

Wonen en aardbevingen in Groningen

Een onderzoek in negen gemeenten

Januari 2016

Joris Hoekstra

Met medewerking van:

***Kees Dol, Sylvia Jansen, Cor Lamain, Gust Mariën,
Carola Simon (CMO STAMM)***

Wonen en aardbevingen in Groningen

Dit onderzoek is uitgevoerd met subsidie van:

Dialogotafel Groningen

Auteur:

Dr. Joris Hoekstra

Met medewerking van:

Drs. Kees Dol

Dr. Sylvia Jansen

Drs. Cor Lamain

Drs. Gust Mariën

Dr. Carola Simon (CMO STAMM)

Januari 2016

OTB – Onderzoek voor de gebouwde omgeving
Faculteit Bouwkunde, Technische Universiteit Delft
Julianalaan 134, 2628 BL Delft
Tel. (015) 278 30 05
E-mail: OTB-bk@tudelft.nl
<http://www.otb.bk.tudelft.nl>

© Copyright 2016 by OTB - Research for the Built Environment, Faculty of Architecture and the Built Environment, Delft University of Technology.

No part of this report may be reproduced in any form by print, photo print, microfilm or any other means, without written permission from the copyright holder.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
2	Onderzoeksanpak	5
	2.1 Inleiding	5
	2.2 De constructie van de vragenlijst.....	5
	2.3 Het veldwerk en de steekproeftrekking	5
	2.4 Respons.....	6
	2.5 De gebiedsindeling	7
	2.6 Opschoning en weging, betrouwbaarheid en nauwkeurigheid.....	9
	2.7 De wijze van analyse en rapportage	11
3	De bewoners van het aardbevingsgebied	13
	3.1 Inleiding	13
	3.2 Demografische kenmerken.....	13
	3.3 Sociaaleconomische kenmerken	14
	3.4 Kenmerken woning en woonduur	15
	3.5 Binding met de streek.....	16
4	Leefbaarheid en voorzieningenniveau	19
	4.1 Inleiding	19
	4.2 Tevredenheid over de leefbaarheid en de woonomgeving	19
	4.3 Tevredenheid met de woning	21
	4.4 Eigen verantwoordelijkheid voor leefbaarheid en veiligheid	24
	4.5 Tevredenheid over de voorzieningen in de buurt	25
	4.6 Ontspanning en sport	27
	4.7 Ontwikkeling voorzieningenniveau in de tijd	28
	4.8 Mobiliteit.....	29
	4.9 Arbeidsmarkt in de regio	30
	4.10 Sociale cohesie.....	31
5	Verhuisgeneigdheid en woonwensen.....	37
	5.1 Inleiding	37
	5.2 Verhuisgeneigdheid en verhuisredenen	37
	5.3 Invloed van het overheidsbeleid op de verhuisbeslissing	41
	5.4 Woonwensen van huishoudens die (misschien) willen verhuizen.....	44
	5.5 Effecten op de woningmarkt: verhuisbalansen.....	48
6	De invloed van de aardbevingen op woning en woongenot	53
	6.1 Inleiding	53
	6.2 Schade aan de woning door aardbevingen	53
	6.3 De beleving van aardbevingen	56
	6.3.1 De reactie op aardbevingen	56
	6.3.2 Verandering in beleving naarmate er meer aardbevingen plaatsvinden?.....	57
	6.4 Impact van aardbevingen op het wonen en woongenot	60
	6.5 Psychosociale effecten van de aardbevingen	63
	6.6 Positieve gevolgen van de aardbevingen?	68
7	Verdiepende analyse: verhuizen door de aardbevingen?	71
	7.1 Inleiding	71
	7.2 Eigendomssituatie en huishoudenskenmerken.....	71
	7.3 Aardbevingsintensiteit en gewenste woonlocatie	73
	7.4 De psychosociale impact van de aardbevingen	75

7.5	Overheidsbeleid en schadeafhandeling	78
8	Aardbevingen en bevolkingskrimp	81
8.1	Inleiding	81
8.2	Kenmerken van de bewoners	83
8.3	Leefbaarheid, waardeontwikkeling en voorzieningenniveau	85
8.4	Verhuisgeneigdheid en woonwensen	88
8.5	De invloed van de aardbevingen op de woning en het woongenot.....	90
8.5.1	Schade aan de woning door de aardbevingen	90
8.5.2	De beleving van de aardbevingen.....	91
8.5.3	De psychosociale effecten van de aardbevingen	92
9	Multivariate analyse: determinanten van verhuisgeneigdheid en psychosociale problemen	95
9.1	Inleiding	95
9.2	Verhuisgeneigdheid als afhankelijke variabele	95
9.3	Psychosociale impact van de aardbevingen als afhankelijke variabele	98
9.4	Conclusie	101
10	Samenvatting en conclusies	103

1 Inleiding

Dit rapport doet verslag van bewonersonderzoek dat het OTB (TU Delft) heeft uitgevoerd met subsidie van de Dialoogtafel Groningen. Het onderzoek maakt deel uit van een breder onderzoeksproject naar de gevolgen van de aardbevingen voor de Groningse woningmarkt. Het rapport bestaat uit de volgende hoofdstukken:

- Hoofdstuk 2 beschrijft de onderzoeksaanpak;
- Hoofdstuk 3 beschrijft een aantal basiskenmerken van de bewoners van het aardbevingsgebied;
- Hoofdstuk 4 analyseert de invloed van de aardbevingen op de leefbaarheid en het voorzieningenniveau;
- Hoofdstuk 5 analyseert de invloed van de aardbevingen op de verhuiscapaciteit en de verhuiscapaciteit;
- Hoofdstuk 6 analyseert de invloed van de aardbevingen op de woning en het woongenot van de bewoners;
- Hoofdstuk 7 bevat een verdiepende analyse op het aspect 'verhuisredenen' en maakt onderscheid tussen bewoners die vanwege de aardbevingen willen verhuizen, en bewoners waarvoor dit niet het geval is;
- Hoofdstuk 8 bevat een verdiepende analyse op het thema 'bevolkingskrimp';
- hoofdstuk 9 bevat een multivariate analyse waarbij de verhuiscapaciteit en de psychosociale impact van de aardbevingen als afhankelijke variabelen fungeren;
- Hoofdstuk 10 vat de belangrijkste resultaten van het onderzoek samen en geeft een nadere interpretatie aan de gevonden samenhangen.

Dit rapport bevat geen beleidsaanbevelingen. Deze zijn te vinden in het overkoepelende eindrapport van het onderzoeksproject. Met uitzondering van hoofdstuk 9 bevatten de afzonderlijke hoofdstukken geen conclusies. De belangrijkste bevindingen per hoofdstuk worden in hoofdstuk 10 op een rijtje gezet.

Bijlagen

Bij dit rapport hoort een bijlagenboek dat uit de volgende vier bijlagen bestaat:

- Bijlage 1: In deze bijlage worden de belangrijkste tabellen uit het onderzoek uitgesplitst naar achtergrondkenmerken;
- Bijlage 2: In deze bijlage worden de tabellen uit het onderzoek uitgesplitst naar krimp- en niet-krimpgebieden;
- Bijlage 3: In deze bijlage worden de tabellen uit het onderzoek uitgesplitst naar de negen gemeenten;
- Bijlage 4: Deze bijlage bevat de vragenlijst die bij het onderzoek is gehanteerd.

2 Onderzoeksaanpak

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat in op de methodologische aspecten van het onderzoek. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de constructie van de vragenlijst (paragraaf 2.2), het veldwerk en de steekproeftrekking (paragraaf 2.3), de respons (paragraaf 2.4), de gebiedsindeling (paragraaf 2.5), de opschoning en weging van het bestand (paragraaf 2.6) en de wijze van analyse en rapportage (paragraaf 2.7).

2.2 De constructie van de vragenlijst

De vragenlijst die bij dit onderzoek is gebruikt behandelt drie inhoudelijke thema's: (1) leefbaarheid en voorzieningen, (2) verhuiscgenigheid en woonwensen en (3) invloed van de aardbevingen op de woning het woongenot. Om de vergelijking met andere onderzoeken mogelijk te maken is bij het opstellen van de vragen zoveel mogelijk aangesloten bij formuleringen zoals die in eerdere enquêteonderzoeken zijn gebruikt:

- Bij (1) betreft dit de Leefbaarheidsmonitor Eemsdelta die periodiek door CMO STAMM in opdracht van de vier gemeenten uit de Eemsdelta wordt uitgevoerd;
- Bij (2) betreft dit de woonwensenonderzoeken zoals die geregeld door het OTB worden verricht. De vragen in deze woonwensenonderzoeken komen vaak overeen met de vragen zoals die in het landelijke woningbehoefteonderzoek WoON worden gesteld;
- Bij (3) betreft dit een onderzoek naar de effecten van de aardbevingen op het woongenot onder leden van het Groninger Panel (2014, opdrachtgever Sociaal Planbureau Groningen), evenals een onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen uit 2014¹.

Uiteraard zijn niet alle enquêtevragen op de genoemde onderzoeken terug te voeren. In samenspraak met de opdrachtgever en CMO STAMM (het bureau dat het veldwerk heeft uitgevoerd) heeft het OTB ook een aantal nieuwe vragen in de vragenlijst opgenomen. De complete vragenlijst is te vinden in bijlage 4 van het bijlagenboek.

2.3 Het veldwerk en de steekproeftrekking

Het veldwerk is uitgevoerd door CMO STAMM in juni 2015. Alle potentiële respondenten zijn per brief aangeschreven met de vraag of ze aan het onderzoek mee willen doen. In totaal zijn er ruim 19.000 inwoners uit de negen gemeenten van het onderzoeksgebied uitgenodigd om in het onderzoek te participeren. Binnen de benaderde inwoners zijn twee groepen te onderscheiden. Allereerst zijn er 811 deelnemers aan het Groninger panel die woonachtig zijn in de negen gemeenten aangeschreven. Het Groninger Panel is een representatieve afspiegeling van de Groninger bevolking (provincie Groningen) van 18 jaar en ouder. Het panel heeft ongeveer 3.000 leden die een paar keer per jaar een uitnodiging krijgen om online een vragenlijst in te vullen.

De overige potentiële deelnemers aan het onderzoek zijn geselecteerd door de negen gemeenten een steekproef te laten trekken uit hun bevolkingsadministratie. Hierbij werden alleen inwoners van 18 jaar en ouder benaderd, is er steeds één persoon per huishouden benaderd, en zijn de institutionele

¹ De Kam, G. en J. Raemakers (2014) Opvattingen van bewoners over de effecten van aardbevingen op het woongenot en de woningwaarde in Groningen. Een vergelijkend onderzoek in drie woonbuurten in Middelstum, Loppersum en Slochteren in 2009 en 2013, Faculteit ruimtelijke wetenschappen Rijksuniversiteit Groningen.

bewoners niet meegenomen. CMOSTAMM heeft vervolgens de paneeldeelnemers uit de steekproef gehaald (ontdubbelen) zodat deze niet twee keer zijn aangeschreven.

De steekproef is op twee verschillende manieren getrokken:

1. In de vier gemeenten van de regio Eemsdelta (Delfzijl, Eemsmond, Appingedam, Loppersum) is een gestratificeerde steekproef getrokken, waarbij de steekproeffractie (de kans dat huishoudens binnen de steekproef vallen) varieerde van 1,0 (100%) in bepaalde kleine kernen tot minder dan 0,2 (20%) in viercijferige postcodegebieden met relatief veel inwoners. Er is voor dit design gekozen omdat CMO STAMM de ambitie had om in de leefbaarheidsmonitor Eemsdelta 2015 (waarvan de dataverzameling is geïntegreerd in het onderhavige onderzoek) uitspraken te doen op het niveau van individuele kernen. De gemiddelde steekproeffractie voor de regio Eemsdelta bedroeg 0,38.
2. In de overige vijf gemeenten van het 'aardbevingsgebied' (Bedum, de Marne, Slochteren, Ten Boer, Winsum) is een aselechte steekproef getrokken waarbij de inwoners boven de 18 jaar een kans van 1 op 3 hadden om binnen de steekproef te vallen (steekproeffractie 0,33).

In de brief die de geselecteerde inwoners hebben ontvangen stond een unieke link naar de Internet-enquête waarmee de gegevens voor dit onderzoek verzameld zijn. Daarnaast konden bewoners op verzoek ook een schriftelijke versie van de enquête toegestuurd krijgen. Schriftelijke vragenlijsten konden per post aan CMO STAMM worden teruggestuurd, waarna medewerkers van dit bureau de antwoorden uit deze vragenlijsten hebben toegevoegd aan de Internet-enquête. Al snel na het versturen van de uitnodigingsbrief bleek er iets mis te zijn gegaan bij de steekproeftrekking in de gemeente Loppersum, waardoor de inwoners van deze gemeente met een deels verkeerde aanhef (foutieve initialen, foutief tussenvoegsel en/of een verkeerd geslacht) zijn aangeschreven. Om dit te corrigeren is er namens de Dialoogtafel Groningen (de subsidieverstrekker voor het onderzoek) en de gemeente Loppersum een excuusbrief verstuurd. Daarna zijn de steekproefgegevens voor Loppersum op orde gebracht waardoor dit incident verder geen effect heeft gehad op het verdere verloop van het onderzoek.

CMO STAMM is veelvuldig gebeld door bewoners die vragen hadden over het onderzoek. Allereerst betrof dit vragen over de verkeerde adressering in Loppersum. Deze vragen hebben circa een week aangehouden (per mail, post en via telefoon). Verder waren er vragen over de bedoeling van bepaalde vraagstellingen of problemen bij het inloggen. Daarnaast waren er verschillende mensen die met CMO STAMM belden om hun persoonlijke verhaal te vertellen. Tot slot waren er ook bewoners die hun ongenoegen uitspraken over het feit dat de Dialoogtafel Groningen dit onderzoek heeft laten verrichten. Deze mensen gaven aan behoefte te hebben aan concrete maatregelen en niet aan extra onderzoek.

2.4 Respons

De uitnodigingsbrieven aan de inwoners die binnen de steekproef vielen zijn op 2 juni 2015 verstuurd (de leden aan het panel zijn al iets eerder benaderd). Rond 12 juni ontvingen alle aangeschreven inwoners die nog niet hadden deelgenomen aan het onderzoek per post een herinneringskaart. Op 29 juni is de Internet-enquête afgesloten en kon de definitieve respons worden vastgesteld (zie tabel 2.1 en tabel 2.2).

De totale respons onder de inwoners die met behulp van de steekproef zijn benaderd is 20,8%. Dit is een normaal responspercentage voor een Internet-enquête. Onder de panelleden was de respons 65,2%. De veel hogere respons onder de panelleden kan worden verklaard vanuit een proces van zelfselectie: alleen mensen die het leuk vinden om aan onderzoek mee te doen zullen zich voor een Internetpanel opgeven. Zoals al eerder is aangegeven hadden de respondenten ook de optie om de

enquête schriftelijk in te vullen. In totaal hebben 415 personen van deze mogelijkheid gebruik gemaakt (deze personen maken deel uit van de tabel 2.1 weergegeven respons).

Aan het eind van de vragenlijst konden de respondenten nog aangeven of ze wilden deelnemen aan een verdiepend groeps gesprek over het thema aardbevingen en wonen. Bijna 1.100 respondenten (ruim 25% van de totale respons) hebben hier positief op gereageerd. Dit geeft aan hoe sterk de aardbevingsproblematiek leeft onder de respondenten.

Tabel 2.1 Respons onder de door middel van de steekproef benaderde inwoners, uitgesplitst naar gemeente

Gemeente	Uitgezet	Teruggekomen	% Respons
Appingedam	1.002	207	20,7
Bedum	1.548	303	19,6
Delfzijl	4.311	811	18,8
De Marne	1.576	281	17,8
Eemsmond	2.422	531	21,9
Loppersum	2.496	579	23,2
Slochteren	2.144	470	21,9
Ten Boer	984	211	21,4
Winsum	1.953	441	22,6
Totaal	18.436	3.834	20,8

Tabel 2.2 Respons onder de leden van het panel

Gemeente	Uitgezet	Teruggekomen	% Respons
Appingedam	37	24	64,9
Bedum	145	110	75,9
Delfzijl	80	44	55,0
De Marne	137	86	62,8
Eemsmond	46	27	58,7
Loppersum	37	21	56,8
Slochteren	133	96	72,2
Ten Boer	156	99	63,5
Winsum	40	22	55,0
Totaal	811	529	65,2

2.5 De gebiedsindeling

Het onderzoek heeft tot doel om de effecten van de aardbevingen op het wonen te analyseren. Om dit op een goede manier te kunnen doen is het van belang om inzicht te krijgen in sterkte van de aardbevingen: de aardbevingsintensiteit. De aardbevingsintensiteit verschilt tussen de verschillende gemeenten, en deelgebieden van deze gemeenten, van het aardbevingsgebied. Als gevolg hiervan zal ook de impact die de aardbevingen hebben op de woningmarkt van plaats tot plaats verschillen. Daarom wordt er bij het in kaart brengen van de gevolgen van de aardbevingen voor de woningmarkt onderscheid gemaakt tussen verschillende deelgebieden binnen het aardbevingsgebied. Gemeentegrenzen vormen hiervoor geen goede basis omdat er binnen deze grenzen sprake kan zijn van grote verschillen in de zwaarte en frequentie van de aardbevingen. Daarom heeft het OTB de aardbevingsintensiteit geanalyseerd op het niveau van viercijferige postcodegebieden. Hierbij is, op basis van schadegegevens van de NAM (gebaseerd op de eerste schademelding), gekeken naar het aantal woningen met door de NAM vastgestelde aardbevings schade als percentage van het totale aantal woningen². Dit heeft geresulteerd in een ruimtelijke verdeling van aardbevingsintensiteitsgebieden (zie figuur 2.1).

Figuur 2.1 laat zien dat de negen gemeenten van het onderzoeksgebied (het zwart omrande gebied) voor een groot deel in de hoogste (> 60% toegekende schades) of de één na hoogste (39-60% toe-

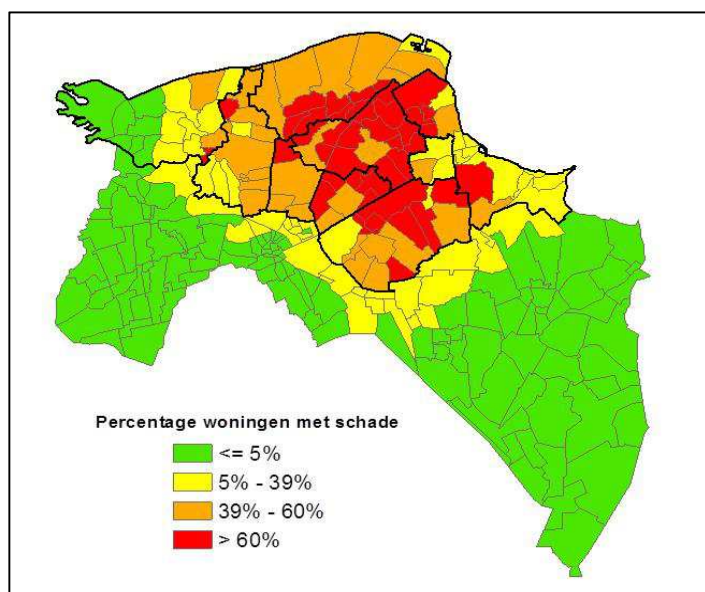
² Omdat huurders minder vaak vastgestelde schades blijken te hebben dan eigenaar-bewoners (zie paragraaf 6.2 van dit rapport) kan deze werkwijze er toe hebben geleid dat de aardbevingsintensiteit in gebieden met veel huurwoningen wordt onderschat.

gekende schades) klasse vallen. Gebieden die tot de tweede klasse (5 – 39% toegekende schades) behoren bevinden zich vooral in de periferie van het onderzoeksgebied. De laagste klasse (< 5% toegekende schades) is binnen het onderzoeksgebied alleen te vinden in enkele postcodegebieden aan de rand van de gemeente De Marne.

Tabel 2.3 geeft inzicht in het aantal respondenten per aardbevingsintensiteitsklasse. Vanwege het geringe aantal respondenten in de twee laagste klassen worden deze twee klassen in het vervolg van het onderzoek samengevoegd. In de tekst en de tabellen van dit rapport worden de gebieden met minder dan 39% toegekende aardbevingschades aangeduid als gebieden met een lagere aardbevingsintensiteit. De gebieden met 39% tot 60% toegekende schades worden aangeduid als gebieden met een gemiddelde aardbevingsintensiteit, terwijl de aardbevingsintensiteit in gebieden met meer dan 60% woningschades als 'hoog' wordt gelabeld.

Verder blijkt uit tabel 2.3 dat het aantal ongewogen waarnemingen in risicogebied 4 relatief groot is ten opzichte van het aantal gewogen waarnemingen. Dit heeft mogelijk te maken met een hogere respons in de gebieden met een hogere aardbevingsintensiteit. Dit is niet onlogisch gezien het feit dat bewoners van dergelijke gebieden een groter belang bij dit onderzoek hebben dan bewoners van gebieden waarin de aardbevingsintensiteit minder groot is³. Ook de wijze van steekproeftrekking kan echter een rol hebben gespeeld. Zoals in paragraaf 2.3 wordt aangegeven hebben de kleinere kernen in de regio Eemsmond vaak een relatief grote steekproeffractie. En het zijn juist deze kleinere kernen die zich verhoudingsgewijs vaak in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit bevinden.

Figuur 2.1 Aandeel woningen per viercijferig postcodegebied met door de NAM toegekende aardbevings schade (in 4 klassen)

Bron: NAM, OTB-bewerking

³ Steekproeftrekking en weging op het niveau van de aardbevingsintensiteitsgebieden bleek niet mogelijk omdat we pas in een laat stadium van het onderzoek de beschikking kregen over het NAM-bestand met vastgestelde woningschades.

Tabel 2.3 Aantal respondenten (ongewogen en gewogen) in de vier verschillende aardbevingsintensiteitsgebieden⁴

Aandeel toegekende schades	Ongewogen		Gewogen	
	Aantal	Aandeel	Aantal	Aandeel
Regio 1 (< 5%)	103	2%	1.541	3%
Regio 2 (5 -39%)	991	24%	18.556	34%
Regio 3 (39-60%)	2.097	49%	27.100	50%
Regio 4 > 60%)	1.069	25%	7.142	13%
Totaal	4.260	100%	54.340	100%

2.6 Opschoning en weging, betrouwbaarheid en nauwkeurigheid

Voordat het enquêtebestand geanalyseerd kon worden heeft er een zogenaamde opschoning en weging plaatsgevonden.

Opschoning

Allereerst is nagegaan of alle enquêtes op volledige, juiste en consistente wijze zijn ingevuld. De enquêtes waarvoor dit niet het geval was, zijn uit het bestand verwijderd. Daarna zijn de zogenaamde open antwoorden (bij sommige vragen kon de respondent kiezen voor de categorie 'anders, namelijk....') geanalyseerd, en voor zover mogelijk bij een gesloten antwoordcategorie gevoegd. Tot slot zijn gesloten antwoordcategorieën die (te) weinig waarnemingen bevatten samengevoegd met andere, zoveel mogelijk overeenkomstige, gesloten antwoordcategorieën.

Weging en ophoging

Om ervoor te zorgen dat de respondenten een zo goed mogelijke afspiegeling vormen van de totale bevolking van het onderzoeksgebied (de 'populatie') is het bestand gewogen en opgehoogd naar voor de populatie bekende cijfers. Bij de weging gaat het om het corrigeren voor eventuele selectieve non-respons. Het doel van de weging is om ervoor te zorgen dat de kenmerken van de deelnemers aan het steekproefonderzoek zoveel mogelijk gelijk zijn aan de kenmerken van de populatie. In de weging van het enquêtebestand zijn de volgende stappen doorlopen:

1. Allereerst is er gecorrigeerd voor de ongelijke steekproef fracties op niveau van de kernen voor de regio Eemshaven. Er zijn weegfactoren aan de respondenten⁵ in deze regio toegekend die de ongelijke steekproef fracties als het ware ongedaan maken;
2. Vervolgens is er voor elk van de negen gemeenten gewogen en opgehoogd naar een combinatie van huishoudentype en leeftijd (op basis van door het Sociaal Planbureau Groningen aangeleverde informatie voor 2013). Omdat deze gegevens (het zogenaamde wegingskader) alleen betrekking hebben op zelfstandig wonende huishoudens zijn de inwonenden boven de 18 jaar niet meegenomen in deze stap van het wegingsproces⁶;
3. Daarna is voor elk van de 9 gemeenten gewogen naar eigendomsverhouding (op basis van Syswov gegevens voor 2013);
4. Omdat de weging naar eigendomsverhouding er voor zorgde dat bepaalde huishoudentypen niet geheel evenwichtig vertegenwoordigd waren in het bestand is vervolgens nog een keer gewogen naar huishoudentype (wederom op basis van door het Sociaal Planbureau Groningen aangeleverde informatie voor 2013);
5. Tot slot is er weer is 'teruggewogen' naar eigendomsverhouding op gemeenteniveau (op basis van Syswov gegevens voor 2013).

⁴ Dit betreft het opgeschoonde bestand zonder de inwonenden.

⁵ De deelnemers aan het panel zijn hierbij buiten beschouwing gelaten omdat er voor deze groep geen gestratificeerde steekproef is getrokken. De paneldeelnemers hebben in de eerste stap van de weging dus de weegfactor 1 gekregen.

⁶ In totaal bleken er slechts 81 inwonenden in het bestand te zitten. Omdat te weinig is voor het uitvoeren van een goede analyse blijven de inwonenden in dit rapport verder buiten beschouwing.

De bovenstaande wegingsprocedure zorgt ervoor dat de verdeling naar eigendomsverhouding (maar ook het absolute aantal koop- en huurwoningen) per gemeente in het bestand exact gelijk is aan de statistieken (in dit geval de Syswov gegevens voor 2013).

Ook de verdelingen naar leeftijd en huishoudenssamenstelling komen in behoorlijke mate overeen met de verdelingen uit de statistieken. Of het gewogen bestand ook representatief is naar andere voor dit onderzoek relevante andere kenmerken (aardbevingsintensiteit, inkomen, opleidingsniveau, schade aan de woning als gevolg van de aardbevingen, verhuigeneid, belang dat de respondent heeft bij de onderzoeksresultaten) kan niet met zekerheid worden gesteld. We verwachten echter dat de weging op gemeentelijk niveau naar verschillen in steekproef fractie, eigendomsverhouding, leeftijd en huishoudenssamenstelling ervoor zorgt dat het gewogen bestand ook op veel andere relevante variabelen in behoorlijke mate representatief zal zijn voor de populatie⁷. Niettemin willen we benadrukken dat de onderzoeksresultaten vooreerst als indicatief beschouwd moeten worden. Dit heeft niet alleen te maken met het feit dat er mogelijk niet volledig gecorrigeerd is voor selectieve non-respons⁸, maar vooral ook met de beperkingen die de omvang van de respons met zich meebrengt. In de volgende subparagraaf wordt hier nader op ingegaan.

Foutenmarges en betrouwbaarheidsniveaus

De foutenmarge (nauwkeurigheid) geeft aan hoe nauwkeurig de onderzoeksresultaten zijn. Als er bijvoorbeeld een foutenmarge van 4% wordt gebruikt en 47% van de respondenten uit de steekproef een bepaald antwoord geeft, dan kan er met een grote mate van zekerheid worden gesteld dat als diezelfde vraag aan de volledige populatie was gesteld, tussen de 43% (47-4) en 51% (47+4) van de mensen hetzelfde antwoord zou hebben gegeven. De foutenmarge is afhankelijk van de omvang van de respons. Hierbij geldt: hoe groter de respons, hoe kleiner de foutenmarge.

Het betrouwbaarheidsniveau geeft aan met hoeveel procent zekerheid de foutenmarge correct is, oftewel hoe vaak het werkelijke percentage van de populatie dat een antwoord kiest binnen de berekende foutenmarge ligt. In de meeste statistische onderzoeken wordt een betrouwbaarheidsniveau van 95% aangehouden. Naarmate het betrouwbaarheidsniveau lager wordt, wordt de foutenmarge kleiner⁹.

Tabel 2.4 geeft inzicht in de foutenmarge bij een betrouwbaarheidsniveau van 95% voor verschillende aantallen respondenten. Voor de respons als geheel ligt de foutenmarge op 1,4%. Wanneer er uitspraken worden gedaan over de verschillende aardbevingsgebieden (zie ook tabel 2.3) ligt de foutenmarge tussen de 2% (regio 3) en de 3% (regio 1/2 en regio 4). Het spreekt vanzelf dat de foutenmarge steeds groter wordt naarmate de groep waarover uitspraken wordt gedaan kleiner wordt. Bij de tabellen in dit rapport worden steeds de ongewogen aantallen respondenten weergegeven zodat de lezer zelf kan inschatten hoe groot de foutenmarge is. Ook kan de lezer op basis van tabel 2.4 zelf een indicatieve toets uitvoeren op statistische significantie. Hierbij is een verschil tussen twee groepen statistisch significant wanneer de foutenmarges van twee percentages elkaar niet overlappen. Bijvoorbeeld groep 1: 45% (foutenmarge 41 t/m 49%) en groep 2: 35% (foutenmarge 31 t/m 39%). Als de foutenmarges elkaar wel overlappen is er geen sprake van statistische significantie: bijvoorbeeld groep 1: 43% (foutenmarge 39 t/m 47%) en groep 2: 37% (foutenmarge 33% t/m 41%). In beide voorbeelden is het betrouwbaarheidsniveau 95%. De foutenmarge is 4% hetgeen betekent dat we te maken hebben met twee groepen die beiden bestaan uit ongeveer 600 respondenten.

⁷ Zo komt het aantal woningen in elk van de drie aardbevingsintensiteitsgebieden in het gewogen bestand van het enquête-onderzoek sterk overeen met het aantal woningen in elk van de drie aardbevingsintensiteitsgebieden zoals dat is af te leiden uit het provinciale woningvoorraadbestand.

⁸ Er zijn wel meer geavanceerde procedures om te corrigeren voor selectieve non-respons dan de in dit onderzoek gevolgde procedure maar het toepassen hiervan bleek niet haalbaar binnen de planning van dit onderzoeksproject.

⁹ Op Internet zijn diverse calculatoren te vinden waarmee de relatie tussen nauwkeurigheid, betrouwbaarheid en respons berekend kan worden, bijvoorbeeld:

<https://nl.checkmarket.com/marktonderzoek-hulpbronnen/steekproefcalculator>

Overigens vinden er bij de beschrijving van de tabellen in dit onderzoek (hoofdstukken 3 t/m 8) geen toetsen op statistische significantie plaats. De reden hiervoor is dat dergelijke toetsen met name gebruikt worden in puur wetenschappelijk onderzoek, en minder gebruikelijk zijn in toegepast onderzoek. Statistische toetsen suggereren een harde knip tussen betrouwbare en niet betrouwbare uitspraken, terwijl er in werkelijkheid veeleer sprake is van een continuum waarbij de betrouwbaarheid en nauwkeurigheid afneemt naarmate het aantal respondenten waarover uitspraken wordt gedaan kleiner wordt. Alleen in hoofdstuk negen van dit rapport, waar een meer formele multivariate statistische analyse plaatsvindt, wordt expliciet rekening gehouden met statistische significantie.

Tabel 2.4 Foutenmarge¹⁰ bij verschillende aantallen respondenten, uitgaande van 95% betrouwbaarheid

Aantal respondenten	Foutenmarge
4.260 (totale respons van het onderzoek)	1,4%
2.000	2,2%
1.000	3,1%
500	4,4%
100	9,8%
20	21,9%

2.7 De wijze van analyse en rapportage

Het enquêtebestand bestaat uit een groot aantal variabelen die vaak met elkaar samenhangen. Om te voorkomen dat de lezer verdwaald raakt in de analyses is er bij het analyseren van het bestand, en het rapporteren over deze analyses, een gestructureerde aanpak gevolgd. In de rest van deze paragraaf wordt deze aanpak nader toegelicht.

Onderscheid naar aardbevingsintensiteitsgebieden

Allereerst zijn alle enquetevragen uitgedraaid naar de drie onderscheiden aardbevingsintensiteitsgebieden. Op die manier ontstaat inzicht in de invloed van de aardbevingsintensiteit op de gegeven antwoorden. De beschrijving van deze analyses vindt plaats in het hoofdrapport, waarbij onderscheid wordt gemaakt naar de thema's 'kenmerken van de bewoners' (hoofdstuk 3), 'leefbaarheid en voorzieningenniveau' (hoofdstuk 4), 'verhuigeneigdheid en woonwensen' (hoofdstuk 5), en 'invloed van de aardbevingen op de woningen en het woongenot' (hoofdstuk 6). Behalve naar aardbevingsintensiteit zijn de gegeven antwoorden ook uitgedraaid naar een aantal relevante achtergrondkenmerken. De tabellen waarin de uitsplitsing naar achtergrondkenmerken plaatsvindt zijn opgenomen in bijlage 1 van het bijlagenboek. De beschrijving van de belangrijkste resultaten uit deze tabellen vindt, onder verwijzing naar de betreffende tabellen, wel plaats in het hoofdrapport zelf. Om de leesbaarheid van het rapport te bevorderen worden de op de achtergrondkenmerken betrekking hebbende onderzoeksuitkomsten in de tekst steeds op beknopte, puntsgewijze wijze beschreven.

¹⁰ Deze foutenmarges hebben betrekking op een percentage van 50%. Naarmate het percentage waarop de gedane uitspraak betrekking heeft dichter bij de nul of de honderd komt wordt de foutenmarge steeds kleiner. De relatie tussen steekproefpercentage en foutenmarge wordt weergegeven in een zogenaamd nomogram.

Verdiepende analyse: aardbevingen als verhuisredenen

In hoofdstuk zeven vindt een verdiepende analyse plaats en wordt binnen de groep bewoners die wil verhuizen onderscheid gemaakt tussen mensen die (mede) vanwege de aardbevingen willen verhuizen en mensen die om een andere reden dan de aardbevingen willen verhuizen.

Onderscheid naar krimp- en niet-krimpgebieden

Net als de aardbevingen kan ook het verschijnsel bevolkingskrimp een belangrijke invloed hebben op de woningmarkt. In een volgende stap van de analyse wordt er daarom binnen de drie aardbevingsintensiteitsgebieden een onderscheid gemaakt naar krimp- en niet-krimpgebieden. Hierdoor ontstaat dus een indeling naar zes gebieden. Alle tabellen uit het hoofdrapport zijn opnieuw uitgedraaid naar deze zesdeling (zie bijlage 2 van het bijlagenboek). De belangrijkste bevindingen uit deze tabellen worden gerapporteerd in hoofdstuk acht van dit rapport.

Multivariate analyses

Om na te gaan hoe de aardbevingsintensiteit en de bevolkingskrimp van invloed zijn op het wonen en het woongenot wanneer er gecorrigeerd wordt voor andere relevante determinanten vinden er in hoofdstuk negen twee multivariate analyses plaats. De verhuisgeneigdheid en de psychosociale impact van de aardbevingen fungeren als afhankelijke variabelen in deze analyses.

Onderscheid naar gemeenten

Omdat de relatie tussen aardbevingsintensiteit en woningmarkt centraal staat in dit onderzoek, en de drie onderscheiden aardbevingsintensiteitsgebieden niet samenvallen met de gemeentegrenzen, wordt er in de meeste tabellen en figuren van dit rapport geen onderscheid gemaakt naar de afzonderlijke gemeenten van het aardbevingsgebied. Voor (gemeentelijke) beleidsmakers kan het niettemin wel relevant zijn om over informatie op gemeentelijk niveau te beschikken. Daarom worden de antwoorden op de enquetevragen in bijlage 3 van het bijlagenboek uitgesplitst naar de negen afzonderlijke gemeenten.

3 De bewoners van het aardbevingsgebied

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft, op basis van de enquêteresultaten, een overzicht van de kenmerken van de bewoners in het aardbevingsgebied. Op onderdelen wordt er hierbij soms ook een vergelijking gemaakt met het landelijke woningbehoefteonderzoek uit 2012 (WoON 2012). In de tabellen en figuren wordt er steeds onderscheid gemaakt naar de drie aardbevingsintensiteitsgebieden. Achtereenvolgens wordt aandacht besteed aan de volgende onderwerpen:

- Demografische kenmerken van de bewoners (paragraaf 3.2);
- Sociaaleconomische kenmerken van de bewoners (paragraaf 3.3);
- De kenmerken van de woning en de woonduur (paragraaf 3.4);
- De binding aan de streek (paragraaf 3.5).

In bijlage 1 van het bijlagenboek wordt vervolgens ook onderscheid gemaakt naar achtergrondkenmerken (zie ook paragraaf 2.7). Indien relevant zal er in de tekst van dit hoofdstuk worden gerefereerd aan de tabellen uit bijlage 1 (de tabellen uit deze bijlage beginnen met de letter 'B').

3.2 Demografische kenmerken

Leeftijd

In het aardbevingsgebied heeft iets meer dan een kwart van de respondenten een leeftijd tot 45 jaar (tabel 3.1). Ongeveer 42% heeft een leeftijd tussen de 45 en 65 jaar, terwijl 30% 65 jaar of ouder is. Er zijn daarbij enige verschillen naar tussen de onderscheiden gebieden zichtbaar. Zo zijn er naar verhouding wat meer oudere respondenten in het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit.

Tabel 3.1 Leeftijd van de respondent naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Tot 45	45–65 jaar	vanaf 65	Totaal	n gewogen	n ongewogen
Lager	26%	39%	35%	100%	20.098	1.086
Gemiddeld	29%	42%	29%	100%	27.100	2.077
Hoog	30%	47%	23%	100%	7.142	1.061
Totaal	28%	42%	30%	100%	54.340	4.224

Huishoudenssamenstelling

Van alle huishoudens in het aardbevingsgebied is ongeveer een derde een éénpersoonshuishouden (tabel 3.2). Het aandeel paren zonder kind(eren) komt eveneens uit op een derde. Iets meer dan een kwart van de huishoudens is een paar met kind(eren), terwijl 7% van de huishoudens een eenoudergezin is. Dit beeld wijkt enigszins af van het Nederlandse gemiddelde. In Nederland als geheel is het aandeel éénpersoonshuishoudens wat groter (34%) en het aandeel paren zonder kind(eren) (30%) wat kleiner. Voor wat betreft het aandeel van de andere twee huishoudentypen is er nauwelijks een verschil met de rest van Nederland (zie gegevens WoON 2012).

Er zijn enige verschillen tussen de onderscheiden gebieden zichtbaar. Zo zijn er in het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit naar verhouding wat meer alleenstaanden en wat minder stellen met kind(eren) dan in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit. Het voorgaande hangt ook samen met het relatief hoge aandeel 65-plussers in het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit; dergelijke huishoudens hebben veelal geen inwonende kinderen (zie ook tabel B3.3).

Tabel 3.2 Huishoudenssamenstelling naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Eenpersoons	Paren zonder kind(eren)	Paren met kind(eren)	Eenoudergezin	Totaal	n gewogen	n ongewogen
Lager	35%	34%	23%	8%	100%	20.098	1.083
Gemiddeld	32%	32%	29%	7%	100%	27.100	2.085
Hoog	26%	36%	33%	4%	100%	7.142	1.064
Totaal	32%	33%	27%	7%	100%	54.340	4.232

Huishoudensomvang

Het grootste deel van de huishoudens in het aardbevingsgebied bestaat uit één (32%) of twee (38%) personen (tabel 3.3). Onderscheiden naar deelgebied blijkt dat er in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit relatief wat meer grotere huishoudens (4 personen of meer) wonen. Dit betreft gezinnen met meerdere kinderen (zie tabel B3.4).

Tabel 3.3 Aantal personen in het huishouden naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	1	2	3	4	5	> 5	Totaal	n gewogen	n ongewogen
Lager	35%	38%	13%	9%	3%	1%	100%	20.077	1.087
Gemiddeld	31%	38%	12%	13%	4%	2%	100%	27.100	2.088
Hoog	25%	38%	14%	16%	5%	2%	100%	7.142	1.068
Totaal	32%	38%	13%	12%	4%	2%	100%	54.318	4.243

3.3 Socioeconomische kenmerken*Opleidingsniveau*

In het totale gebied is er een redelijk gelijke verdeling van de bewoners naar opleidingsniveau: laag (30%), midden (34%) en hoog (34%) (tabel 3.4). Hierbij is gebruikt gemaakt van de volgende indeling (uitgaande van de hoogst voltooide opleiding):

- Laag opgeleid: geen opleiding, basisonderwijs, LBO, VMBO, MAVO;
- Middelbaar opgeleid: HAVO/VWO/MBO;
- Hoog opgeleid: HBO/WO.

Het opleidingsniveau blijkt wel te verschillen tussen deelgebieden. In de gebieden met een hoge aardbevingsintensiteit zijn er naar verhouding meer hoog opgeleiden dan in de minder door de aardbevingen getroffen gebieden.

Tabel 3.4 Opleidingsniveau respondent naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Laag	Middelbaar	Hoog	Weet niet/ wil niet zeggen	Totaal	n gewogen	n ongewogen
Lager	35%	33%	28%	3%	100%	19.965	1.085
Gemiddeld	28%	34%	36%	3%	100%	27.094	2.088
Hoog	25%	33%	40%	2%	100%	7.140	1.066
Totaal	30%	34%	34%	3%	100%	54.199	4.239

Inkomen

Iets meer dan een derde van de huishoudens heeft een lager inkomen (tot € 2.000 netto per maand), terwijl ongeveer een vijfde een middeninkomen (€ 2.000 tot € 3.000) heeft (tabel 3.5). Ongeveer een vijfde van de huishoudens heeft een hoger inkomen, vanaf € 3.000 per maand. Meer dan een kwart van de respondenten kon of wilde de enquêtevraag over het inkomen niet beantwoorden.

Onderscheiden naar deelgebied blijkt dat er in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit naar verhouding wat meer huishoudens met een hoger inkomen aanwezig zijn, terwijl er in het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit juist relatief veel huishoudens met een lager inkomen wonen. Dit hangt waarschijnlijk samen met de in tabel 3.4 beschreven verschillen in opleidingsniveau.

Tabel 3.5 Netto maandelijks huishoudinkomen respondent naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Laag (< € 2000)	Middel (€ 2000-€ 3000)	Hoog (> € 3000)	Onbekend/ niet zeggen	Totaal	n gewogen	n ongewogen
Lager	36%	21%	13%	30%	100%	19.957	1.082
Gemiddeld	34%	18%	22%	26%	100%	27.081	2.085
Hoog	28%	22%	24%	27%	100%	7.137	1.065
Totaal	34%	20%	19%	27%	100%	54.175	4.232

3.4 Kenmerken woning en woonduur*Eigendomsverhouding*

Zoals tabel 3.6 laat zien is het aandeel koopwoningen duidelijk het grootst (79%) in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit. Het onderscheid naar achtergrondkenmerken (tabel B3.7) laat zien dat gezinnen met kinderen, hoger opgeleiden, huishoudens met een hoger inkomen en huishoudens met een relatief lange woonduur naar verhouding vaak in een koopwoning wonen. Dit is een bekend verschijnsel dat ook in andere delen van Nederland zichtbaar is.

Tabel 3.6 Eigendomsverhouding woning naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Koopwoning	Huurwoning	Totaal	n gewogen	n ongewogen
Lager	58%	42%	100%	20.098	1.094
Gemiddeld	66%	34%	100%	27.100	2.097
Hoog	79%	21%	100%	7.142	1.069
Totaal	64%	36%	100%	54.340	4.260

Woningtype

In het totale gebied is het meest voorkomende woningtype de vrijstaande woning (41%), gevolgd door rijwoningen (29%), twee-onder-één-kapwoningen (21%) en appartementen (8%) (tabel 3.7). Appartementen zijn relatief vaak te vinden in de huursector (zie tabel B3.8). Voor wat betreft woningtype wijken de negen aardbevingsgemeenten duidelijk af van het Nederlandse gemiddelde: van de totale Nederlandse woningvoorraad bestaat 30% uit appartementen en slechts 13% uit vrijstaande woningen (zie gegevens WoON 2012).

In het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit is het aandeel vrijstaande woningen het grootst (76%). In het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit zijn er aanzienlijk minder vrijstaande woningen (28%) en verhoudingsgewijs veel rijwoningen (35%). Ook zijn er relatief wat meer appartementen in dit gebied te vinden (14%).

Tabel 3.7 Woningtypen naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Rijwoning	2 ¹ kap	Vrijstaand	Appartement	Aangepast	Totaal	n gewogen	n ongewogen
Lager	35%	20%	28%	14%	2%	100%	19.842	1.072
Gemiddeld	29%	24%	42%	5%	1%	100%	27.007	2.081
Hoog	11%	12%	76%	1%	0%	100%	7.142	1.067
Totaal	29%	21%	41%	8%	1%	100%	53.991	4.220

Woonduur

Iets meer dan 60% van de respondenten heeft tien jaar of langer in de huidige woning gewoond (tabel 3.8). Ongeveer 16% van de respondenten heeft een woonduur van zes tot tien jaar terwijl iets minder dan een kwart minder dan zes jaar in de huidige woning heeft gewoond. Dit wijkt af van de cijfers voor Nederland als geheel. Gegevens uit het WoON 2012 laten zien dat 'slechts' 52% van de Nederlandse huishoudens meer dan tien jaar op het huidige adres woont. De honkvastheid is in het aardbevingsgebied dus relatief groot.

Er is enig onderscheid tussen de aardbevingsintensiteitsgebieden zichtbaar. In het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit komen lange woonduren (> 10 jaar) het vaakst voor. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de hier aanwezige woningtypen. Zo zijn er in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit veel vrijstaande woningen (zie ook tabel 3.7). Dit zijn veelal woningen aan 'de top' van de woninghiërarchie waar huishoudens lang in blijven wonen. Daarnaast kan ook de slechte verkoopbaarheid van woningen (als gevolg van de aardbevingsproblematiek) in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit een rol spelen.

Tabel 3.8 Woonduur huidige woning naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Minder dan 6 jaar	6–10 jaar	10 jaar of meer	Totaal	n gewogen	n ongewogen
Lager	24%	16%	60%	100%	19.905	1.084
Gemiddeld	24%	16%	60%	100%	26.946	2.076
Hoog	19%	14%	67%	100%	7.118	1.065
Totaal	23%	16%	61%	100%	53.969	4.225

3.5 Binding met de streek

Geboren en getogen in de provincie Groningen?

Tabel 3.9 inventariseert of de respondenten zijn geboren en getogen in de provincie Groningen. Bijna 60% van de respondenten geeft aan dat zij altijd in Groningen hebben gewoond. Bijna 15% meldt dat zij weliswaar in de provincie Groningen zijn geboren, maar ook een periode buiten deze provincie hebben gewoond. Ongeveer een kwart van de respondenten geeft aan dat zij niet zijn 'geboren en getogen' in de provincie Groningen.

Er zijn hierbij enige verschillen tussen de onderscheiden deelgebieden. In het meest getroffen gebied is iets meer dan een derde van de bewoners niet 'geboren en getogen' in de provincie Groningen, terwijl dit aandeel in de andere twee deelgebieden duidelijk lager ligt. Mogelijk heeft dit te maken met migratie van niet-Groningers naar aantrekkelijke (vrijstaande) woningen, zoals wel werd gesuggereerd door makelaars die werkzaam zijn in de provincie. Dergelijke woningen zijn relatief vaak te vinden in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit. Verder is het opvallend dat bewoners met een hoog inkomen en hoog opleidingsniveau relatief vaak van buiten de provincie Groningen komen (zie tabel

B3.10). Mocht deze migratiestroom door de aardbevingsproblematiek afnemen dan betekent dit een relatieve verarming van de regio.

Tabel 3.9 Geboren en getogen in de provincie Groningen naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Altijd in Groningen gewoond	Ja, maar ook buiten provincie gewoond	Nee	Totaal	n gewogen	n ongewogen
Lager	56%	16%	28%	100%	19.985	1.085
Gemiddeld	64%	13%	23%	100%	27.084	2.087
Hoog	52%	13%	35%	100%	7.140	1.066
Totaal	59%	14%	26%	100%	54.209	4.238

Binding met de streek

In totaal meldt ongeveer twee derde van de bewoners dat zij in zeer sterke mate (30%) of in sterke mate (37%) binding voelen met de streek waarin zij wonen (tabel 3.10). Slechts een klein deel van de bewoners (7%) geeft aan dat zij geen of slechts een geringe mate van binding met de streek hebben. Er is daarbij enig verschil tussen de aardbevingsintensiteitsgebieden: de binding met de streek lijkt net iets minder sterk te zijn in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit. Mogelijk heeft dit een relatie met het feit dat er in dit deelgebied ook een lager aandeel in de provincie Groningen 'geboren en getogen' bewoners woont (zie tabel 3.9). Daarnaast kan ook het relatief hoge opleidingsniveau in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit een rol spelen (zie tabel 3.4). Hoog opgeleide huishoudens hebben relatief net wat minder streekbinding dan lager opgeleide huishoudens (zie tabel B3.11).

Tabel 3.10 Binding met de streek naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	In zeer sterke mate	In sterke mate	In redelijke mate	gering/niet	Weet niet/geen mening	Totaal	n gewogen	n ongewogen
Lager	29%	36%	24%	7%	4%	100%	19.981	1.084
Gemiddeld	32%	38%	22%	7%	1%	100%	27.084	2.087
Hoog	27%	34%	28%	10%	1%	100%	7.137	1.065
Totaal	30%	37%	23%	7%	2%	100%	54.202	4.236

4 Leefbaarheid en voorzieningenniveau

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de tevredenheid over de leefbaarheid en het voorzieningenniveau in de negen gemeenten van het aardbevingsgebied. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de volgende thema's:

- Tevredenheid over de leefbaarheid en woonomgeving (paragraaf 4.2);
- Tevredenheid met de woning (paragraaf 4.3);
- Eigen verantwoordelijkheid voor leefbaarheid en veiligheid (paragraaf 4.4);
- Tevredenheid over de voorzieningen in de buurt (paragraaf 4.5);
- Ontspanning en sport (paragraaf 4.6);
- Ontwikkeling voorzieningenniveau in de tijd (paragraaf 4.7);
- Mobiliteit (paragraaf 4.8);
- Arbeidsmarkt in de regio (paragraaf 4.9);
- Sociale cohesie (paragraaf 4.10).

Bij de analyse van de onderzoeksresultaten wordt steeds een onderverdeling gemaakt naar de drie aardbevingsintensiteitsgebieden. Daarnaast wordt er soms een vergelijking gemaakt met cijfers voor Nederland als geheel of de provincie Groningen. In bijlage 1 van het bijlagenboek worden de tabellen uit dit hoofdstuk verder uitgesplitst naar achtergrondkenmerken (de tabellen uit deze bijlage beginnen met de letter 'B'). Alleen opvallende zaken uit bijlage 1 worden in tekst van dit hoofdstuk gemeld.

4.2 Tevredenheid over de leefbaarheid en de woonomgeving

In de vragenlijst zijn twee algemene vragen gesteld over de tevredenheid met de leefbaarheid en de woonomgeving.

Tevredenheid over de leefbaarheid

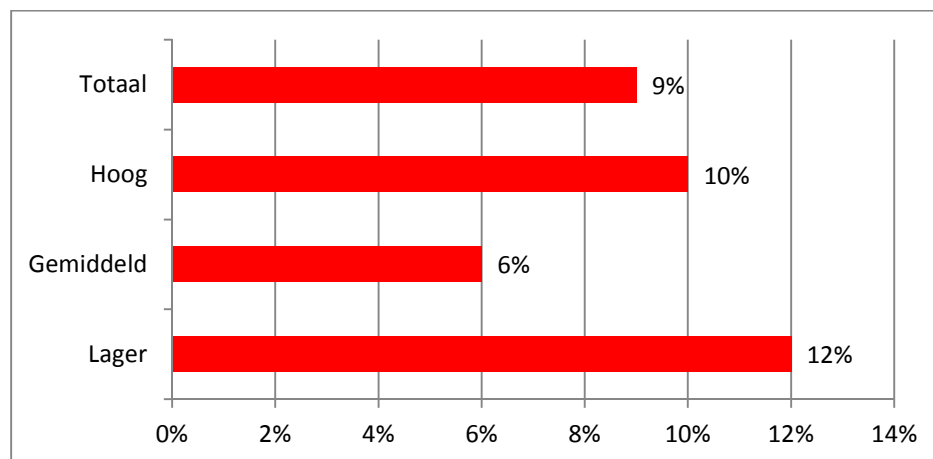
In totaal zegt meer dan de helft van de bewoners zeer tevreden of tevreden te zijn over de leefbaarheid (tabel 4.1). Iets meer dan een derde is redelijk tevreden, terwijl een minderheid van 9% ontevreden is met de leefbaarheid. Het gemiddelde rapportcijfer voor de leefbaarheid is 7.4. In 2014 werd de leefbaarheid in de eigen woonbuurt ook voor Nederland als geheel beoordeeld met een gemiddeld cijfer van 7,4. Voor de provincie Groningen gold voor dat jaar een gemiddeld cijfer van 7,3 (CBS Statline, 2015). De waardering van de leefbaarheid in het aardbevingsgebied is dus ongeveer gelijk aan het landelijke en provinciale gemiddelde.

De tevredenheid over de leefbaarheid verschilt licht tussen de verschillende aardbevingsintensiteitsgebieden, maar van een eenduidige relatie tussen aardbevingsintensiteit en leefbaarheid is geen sprake (zie figuur 4.1). Het laagste aandeel onvoldoendes (6%) wordt gegeven in het gebied met een gemiddelde aardbevingsintensiteit.

Een nadere uitsplitsing naar achtergrondkenmerken (Tabel B4.1) toont dat er een relatie is tussen binding met de regio en de tevredenheid over de leefbaarheid. Naarmate men zich minder met de regio verbonden voelt, is de waardering voor de leefbaarheid ook kleiner. Ook de verhuiscijfer heeft een duidelijke verband met de tevredenheid over de leefbaarheid. Verhuiscijferde huishoudens zijn veelal wat minder te spreken over de leefbaarheid dan huishoudens die niet van plan zijn om te verhuizen.

Tabel 4.1 **Tevredenheid over de leefbaarheid naar aardbevingsintensiteit woonlocatie**

	Ontevreden (cijfer 1 t/m 5)	Redelijk tevreden (cijfer 6 en 7)	Tevreden (cijfer 8)	Zeervrededen (cijfer 9 en 10)	Gemiddeld rapportcijfer	n gewogen	n ongewogen
Lager	12%	36%	40%	12%	7.2	20.082	1.093
Gemiddeld	6%	35%	43%	16%	7.5	27.060	2.094
Hoog	10%	38%	38%	14%	7.3	7.138	1.068
Totaal	9%	36%	41%	14%	7.4	54.280	4.255

Figuur 4.1 **Percentage bewoners dat een onvoldoende (cijfer 1 t/m 5) geeft voor de leefbaarheid naar aardbevingsintensiteit woonlocatie**

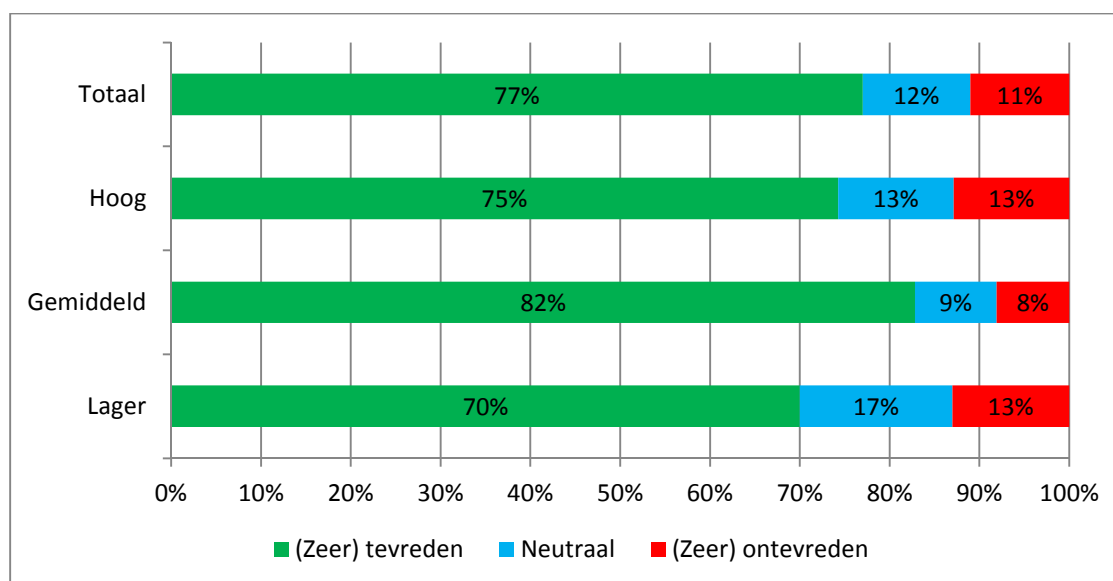
Tevredenheid over de woonomgeving

Over de woonomgeving is een ruime meerderheid (77%) van de bewoners zeer tevreden of tevreden (zie figuur 4.2). In 2012 lag het percentage zeer tevreden of tevreden bewoners echter nog op 85 (WoOn 2012) dus er is wel een daling zichtbaar. Ook blijft de tevredenheid over de woonomgeving in het aardbevingsgebied achter bij Nederland als geheel (86% volgens WoON 2012) en de provincie Groningen als geheel (84% volgens WoON 2012). Naar verwachting spelen de aardbevingen hierbij een rol.

Elf procent van de bewoners in het aardbevingsgebied is ontevreden of zeer ontevreden over de woonomgeving. Opvallend daarbij is dat de bewoners in het gebied met de laagste aardbevingsintensiteit relatief vaak (13%) ontevreden zijn. Mogelijk spelen de kenmerken van de woningvoorraad hierbij een rol. Zo toont tabel 3.7 (hoofdstuk 3) aan dat er in het gebied met de meeste schades een groot aandeel vrijstaande woningen is, terwijl er in het gebied met de minste schades relatief veel appartementen aanwezig zijn. In de praktijk blijkt vaak dat woonomgevingen met veel appartementen minder hoog worden gewaardeerd dan woonomgevingen met laagbouw.

Verder is er een relatie tussen de tevredenheid over de woonomgeving en het inkomensniveau: de hoogste inkomensgroepen zijn iets vaker tevreden of zeer tevreden met de woonomgeving dan huishoudens met een lager inkomen (zie tabel B4.2). De binding met de streek heeft eveneens een duidelijk effect op de tevredenheid over de woonomgeving (zie tabel B4.2). De bewoners die zich sterk verbonden voelen met de regio, zijn relatief vaker tevreden of zeer tevreden met de woonomgeving. Tot slot is er een relatie tussen de verhuisgeneigdheid en de tevredenheid met de woonomgeving: bewoners die binnen twee jaar wensen te verhuizen, zijn veelal minder tevreden over de woonomgeving.

Figuur 4.2¹¹ Tevredenheid over de woonomgeving naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

4.3 Tevredenheid met de woning

Hoofdstuk 3 heeft laten zien dat de kenmerken van de woningvoorraad verschillen tussen de aardbevingsintensiteitsgebieden. Dit kan de tevredenheid met de woning beïnvloeden. Zo is de kans groot dat een kleinere woning minder wordt gewaardeerd dan een grotere woning. Voor de volledigheid worden de kenmerken van de woningvoorraad per deelgebied daarom eerst weergegeven (tabel 4.2, deze tabel is gelijk aan tabel 3.7).

Tabel 4.2 Woningtypen naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Rijwoning	2 ¹ kap	Vrijstaand	Appartement	Aangepast	n gewogen	n ongewogen
Lager	35%	20%	28%	14%	2%	19.842	1.072
Gemiddeld	29%	24%	42%	5%	1%	27.007	2.081
Hoog	11%	12%	76%	1%	0%	7.142	1.067
Totaal	29%	21%	41%	8%	1%	53.991	4.220

Tevredenheid over de grootte van de woning

Een ruime meerderheid van de bewoners in de negen aardbevingsgemeenten is zeer tevreden of tevreden met de grootte van de woning (tabel 4.3). Minder dan 5% van de bewoners is duidelijk ontevreden met de woninggrootte. In het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit is de tevredenheid met de grootte van de woning het hoogst. Dit hangt logischerwijs samen met de woningtypologie (zie tabel 4.2): drie kwart van de woningen in dit gebied is vrijstaand en dit zijn doorgaans de ruimste woningen.

Ongeveer negen van de tien (92%) eigenaar-bewoners is (zeer) tevreden met de grootte van de woning, terwijl dit bij de huurders iets lager ligt (82%) (zie tabel B4.3). Verhuiscgenigde huishoudens zeggen wat vaker dat zij ontevreden zijn met de grootte van de woning. Verder geven huishoudens met een hoog inkomen wat vaker aan zeer tevreden te zijn over de grootte van de woning dan huishoudens met een laag of middeninkomen (zie tabel B4.3).

¹¹ In deze figuur is de categorie 'weet niet/n.v.t.' samengevoegd met de categorie neutraal.

Tabel 4.3 Tevredenheid over de grootte van de woning naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Zeer tevreden	Tevreden	Neutraal	Ontevreden	Zeer ontevreden	Weet niet/ n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	28%	60%	8%	3%	1%	0%	20.074	1.092
Gemiddeld	32%	57%	7%	3%	1%	0%	27.100	2.097
Hoog	39%	52%	6%	3%	0%	0%	7.142	1.069
Totaal	31%	57%	7%	3%	1%	0%	54.316	4.258

Tevredenheid over de aantrekkelijkheid van de woning

Bijna driekwart van alle bewoners is tevreden of zeer tevreden over de aantrekkelijkheid van de woning (tabel 4.4). Een minderheid (8%) is ontevreden of zeer ontevreden over dit aspect. Grote verschillen tussen de deelgebieden zijn er wat dit betreft niet zichtbaar. Wel valt op dat het aandeel respondenten dat zeer tevreden is over de aantrekkelijkheid van de woning iets hoger ligt in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit. Waarschijnlijk heeft dit te maken met de specifieke woningtypologie in dit gebied (veel vrijstaande woningen).

Tabel 4.4 Tevredenheid over de aantrekkelijkheid van de woning naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Zeer tevreden	Tevreden	Neutraal	Ontevreden	Zeer ontevreden	Weet niet/ n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	18%	54%	21%	5%	1%	1%	20.082	1.092
Gemiddeld	19%	55%	17%	6%	2%	0%	27.055	2.095
Hoger	26%	49%	17%	5%	2%	1%	7.142	1.069
Totaal	20%	54%	19%	6%	2%	1%	54.279	4.256

Tevredenheid over de onderhoudsstaat van de woning

Iets meer dan de helft van de bewoners is tevreden over de onderhoudsstaat van de woning, terwijl 13% zeer tevreden is (tabel 4.5). Ongeveer 20% van de bewoners staat neutraal tegenover de onderhoudsstaat, terwijl 13% hier ontevreden of zeer ontevreden over is. Er zijn wat dit betreft geen duidelijke verschillen tussen de drie aardbevingsintensiteitsgebieden zichtbaar. Eigenaar-bewoners zijn vaker (zeer) tevreden (73%) met de staat van het onderhoud van de woning dan huurders (50%, zie tabel B4.5).

Tabel 4.5 Tevredenheid over de onderhoudsstaat van de woning naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Zeer tevreden	Tevreden	Neutraal	Ontevreden	Zeer ontevreden	Weet niet/ n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	12%	51%	23%	11%	2%	0%	20.098	1.093
Gemiddeld	13%	53%	20%	11%	3%	0%	27.033	2.093
Hoog	12%	48%	23%	14%	3%	1%	7.142	1.069
Totaal	13%	52%	21%	11%	2%	0%	54.272	4.255

Tevredenheid over de internetverbinding

Ruim de helft van de bewoners (55%) is tevreden over de snelheid en betrouwbaarheid van de internetverbinding in de woning (tabel 4.6). De tevredenheid over het internet is het laagst in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het wat meer landelijke karakter van dit gebied, waardoor snelle internetverbindingen (nog) niet zo goed ontwikkeld zijn als in de meer stedelijke gebieden.

Tabel 4.6 Tevredenheid over de internetverbinding in de woning naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Zeer tevreden	Tevreden	Neutraal	Ontevreden	Zeer ontevreden	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	9%	48%	22%	10%	3%	7%	20.020	1.087
Gemiddeld	10%	47%	21%	12%	6%	4%	27.038	2.091
Hoog	9%	38%	23%	17%	11%	2%	7.133	1.067
Totaal	9%	46%	22%	12%	6%	5%	54.192	4.245

Tevredenheid over de energiezuinigheid van de woning

Circa 45% van de bewoners is (zeer) tevreden over de energiezuinigheid van de woning, 31% staat hier neutraal tegenover, terwijl bijna een kwart van de bewoners (zeer) ontevreden is over dit aspect (tabel 4.7). Er zijn wat dit betreft nauwelijks verschillen tussen de onderscheiden deelgebieden.

Tabel 4.7 Tevredenheid over de energiezuinigheid van de woning naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Zeer tevreden	Tevreden	Neutraal	Ontevreden	Zeer ontevreden	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	7%	37%	33%	18%	4%	1%	20.082	1.092
Gemiddeld	8%	39%	29%	18%	5%	1%	27.042	2.093
Hoog	9%	34%	32%	19%	5%	1%	7.142	1.069
Totaal	8%	37%	31%	18%	5%	1%	54.266	4.254

Tevredenheid over de betaalbaarheid van de woning

Ook over de betaalbaarheid van de woning zijn de bewoners doorgaans tevreden of zeer tevreden (tabel 4.8). Minder dan 10% van de bewoners is (zeer) ontevreden. Er zijn geen grote verschillen tussen de drie onderscheiden deelgebieden. Eigenaar-bewoners zijn veel vaker (zeer) tevreden over de betaalbaarheid (76%) van de woning dan huurders (44%, zie tabel B4.8).

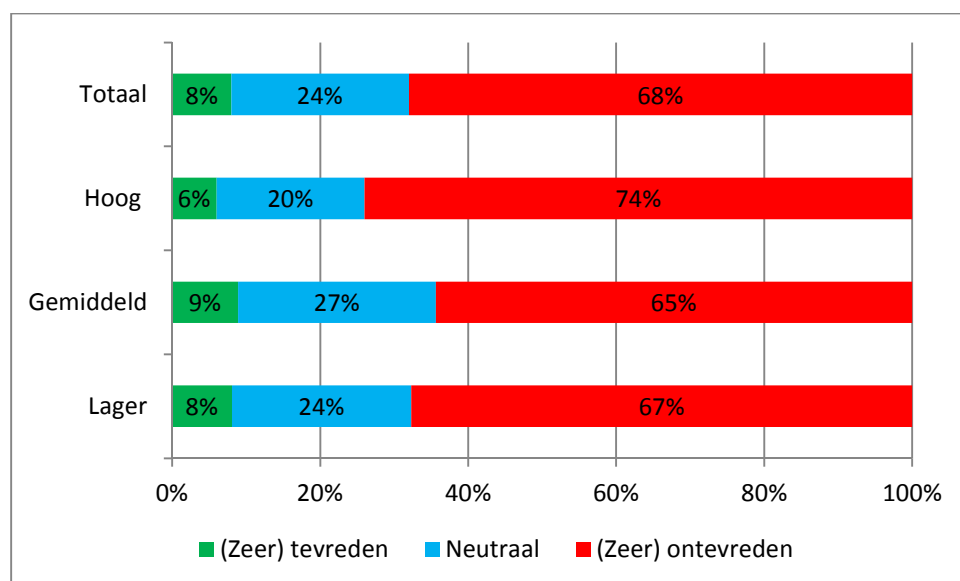
Tabel 4.8 Tevredenheid over de betaalbaarheid van de woning naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Zeer tevreden	Tevreden	Neutraal	Ontevreden	Zeer ontevreden	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	16%	45%	29%	8%	1%	2%	20.046	1.090
Gemiddeld	17%	50%	22%	8%	2%	1%	27.031	2.090
Hoog	18%	50%	22%	7%	1%	3%	7.142	1.069
Totaal	17%	48%	25%	8%	1%	2%	54.219	4.249

Tevredenheid over de waardeontwikkeling van de woning

Figuur 4.3 geeft inzicht in de tevredenheid over de waardeontwikkeling van de woning. Deze figuur heeft alleen betrekking op respondenten die in een koopwoning wonen. In totaal is ruim twee derde van de eigenaar-bewoners ontevreden of zeer ontevreden met de waardeontwikkeling van de woning. Dit kan samenhangen met de invloed van de crisis, maar de aardbevingen zullen hier ook zeker een rol bij spelen. Dit blijkt ook wel uit het feit dat de ontevredenheid over de waardeontwikkeling van de woning het grootst is in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit (74). Van de verhuisgeneigde eigenaar-bewoners is maar liefst 86% (zeer) ontevreden over de waardeontwikkeling van de woning. Voor de eigenaar-bewoners die niet willen verhuizen ligt dit percentage op 58 (tabel B4.9).

Figuur 4.3¹² Tevredenheid over de waardeontwikkeling van de woning naar aardbevingsintensiteit woonlocatie (alleen eigenaar-bewoners)

4.4 Eigen verantwoordelijkheid voor leefbaarheid en veiligheid

Eigen verantwoordelijkheid voor de leefbaarheid

Meer dan 40% van de bewoners voelt zich (heel) sterk verantwoordelijk voor de leefbaarheid in de buurt, terwijl bijna de helft zich hier enigszins verantwoordelijk voor voelt (tabel 4.9). Een klein deel (9%) voelt zich nauwelijks of helemaal niet verantwoordelijk voor de leefbaarheid. Er is hierbij geen groot verschil tussen de deelgebieden. Wel voelen de bewoners in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit zich iets vaker (heel) sterk verantwoordelijk voor de leefbaarheid dan de bewoners in de andere deelgebieden. Verder valt op dat huishoudens met een hoog inkomen zich vaker (heel) sterk verantwoordelijk voelen voor de leefbaarheid in de buurt dan huishoudens met een midden- of lager inkomen (zie tabel B4.10). Ook de verbondenheid met de streek is van invloed op de mate waarin men zich verantwoordelijk voelt voor de leefbaarheid in de buurt. Een sterkere streekbinding gaat duidelijk samen met een groter verantwoordelijkheidsgevoel. Tot slot voelen de verhuisgeneigde huishoudens zich minder vaak verantwoordelijk voor de leefbaarheid in de buurt dan de bewoners die niet verhuisgeneigd zijn (tabel B4.10)

Tabel 4.9 Mate waarin bewoners zich verantwoordelijk voelen voor de leefbaarheid in de buurt naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Heel sterk	Sterk	Enigszins	Nauwelijks	Helemaal niet	Weet niet/ geen mening	n gewogen	n ongewogen
Lager	4%	37%	46%	8%	3%	3%	20.051	1.091
Gemiddeld	3%	37%	49%	7%	1%	2%	27.087	2.095
Hoog	6%	41%	43%	7%	2%	1%	7.142	1.069
Totaal	4%	38%	47%	7%	2%	2%	54.280	4.255

Eigen verantwoordelijkheid voor de veiligheid

Ruim de helft van de bewoners voelt zich sterk of heel sterk verantwoordelijk voor de veiligheid in de buurt (tabel 4.10). Er zijn wat dit betreft geen grote verschillen tussen de drie deelgebieden zichtbaar. Het begrip 'veiligheid' is in deze vraagstelling overigens breed opgevat: verkeersveiligheid en het voorkomen van criminaliteit vallen bijvoorbeeld beiden onder dit begrip. Huishoudens met een hoog

¹² In deze figuur is de categorie 'weet niet/n.v.t.' samengevoegd met de categorie 'neutraal'.

inkomen, een hoge opleiding en een sterke binding aan de streek voelen zich relatief vaak verantwoordelijk voor de veiligheid in de buurt (zie tabel B4.11).

Tabel 4.10 Mate waarin bewoners zich verantwoordelijk voelen voor de veiligheid in de buurt naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Heel sterk	Sterk	Enigszins	Nauwelijks	Helemaal niet	Weet niet/ geen mening	n gewogen	n ongewogen
Lager	4%	46%	36%	7%	2%	4%	19.991	1.092
Gemiddeld	5%	46%	39%	6%	2%	1%	27.093	2.096
Hoog	7%	48%	34%	6%	2%	2%	7.138	1.068
Totaal	5%	46%	38%	7%	2%	3%	54.222	4.256

4.5 Tevredenheid over de voorzieningen in de buurt

Tevredenheid over de buurtsuper

Voor wat betreft de tevredenheid over de aanwezigheid van een (buurt) supermarkt, valt direct op dat 14% van de bewoners aangeeft dat deze voorziening niet aanwezig is (tabel 4.11). Met name in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit is er een flink aandeel bewoners (40%) dat aangeeft dat er geen (buurt)supermarkt aanwezig is. Dit hangt samen met de ruimtelijke structuur: het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit is een overwegend 'landelijk' gebied met veel verspreide bebouwing (en veel vrijstaande woningen), waardoor het draagvlak voor voorzieningen verhoudingsgewijs laag is. Als er wel een buurtsuper aanwezig is, dan zijn de meeste bewoners tevreden over deze voorziening.

Tabel 4.11 Tevredenheid over de buurtsuper naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Ze er tevreden	Tevreden	Neutraal	Ontevreden	Ze er ontevreden	Niet aanwezig	Gebruik ik niet	n gewogen	n on- gewogen
Lager	17%	51%	11%	6%	2%	13%	1%	19.994	1.091
Gemiddeld	20%	52%	13%	4%	1%	9%	1%	27.080	2.096
Hoog	6%	26%	17%	9%	2%	40%	1%	7.142	1.069
Totaal	17%	48%	13%	5%	1%	14%	1%	54.216	4.256

Tevredenheid over de basisschool en de kinderopvang

Niet alle bewoners in het gebied hebben kinderen en daarom maakt een flink deel van de respondenten geen gebruik van de basisschool (tabel 4.12) en/of de kinderopvang (tabel 4.13). Van de huishoudens die wel gebruik maken van deze voorzieningen is slechts een klein deel ontevreden of zeer ontevreden. In het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit geven relatief veel respondenten aan dat basisschool en/of kinderopvang niet aanwezig zijn. Dit heeft te maken met het meer landelijke karakter van dit gebied, waardoor er soms te weinig draagvlak is voor scholen en kinderopvang op buurtniveau, en men dikwijls over enige afstand moet reizen om dergelijke voorzieningen te kunnen bereiken. Waarschijnlijk verklaart deze grotere reisafstand ook waarom er in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit iets meer bewoners (zeer) ontevreden zijn over basisschool en kinderopvang. De in tabel 4.12 en 4.13 gepresenteerde cijfers hebben betrekking op alle huishoudens. Ook van de huishoudens met thuiswonende kinderen, is een ruime meerderheid echter tevreden met de basisschool en/of de kinderopvang (zie tabel B4.13).

Tabel 4.12 Tevredenheid over de basisschool naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Ze er te vre den	Tev re den	Ne u tra al	On te vre den	Ze er on te vre den	Nie t a an we zig	Ge bru ik ik nie t	n ge wo gen	n on ge wo gen
Lager	8%	29%	13%	1%	0%	3%	44%	19.977	1.091
Gemiddeld	13%	31%	9%	1%	0%	1%	46%	26.916	2.085
Hoog	9%	22%	12%	3%	2%	14%	39%	7.127	1.066
Totaal	11%	29%	11%	1%	0%	4%	44%	54.020	4.242

Tabel 4.13 Tevredenheid over kinderopvang naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Ze er te vre den	Tev re den	Ne u tra al	On te vre den	Ze er on te vre den	Nie t a an we zig	Ge bru ik ik nie t	n ge wo gen	n on ge wo gen
Lager	5%	25%	15%	1%	0%	4%	49%	19.942	1.087
Gemiddeld	8%	27%	11%	1%	0%	2%	52%	26.902	2.085
Hoog	5%	15%	13%	3%	1%	15%	47%	7.123	1.066
Totaal	6%	25%	13%	1%	0%	4%	50%	53.967	4.238

Tevredenheid over zorgvoorzieningen

De bevindingen voor wat betreft basisscholen en kinderopvang zijn tot op zekere hoogte ook van toepassing op thuiszorg en wijkverpleging (tabel 4.14). Een aanzienlijk deel van de bewoners gebruikt deze voorzieningen niet. In het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit geeft 13% van de respondenten aan dat thuiszorg en wijkverpleging niet aanwezig zijn. Er zijn maar weinig bewoners die aangeven dat zij ontevreden of zeer ontevreden zijn met de geboden thuiszorg en/of wijkverpleging.

Tabel 4.14 Tevredenheid over thuiszorg en wijkverpleging naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Ze er te vre den	Tev re den	Ne u tra al	On te vre den	Ze er on te vre den	Nie t a an we zig	Ge bru ik ik nie t	n ge wo gen	n on ge wo gen
Lager	4%	23%	18%	2%	1%	3%	49%	19.934	1.088
Gemiddeld	6%	21%	13%	1%	0%	1%	58%	27.062	2.091
Hoog	2%	12%	14%	2%	1%	13%	56%	7.126	1.067
Totaal	5%	21%	15%	2%	0%	3%	54%	54.122	4.246

De meerderheid van de bewoners is tevreden of zeer tevreden met de huisarts, met dien verstande dat ongeveer een kwart van de bewoners in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit aangeeft dat er geen huisarts aanwezig is in de directe omgeving (tabel 4.15). Dit hangt wederom samen met het landelijke karakter (geringe bevolkingsdichtheid) van dit gebied. Overigens is slechts een zeer klein deel van de bewoners (zeer) ontevreden over de huisarts. Dit geldt voor alle onderscheiden deelgebieden.

Tabel 4.15 Tevredenheid over huisarts naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Ze er te vre den	Tev re den	Ne u tra al	On te vre den	Ze er on te vre den	Nie t a an we zig	Ge bru ik ik nie t	n ge wo gen	n on ge wo gen
Lager	17%	58%	12%	3%	1%	8%	2%	20.098	1.093
Gemiddeld	25%	58%	8%	1%	0%	2%	5%	27.072	2.095
Hoog	15%	41%	11%	3%	0%	26%	3%	7.140	1.068
Totaal	21%	56%	10%	2%	1%	7%	4%	54.309	4.256

Tevredenheid over aanwezigheid pinautomaat

Iets meer dan de helft van de bewoners is tevreden of zeer tevreden met de aanwezigheid van een pinautomaat in de buurt (tabel 4.16). Het aandeel bewoners dat hierover (zeer) ontevreden is, of dat meldt dat er eenvoudigweg geen pinautomaat aanwezig is, is echter ook aanzienlijk. In het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit geeft bijna de helft van de respondenten (47%) aan dat er geen pinautomaat in de buurt is. In de andere twee deelgebieden is dit aandeel een stuk lager.

Tabel 4.16 Tevredenheid over aanwezigheid pinautomaat naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Ze er tevreden	Tevreden	Neutraal	Ontevreden	Ze er ontevreden	Niet aanwezig	Gebruik ik niet	n gewogen	n ongewogen
Lager	8%	41%	16%	10%	4%	18%	3%	20.032	1.089
Gemiddeld	16%	49%	12%	8%	3%	11%	1%	27.057	2.093
Hoger	2%	18%	14%	15%	3%	47%	1%	7.142	1.069
Totaal	11%	42%	13%	10%	3%	18%	2%	54.231	4.251

4.6 Ontspanning en sport

Tevredenheid over ontmoetingsplekken

Slechts een klein deel van de bewoners is (zeer) ontevreden over de aanwezige ontmoetingsplekken zoals een café of een buurthuis (tabel 4.17). Overigens zegt 25% van de bewoners dat zij geen gebruik maken van deze voorzieningen. Opvallend is dat de tevredenheid over de ontmoetingsplekken het grootst is in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit.

Tabel 4.17 Tevredenheid over ontmoetingsplekken (buurthuis, café, etc.) naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Ze er tevreden	Tevreden	Neutraal	Ontevreden	Ze er ontevreden	Niet aanwezig	Gebruik ik niet	n gewogen	n ongewogen
Lager	5%	31%	26%	7%	2%	3%	27%	20.053	1.092
Gemiddeld	4%	36%	25%	7%	1%	2%	25%	27.080	2.093
Hoog	8%	40%	22%	6%	1%	5%	17%	7.137	1.068
Totaal	5%	35%	25%	6%	1%	3%	25%	54.270	4.253

Tevredenheid over sportvoorzieningen

Hetzelfde beeld komt in grote lijnen naar voren voor wat betreft de tevredenheid over sportvoorzieningen (tabel 4.18). Ongeveer een kwart van de bewoners gebruikt geen sportvoorzieningen. Slechts een klein deel van de bewoners is (zeer) ontevreden over de sportvoorzieningen. In het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit geeft 11% van de respondenten aan dat er geen sportvoorzieningen aanwezig zijn.

Tabel 4.18 Tevredenheid over sportvoorzieningen naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Ze er tevreden	Tevreden	Neutraal	Ontevreden	Ze er ontevreden	Niet aanwezig	Gebruik ik niet	n gewogen	n ongewogen
Lager	5%	37%	23%	5%	1%	4%	25%	20.040	1.091
Gemiddeld	9%	44%	16%	3%	1%	1%	26%	27.060	2.091
Hoog	4%	31%	21%	6%	1%	11%	26%	7.142	1.069
Totaal	7%	40%	19%	4%	1%	4%	25%	54.242	4.251

Tevredenheid over speelmogelijkheden voor kinderen

De speelmogelijkheden voor kinderen zijn vanzelfsprekend vooral relevant voor huishoudens met kinderen (of eventueel kleinkinderen). Ongeveer 35% van de huishoudens maakt geen gebruik van speelvoorzieningen (tabel 4.19). Een zeer beperkt deel van de bewoners (2%) zegt dat speelvoorzieningen niet aanwezig zijn. Opvallend is dat er wat dit betreft geen groot verschil is tussen de drie deelgebieden. Bij veel andere voorzieningen geven bewoners van het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit regelmatig aan dat de betreffende voorziening niet aanwezig is, maar voor wat betreft speelvoorzieningen is dit dus niet het geval. Minder dan 10 procent van de bewoners is ontevreden of zeer ontevreden over de speelvoorzieningen. Ook van de huishoudens met kinderen is de meerderheid tevreden over de aanwezige speelmogelijkheden (zie tabel B4.20). Tegelijkertijd is ongeveer 16% van deze huishoudens (zeer) ontevreden over de speelvoorzieningen. Dit komt overeen met onder-

zoek van het Sociaal Planbureau Groningen (2014) waaruit blijkt dat 13% van de gebruikers van speelplekken ontevreden zijn over deze voorzieningen.¹³

Tabel 4.19 Tevredenheid over speelmogelijkheden voor kinderen naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Zeer tevreden	Tevreden	Neutraal	Ontevreden	Zeer ontevreden	Niet aanwezig	Gebruik ik niet	n gewogen	n ongewogen
Lager	4%	32%	20%	5%	2%	2%	35%	19.995	1.090
Gemiddeld	6%	31%	17%	8%	2%	1%	35%	27.058	2.090
Hoog	5%	29%	21%	6%	2%	3%	34%	7.138	1.068
Totaal	5%	31%	19%	7%	2%	2%	35%	54.192	4.248

Tevredenheid over mogelijkheden voor buitenrecreatie

Voor wat betreft de mogelijkheden voor buitenrecreatie meldt 14% van de bewoners dat zij niet aan buitenrecreatie in hun woonomgeving doen (zie tabel 4.20). Een klein deel van de bewoners (4%) zegt dat de mogelijkheden hiervoor niet aanwezig zijn. Meer dan 40% van alle bewoners is tevreden of zeer tevreden over de mogelijkheden voor buitenrecreatie. In totaal 11% van de bewoners is (zeer) ontevreden over deze mogelijkheden. De overige bewoners (28%) staan hier neutraal tegenover. Er zijn bij dit thema nauwelijks verschillen tussen de drie onderscheiden deelgebieden zichtbaar.

Tabel 4.20 Tevredenheid over mogelijkheden voor buitenrecreatie naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

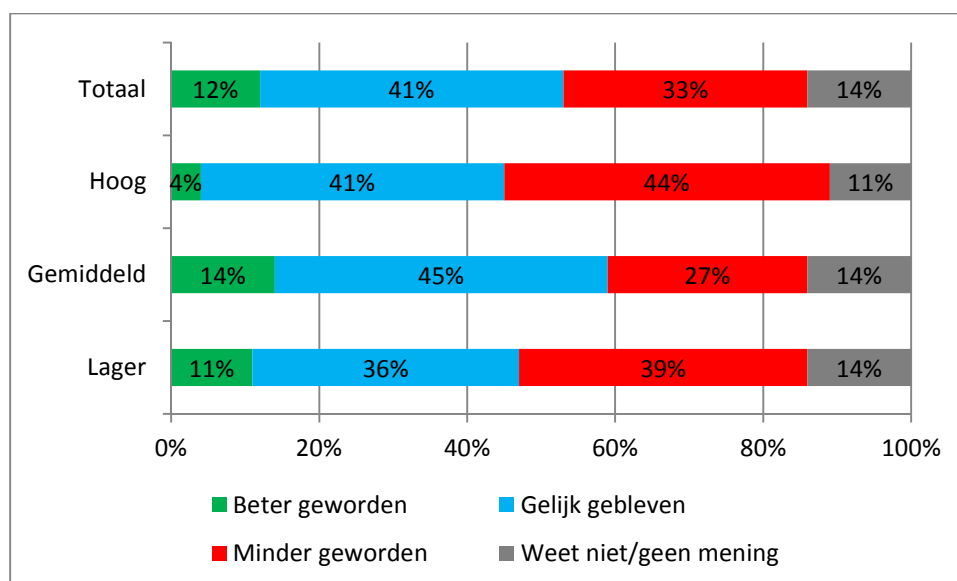
	Zeer tevreden	Tevreden	Neutraal	Ontevreden	Zeer ontevreden	Niet aanwezig	Gebruik ik niet	n gewogen	n ongewogen
Lager	7%	35%	28%	7%	3%	4%	16%	20.085	1.092
Gemiddeld	7%	37%	29%	10%	2%	3%	13%	27.035	2.090
Hoog	7%	38%	28%	8%	1%	6%	11%	7.140	1.068
Totaal	7%	36%	28%	9%	2%	4%	14%	54.260	4.250

4.7 Ontwikkeling voorzieningenniveau in de tijd

In de vragenlijst is aan de bewoners gevraagd hoe ze aankijken tegen de ontwikkeling van het (algemene) voorzieningenniveau in de afgelopen vijf jaar (zie figuur 4.4). Iets meer dan 40% zegt dat het voorzieningenniveau gelijk is gebleven, terwijl 12% vindt dat het voorzieningenniveau is verbeterd. Ongeveer een derde van de bewoners stelt dat het voorzieningenniveau is achteruit gegaan. Er zijn daarbij verschillen tussen de onderscheiden deelgebieden. In het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit zijn de bewoners het meest negatief over de ontwikkeling van het voorzieningenniveau. Dit hangt waarschijnlijk samen met de aardbevingsproblematiek, maar wellicht ook met bevolkingskrimp en dientengevolge minder draagvlak voor voorzieningen (in hoofdstuk acht wordt hier nader op ingegaan). Het onderscheid naar achtergrondkenmerken laat zien dat gezinnen met kinderen relatief vaak van mening zijn dat het voorzieningenniveau is achteruitgegaan (zie tabel B4.22 van bijlage 1 in het bijlagenboek).

¹³ Sociaal Planbureau Groningen (2014) Kwaliteit van voorzieningen – mensen zijn over het algemeen tevreden.

Figuur 4.4 Mening over de ontwikkeling van het voorzieningenniveau in de woonplaats in de afgelopen vijf jaar naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

4.8 Mobiliteit

Openbaar vervoer

Meer dan de helft (56%) van de bewoners is tevreden over 'de toegankelijkheid' (beschikbaarheid) van het openbaar vervoer (tabel 4.21). Er zijn daarbij duidelijke verschillen tussen de aardbevingsintensiteitsgebieden zichtbaar, die waarschijnlijk samenhangen met verschillen in bevolkingsdichtheid. Het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit is relatief het minst stedelijk en zal daardoor minder intensieve openbaar vervoer lijnen onderhouden dan de andere twee gebieden. Dit verklaart waarschijnlijk waarom 30% bewoners in dit gebied ontevreden of zeer ontevreden is over de toegankelijkheid van het openbaar vervoer.

Tabel 4.21 Tevredenheid over de toegankelijkheid van het openbaar vervoer naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Ze er te vre den	Tevreden	Neutraal	Ontevreden	Ze er ontevreden	Weet niet/ n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	8%	45%	19%	7%	2%	18%	20.098	1.092
Gemiddeld	13%	51%	16%	7%	1%	12%	27.093	2.096
Hoog	5%	28%	20%	20%	10%	17%	7.142	1.069
Totaal	10%	46%	18%	9%	3%	15%	54.332	4.257

Een vergelijkbaar patroon is zichtbaar wanneer gekeken wordt naar de tevredenheid over de frequentie van het openbaar vervoer (tabel 4.22). Ook nu is het hoogste percentage ontevreden bewoners te vinden in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit. Verder blijkt dat met name huishoudens tot 45 jaar en hoog opgeleide huishoudens relatief vaak (zeer) ontevreden zijn over de frequentie van het openbaar vervoer (zie tabel B4.24).

Tabel 4.22 Tevredenheid over de frequentie van het openbaar vervoer naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Ze er te vre den	Te vre den	Ne u traal	On te vre den	Ze er on te vre den	We et niet/ n.v.t.	n ge wo gen	n on ge wo gen
Lager	4%	38%	22%	11%	2%	23%	20.098	1.092
Gemiddeld	11%	42%	20%	10%	3%	14%	27.080	2.094
Hoog	3%	25%	20%	21%	12%	19%	7.142	1.069
Totaal	7%	38%	21%	12%	4%	18%	54.319	4.255

Tevredenheid over veiligheid voet- en fietspaden

Bijna de helft van de bewoners is (zeer) tevreden over de veiligheid van voet- en fietspaden (tabel 4.23). Ongeveer een kwart is (zeer) ontevreden. Van een duidelijke relatie tussen aardbevingsintensiteit en de tevredenheid over de veiligheid van voet- en fietspaden is geen sprake. Het onderscheid naar achtergrondkenmerken laat zien dat met name gezinnen met kinderen relatief vaak ontevreden zijn over de veiligheid van voet- en fietspaden (Tabel B4.25).

Tabel 4.23 Tevredenheid over de veiligheid van voet- en fietspaden naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Ze er te vre den	Te vre den	Ne u traal	On te vre den	Ze er on te vre den	We et niet/ n.v.t.	n ge wo gen	n on ge wo gen
Lager	2%	45%	24%	22%	6%	2%	20.098	1.092
Gemiddeld	4%	49%	24%	17%	3%	2%	27.100	2.096
Hoog	3%	40%	28%	17%	8%	4%	7.142	1.069
Totaal	3%	46%	24%	19%	5%	2%	54.340	4.257

Tevredenheid over de bereikbaarheid per auto

Over de bereikbaarheid van de woning per auto oordelen de bewoners over het algemeen positief (tabel 4.24): 63% is tevreden en bijna een kwart is zelfs zeer tevreden. Er is wat dit betreft geen groot onderscheid naar aardbevingsintensiteitsgebieden. Wel is men in het gebied met de laagste aardbevingsintensiteit relatief wat vaker ontevreden over de bereikbaarheid per auto dan in de andere twee deelgebieden.

Tabel 4.24 Tevredenheid over de bereikbaarheid van de woning per auto naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	ze er te vre den	Te vre den	Ne u traal	On te vre den	Ze er on te vre den	We et niet/ n.v.t.	n ge wo gen	n on ge wo gen
Lager	16%	68%	9%	3%	0%	4%	20.082	1.091
Gemiddeld	28%	60%	6%	3%	1%	2%	27.100	2.096
Hoger	28%	63%	5%	3%	1%	1%	7.142	1.069
Totaal	24%	63%	7%	3%	1%	3%	54.324	4.256

4.9 Arbeidsmarkt in de regio

Tevredenheid over werkgelegenheid

Een relatief groot deel van de bewoners vindt dat er onvoldoende (29%) of absoluut onvoldoende (17%) werk is in de (directe) woonomgeving (tabel 4.25). Minder dan tien procent van de bewoners meent dat er (absoluut) voldoende werk is, terwijl er ook relatief veel bewoners zijn die geen oordeel willen of kunnen vellen. Onderscheiden naar deelgebied zijn er geen grote verschillen waar te nemen. Wel zeggen de bewoners in het gebied met de laagste aardbevingsintensiteit relatief vaak dat er absoluut onvoldoende werk beschikbaar is in de woonomgeving. Verder valt op dat jongere huishoudens (< 45 jaar) en verhuisgeneigde huishoudens relatief vaak ontevreden zijn over de werkgelegenheid (tabel B4.27). Een patroon dat grotendeels vergelijkbaar is met tabel 4.25 wordt zichtbaar als wordt

gevraagd naar het oordeel over de hoeveelheid beschikbaar werk in de woonomgeving voor de bewoner zelf (tabel 4.26).

Tabel 4.25 Oordeel over totale hoeveelheid beschikbaar werk in de woonomgeving naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Absoluut voldoende	Voldoende	Neutraal	Onvoldoende	Absoluut onvoldoende	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	1%	4%	16%	29%	22%	28%	20.025	1.089
Gemiddeld	1%	9%	18%	30%	13%	29%	27.073	2.092
Hoog	1%	8%	18%	28%	16%	30%	7.138	1.068
Totaal	1%	7%	17%	29%	17%	29%	54.237	4.249

Tabel 4.26 Oordeel over hoeveelheid beschikbaar voor respondent in de woonomgeving naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Absoluut voldoende	Voldoende	Neutraal	Onvoldoende	Absoluut onvoldoende	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	1%	8%	16%	22%	19%	34%	20.033	1.089
Gemiddeld	2%	12%	17%	22%	14%	32%	27.025	2.090
Hoog	2%	13%	16%	20%	17%	32%	7.138	1.068
Totaal	1%	11%	17%	22%	16%	33%	54.197	4.247

Tevredenheid over baan zekerheid

Het oordeel over de baan zekerheid is niet erg positief. In totaal 36% van de bewoners beoordeelt de baan zekerheid als (absoluut) onvoldoende, terwijl nog eens 36% het niet weet (tabel 4.27). Slechts 11% beoordeelt de baan zekerheid als (absoluut) voldoende. Dit percentage is het hoogst (15%) in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit. Waarschijnlijk hangt dit samen met het feit dat er in dit gebied relatief veel huishoudens met een hoge opleiding en/of een hoog inkomen wonen (zie hoofdstuk 3 en tabel B4.29). Dergelijke huishoudens zijn relatief vaak optimistisch over hun baan zekerheid.

Tabel 4.27 Oordeel over baan zekerheid naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Absoluut voldoende	Voldoende	Neutraal	Onvoldoende	Absoluut onvoldoende	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	1%	7%	15%	21%	19%	37%	20.049	1.091
Gemiddeld	2%	10%	19%	20%	13%	35%	27.025	2.090
Hoog	3%	12%	16%	18%	17%	34%	7.124	1.067
Totaal	2%	9%	17%	20%	16%	36%	54.198	4.248

4.10 Sociale cohesie

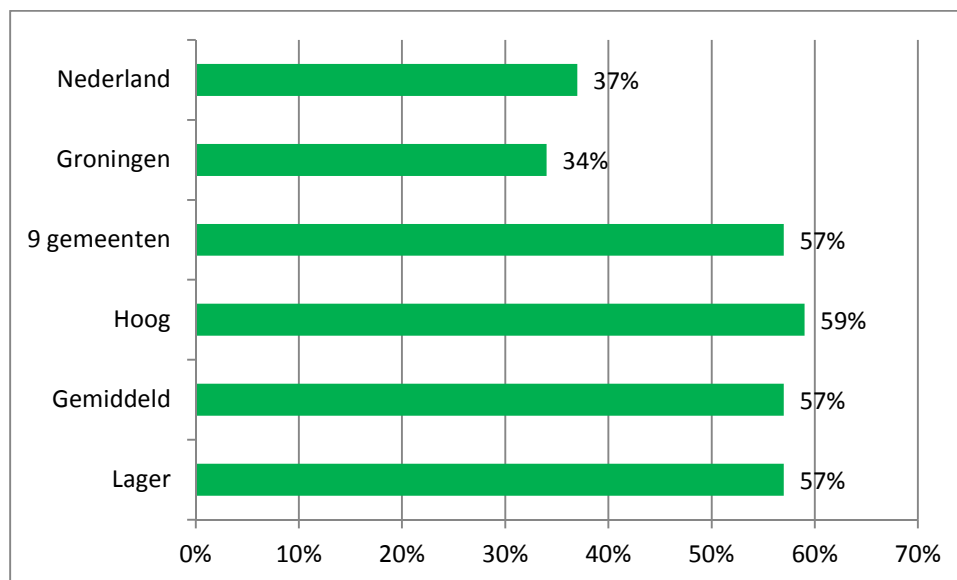
Om inzicht te krijgen in de sociale cohesie is een aantal stellingen voorgelegd aan de respondenten. De meeste van deze stellingen worden ook gebruikt in de veiligheidsmonitor 2014 van het CBS die in heel Nederland wordt uitgevoerd. Dit betekent dat de uitkomsten voor de negen aardbevingsgemeenten vergeleken kunnen worden met die voor de provincie Groningen en Nederland als geheel.

Contact met de directe burens

Een meerderheid van de bewoners heeft veel contact met de directe burens (figuur 4.5). Meer dan de helft heeft bevestigend geantwoord op de stelling dienaangaande. Wat dit betreft is er nauwelijks onderscheid tussen de verschillende deelgebieden. De contacten met de directe burens zijn in het aardbevingsgebied duidelijk intensiever dan in de rest van Nederland en de provincie Groningen (uitgaande van het gemiddelde voor deze gebieden). Het onderscheid naar achtergrondkenmerken laat zien

dat er een positieve relatie is tussen de mate waarin men zich met de streek verbonden voelt en de intensiteit van het contact met de directe bureu (zie tabel B4.30).

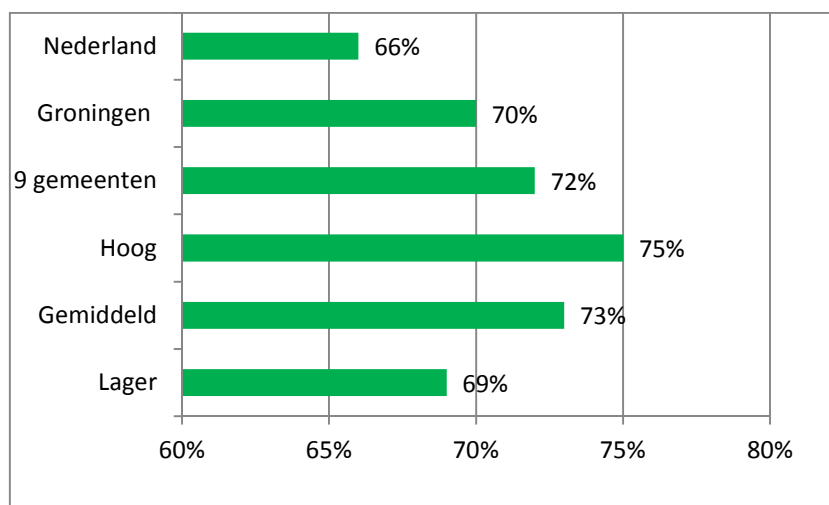
Figuur 4.5 Percentage bewoners dat het eens is met de stelling 'Ik heb veel contact met mijn directe bureu' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie, vergeleken met Nederland als geheel en provincie Groningen

Omgang tussen buurtbewoners

In totaal zegt ruim 70% van de bewoners dat de mensen in hun buurt op een prettige wijze met elkaar omgaan (figuur 4.6). In het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit is dit percentage iets hoger dan in de gebieden met een lagere aardbevingsintensiteit. Over het algemeen wordt de omgang tussen de buurtbewoners in de negen gemeenten van het aardbevingsgebied iets hoger gewaardeerd dan in Nederland als geheel en de provincie Groningen, al zijn de verschillen niet erg groot. Het onderscheid naar achtergrondkenmerken (tabel B4.31) laat zien dat de volgende typen huishoudens relatief vaak van mening zijn dat de mensen in de buurt prettig met elkaar omgaan: gezinnen met kinderen, hoog opgeleiden, mensen met een hoog inkomen en mensen met een sterke binding aan de streek.

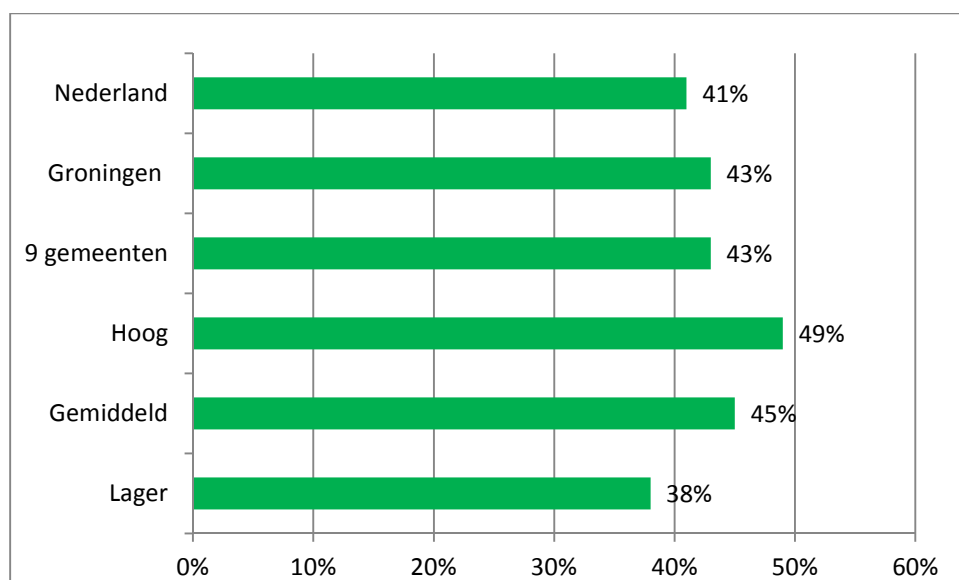
Figuur 4.6 Oordeel over de stelling 'In deze buurt gaan mensen met op een prettige manier met elkaar om' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie, vergeleken met Nederland als geheel en provincie Groningen

Saamhorigheid in de buurt

Circa 43% van de bewoners is van mening in een gezellige buurt met veel saamhorigheid te wonen (zie figuur 4.7). Een vrijwel gelijk aandeel (42%) staat neutraal tegenover deze stelling. Hiermee behaalt het aardbevingsgebied ongeveer dezelfde score als Nederland als geheel en de provincie Groningen. Opvallend is dat de saamhorigheid in de buurt toeneemt naarmate de aardbevingsintensiteit groter wordt. Met name hoog opgeleiden en bewoners met een sterke binding aan de streek zijn relatief vaak van mening dat zij in een gezellige buurt met veel saamhorigheid wonen (zie tabel B4.32).

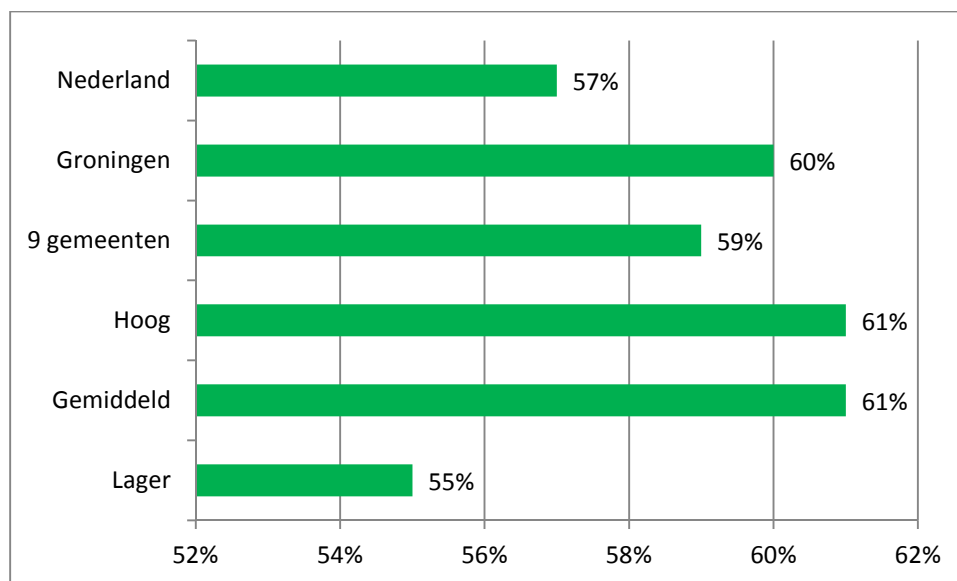
Figuur 4.7 Oordeel over de stelling 'Ik woon in een gezellige buurt met veel saamhorigheid' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie, vergeleken met Nederland als geheel en provincie Groningen

Zich thuis voelen in bij de mensen de buurt

Bijna 60% van de bewoners voelt zich thuis bij de mensen in de buurt (figuur 4.8). In het gebied met de laagste aardbevingsintensiteit is het percentage bewoners dat deze stelling onderschrijft iets lager (55%) dan in de overige twee deelgebieden (61%). Niettemin zijn de verschillen betrekkelijk beperkt en is er ook nauwelijks afwijking van het Nederlandse en Groningse gemiddelde. Tabel B4.33 laat zien dat bewoners met een sterke streekbinding en bewoners die niet willen verhuizen, zich relatief vaak thuis voelen bij de mensen in de buurt. Hetzelfde geldt voor mensen met een hoog inkomen.

Figuur 4.8 Oordeel over de stelling 'Ik voel me thuis bij de mensen in deze buurt' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie, vergeleken met Nederland als geheel en provincie Groningen

'Het is vervelend om in deze buurt te wonen'

Minder dan 10% van de bewoners reageert bevestigend op de negatief geformuleerde stelling: "Het is vervelend om in deze buurt te wonen" (tabel 4.28). Onderscheiden naar de drie deelgebieden zijn er geen grote verschillen, maar de bewoners in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit zijn het relatief vaak (zeer) oneens met deze stelling. Dit is wederom een illustratie van het feit dat de sociale cohesie in dit gebied verhoudingsgewijs groot is. Verder is er sprake van een duidelijk onderscheid naar inkomen (zie tabel B4.34). Bewoners met een hoog inkomen zijn het veel vaker oneens met deze stelling dan bewoners met een midden- of laag inkomen. Daarnaast speelt binding met de streek een belangrijke rol: bewoners met een sterke streekbinding zijn minder vaak van mening dat 'het vervelend is om in deze buurt te wonen'. Bewoners met een wat hogere verhuisgeneigdheid bevestigen de stelling wat vaker, maar ook onder deze groep is slechts een minderheid (11%) het eens met het gestelde.

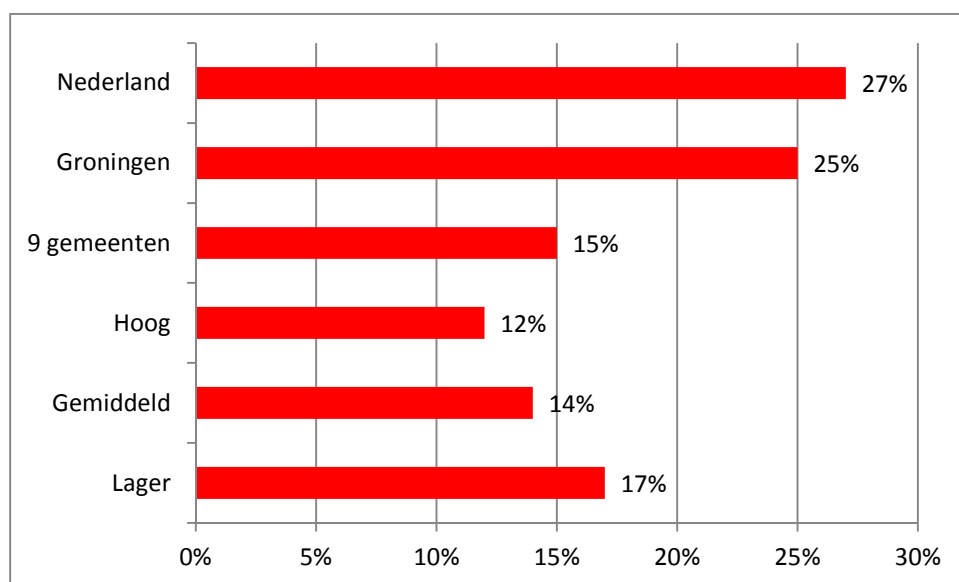
Tabel 4.28 Oordeel over de stelling 'Het is vervelend om in deze buurt te wonen' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Ze er mee eens	Mee eens	Neu traal	Mee oneens	Ze er mee oneens	Weet niet/ n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	2%	7%	21%	30%	31%	9%	20.082	1.092
Gemiddeld	2%	6%	17%	29%	36%	10%	27.014	2.092
Hoog	2%	5%	16%	30%	39%	9%	7.142	1.069
Totaal	2%	6%	18%	29%	35%	10%	54.238	4.253

'De mensen kennen elkaar nauwelijks in deze buurt'

Slechts 15% van de bewoners geeft aan dat de mensen in de buurt elkaar nauwelijks kennen (zie figuur 4.9). In het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit is dit aandeel weliswaar iets hoger dan in de gebieden met een hogere aardbevingsintensiteit, maar nog steeds duidelijk lager dan het Nederlandse en Groningse gemiddelde.

Figuur 4.9 Oordeel over de stelling 'De mensen kennen elkaar nauwelijks in deze buurt' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie, vergeleken met Nederland als geheel en provincie Groningen

5 Verhuisgeneigdheid en woonwensen

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staan de verhuisgeneigdheid en de woonwensen van de bewoners centraal. Achtereenvolgens wordt aandacht besteed aan de verhuisgeneigdheid en de verhuisredenen (paragraaf 5.2), de invloed van het overheidsbeleid op de verhuisbeslissing (paragraaf 5.3), de woonwensen (paragraaf 5.4) en de gevolgen van de voorgenomen verhuizingen voor de woningmarkt (paragraaf 5.5).

5.2 Verhuisgeneigdheid en verhuisredenen

Tabel 5.1 geeft inzicht in de verhuisgeneigdheid onder de bewoners van het aardbevingsgebied. Een huishouden wordt als verhuisgeneigdheid beschouwd als het zeker of misschien binnen twee jaar wil verhuizen. Duidelijk is dat huishoudens die wonen in een gebied met een hoge aardbevingsintensiteit vaker zeker binnen twee jaar willen verhuizen (15% wil zeker binnen twee jaar verhuizen) dan huishoudens die wonen in een gebied met een minder hoge (gemiddeld, lagere) aardbevingsintensiteit (ongeveer 10% wil zeker binnen twee jaar verhuizen). Het aandeel huishoudens dat misschien wil verhuizen is in alle drie de gebieden ongeveer even groot en schommelt tussen de 27% en de 29%.

Wanneer we de verhuisgeneigdheid in het aardbevingsgebied vergelijken met gegevens uit het landelijke woningbehoefteonderzoek (WoON 2012) dan valt het volgende op (zie tabel 5.2):

- In 2012 was de verhuisgeneigdheid in het aardbevingsgebied beduidend kleiner dan in 2015.
- In 2012 wilde 7% van de bewoners beslist binnen twee jaar verhuizen, terwijl 16% misschien wilde verhuizen.
- In de meer landelijke delen van de provincie Groningen, waar de aardbevingsproblematiek geen grote rol speelt (provincie Groningen minus stad de gemeente Groningen en de negen aardbevingsgemeenten), wilde in 2012 6% van de bewoners zeker verhuizen en 16% misschien. Met uitzondering van de aardbevingsproblematiek heeft dit gebied ongeveer dezelfde karakteristieken als de negen aardbevingsgemeenten.

Op basis van tabel 5.2 kan worden vastgesteld dat de verhuisgeneigdheid in de negen aardbevingsgemeenten in 2015 groter is dan in 2012. Ook in vergelijking met soortgelijke landelijke gebieden ligt de verhuisgeneigdheid in het aardbevingsgebied hoger¹⁴. Het ligt voor de hand dat de aardbevingsproblematiek, die pas na 2012 (beving Huizinge) in zijn volle omvang duidelijk is geworden, hierbij een belangrijke rol speelt. Met name het aandeel huishoudens dat misschien wil verhuizen is in het aardbevingsgebied opvallend groot (28%). Waarschijnlijk komt dit omdat de aardbevingen leiden tot onzekerheid over de toekomstige huisvestingssituatie en het toekomstige woongenot. Bewoners twijfelen hierdoor of ze al dan niet moeten verhuizen;

¹⁴ Tenminste als de cijfers voor het aardbevingsgebied voor 2015 worden vergeleken met cijfers voor soortgelijke landelijke gebieden voor 2012. Voor de laatstgenoemde gebieden zijn cijfers voor 2015 niet beschikbaar. De verwachting is echter niet dat de verhuisgeneigdheid in deze gebieden tussen 2012 en 2015 net zo snel gestegen zal zijn als in de negen aardbevingsgemeenten het geval is.

Wanneer we kijken naar de relatie tussen verhuiscgenigheid en achtergrondkenmerken (zie tabel B5.1) dan valt het volgende op:

- Jongere huishoudens (< 45 jaar) zijn meer verhuiscgenig dan oudere huishoudens;
- Hoger opgeleide huishoudens zijn vaker verhuiscgenig dan lager opgeleide huishoudens;
- Huishoudens met een lange woonduur en/of een sterke verbondenheid met de streek zijn veel minder verhuiscgenig dan huishoudens waarvoor dit niet geldt.

Omdat de verhuiscgenigde bewoners relatief vaak jong en hoog opgeleid zijn zullen de verhuizingen van deze bewoners, zeker wanneer ze het aardbevingsgebied verlaten, een negatief effect hebben op de regionale economie en samenleving.

Tabel 5.1 Verhuiscgenigheid (wil binnen twee jaar verhuizen?) naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Ja	Misschien	Nee	Totaal	n gewogen	n ongewogen
Lager	9%	27%	64%	100%	20.098	1.094
Gemiddeld	10%	29%	61%	100%	27.100	2.097
Hoog	15%	27%	59%	100%	7.140	1.068
Totaal	10%	28%	62%	100%	54.337	4.259

Tabel 5.2 De verhuiscgenigheid in het aardbevingsgebied vergeleken met andere gebieden en eerdere tijdsperioden (op basis van het WoOn 2012)

	Wil beslist binnen 2 jaar verhuizen	Wil misschien binnen 2 jaar verhuizen
Aardbevingsgebied 2015	10%	28%
Aardbevingsgebied 2012	7%	16%
Nederland 2012	10%	19%
Provincie Groningen 2012	13%	20%
Provincie Groningen zonder aardbevingsgebied en gemeente Groningen 2012	6%	16%

Bron: uitdraaien uit het landelijke woningbehoefteonderzoek WoON 2012

Verhuisredenen van bewoners die willen verhuizen

Aan de huishoudens die hebben aangegeven zeker binnen twee jaar te willen verhuizen is gevraagd wat hiervoor hun motieven zijn. Hierbij konden maximaal drie redenen worden genoemd. Figuur 5.1 geeft inzicht in de antwoorden die zijn gegeven. De figuur laat zien dat ontevredenheid over de woning of de buurt de meest genoemde verhuisreden is. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om de volgende aspecten:

- Mensen zijn niet tevreden met hun huidige woning (grootte, kwaliteit, type, betaalbaarheid);
- Mensen zijn niet tevreden met hun huidige woonomgeving (voorzieningenniveau, sociale cohesie, bereikbaarheid);
- Mensen zijn niet tevreden met de eigendomsverhouding van hun huidige woning (men wil kopen in plaats van huren of juist huren in plaats van kopen).

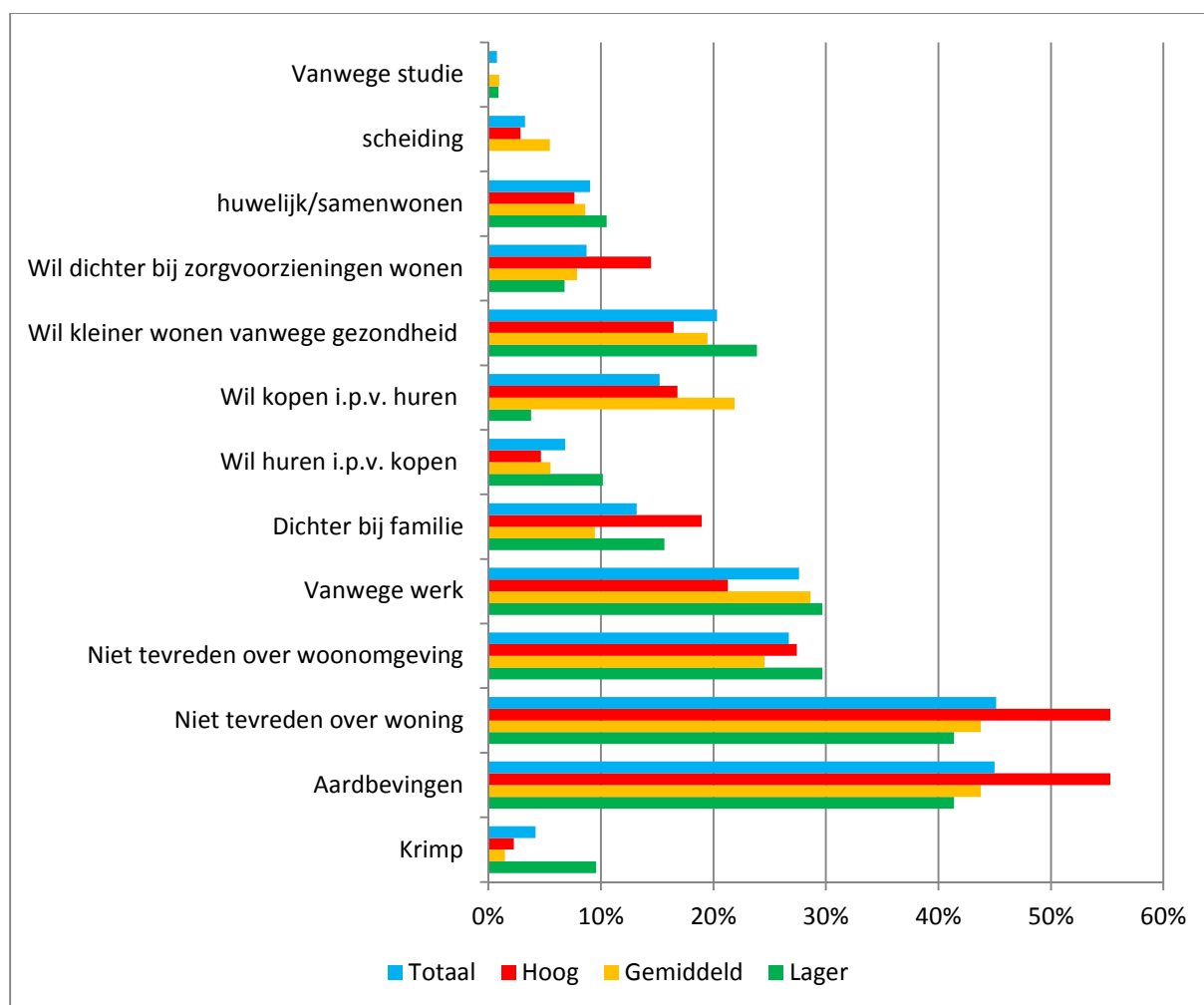
Ook de aardbevingen worden echter vaak genoemd als verhuisredenen (45%), met name in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit. In hoofdstuk zeven van dit rapport zal uitgebreid worden ingegaan op de kenmerken van de bewoners die vanwege de aardbevingen willen verhuizen.

De factor bevolkingskrimp wordt maar weinig als verhuismotief genoemd. Waarschijnlijk komt dit omdat mensen niet zozeer willen verhuizen vanwege bevolkingskrimp 'an sich', maar vanwege de effecten die deze bevolkingskrimp heeft op de woonomgeving. Bij een deel van de mensen die wenst te verhuizen uit ontevredenheid over de woning of de woonomgeving zal de bevolkingskrimp dan ook als meer achterliggende reden een rol spelen (zie hoofdstuk 8 voor meer gedetailleerde informatie over het thema 'bevolkingskrimp').

Het onderscheid naar achtergrondkenmerken (zie tabel B5.2) geeft het volgende beeld:

- Eigenaar-bewoners willen relatief vaak verhuizen vanwege de aardbevingen;
- Jongere huishoudens (<45 jaar) verhuizen relatief vaak vanwege de woning/buurt of vanwege werk/studie;
- Van de 65-plussers noemt maar liefst 88% gezondheid als één van de drie belangrijkste verhuisredenen.

Figuur 5.1 Verhuisredenen voor bewoners die zeker binnen twee jaar willen verhuizen naar aardbevingsintensiteit woonlocatie (bewoners konden maximaal drie redenen noemen)

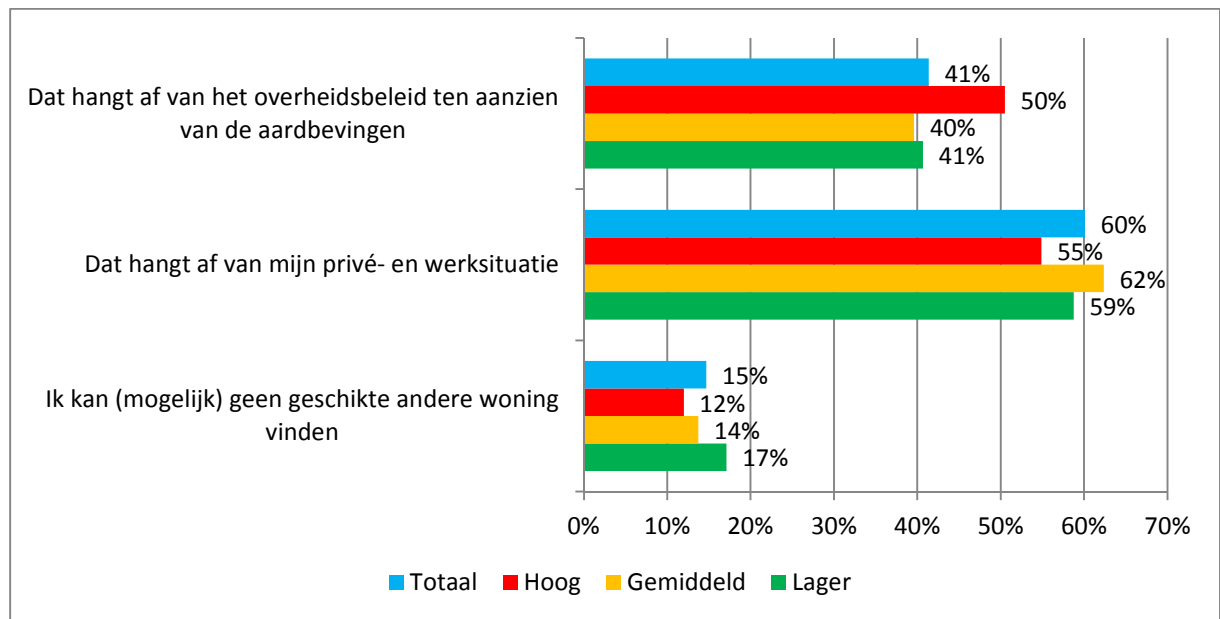
Overwegingen om misschien te verhuizen

Tabel 5.1 heeft laten zien dat relatief veel bewoners twijfelen over een mogelijke verhuizing. Aan deze respondenten is gevraagd welke overwegingen hierbij een rol spelen (zie figuur 5.2). Onzekerheid over de privé- en werksituatie is in dit verband de overweging die het vaakst wordt genoemd. Daarnaast speelt ook het overheidsbeleid ten aanzien van de aardbevingen een belangrijke rol. Een kleiner deel van de bewoners die misschien willen verhuizen geeft aan (mogelijk) geen geschikte andere woning te kunnen vinden.

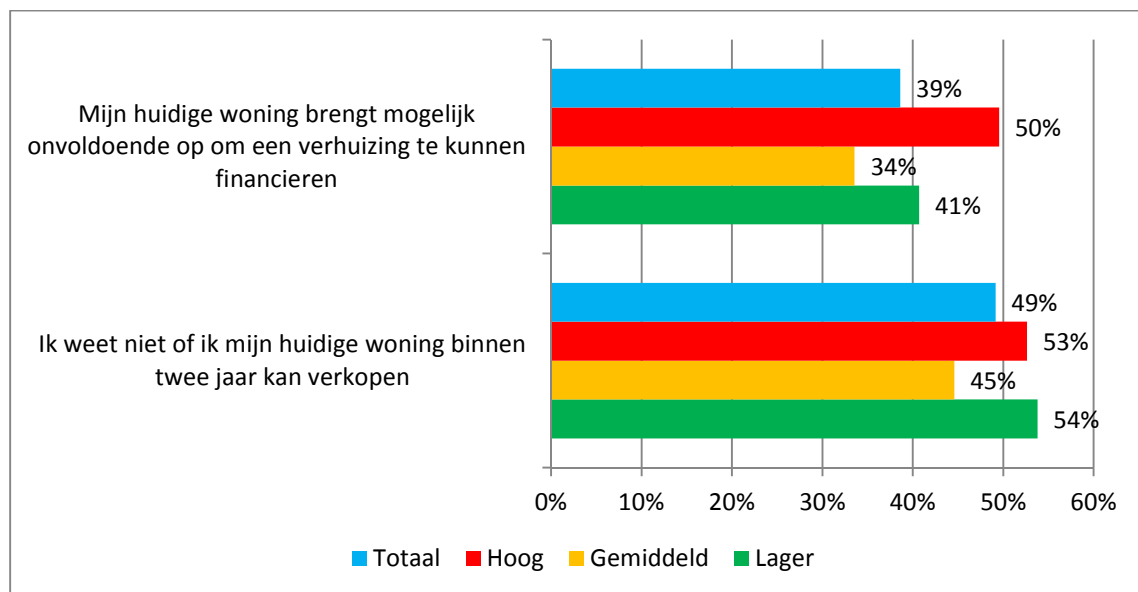
Voor eigenaar-bewoners die misschien willen verhuizen spelen daarnaast nog twee andere redenen een rol: onzekerheid over de verkoopbaarheid van de woning en onzekerheid over de waarde van de woning (zie figuur 5.3). In totaal 49% van de eigenaar-bewoners die zeggen misschien te willen verhuizen twijfelt of men de woning wel binnen twee jaar kan verkopen. Dit geeft aan dat de koopwo-

ningenmarkt in de negen gemeenten een sterke stagnatie vertoont. Van een duidelijke samenhang met de aardbevingsintensiteit is hierbij geen sprake. Deze samenhang is wel zichtbaar als we kijken naar de verwachte opbrengsten van een woningverkoop. In totaal vraagt 39 procent van de eigenaar-bewoners zich af of de verkoop van de huidige woning wel voldoende opbrengt om een verhuizing te kunnen financieren. Dit argument wordt het meest genoemd (50%) in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit.

Figuur 5.2 Overwegingen van bewoners die misschien willen verhuizen naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

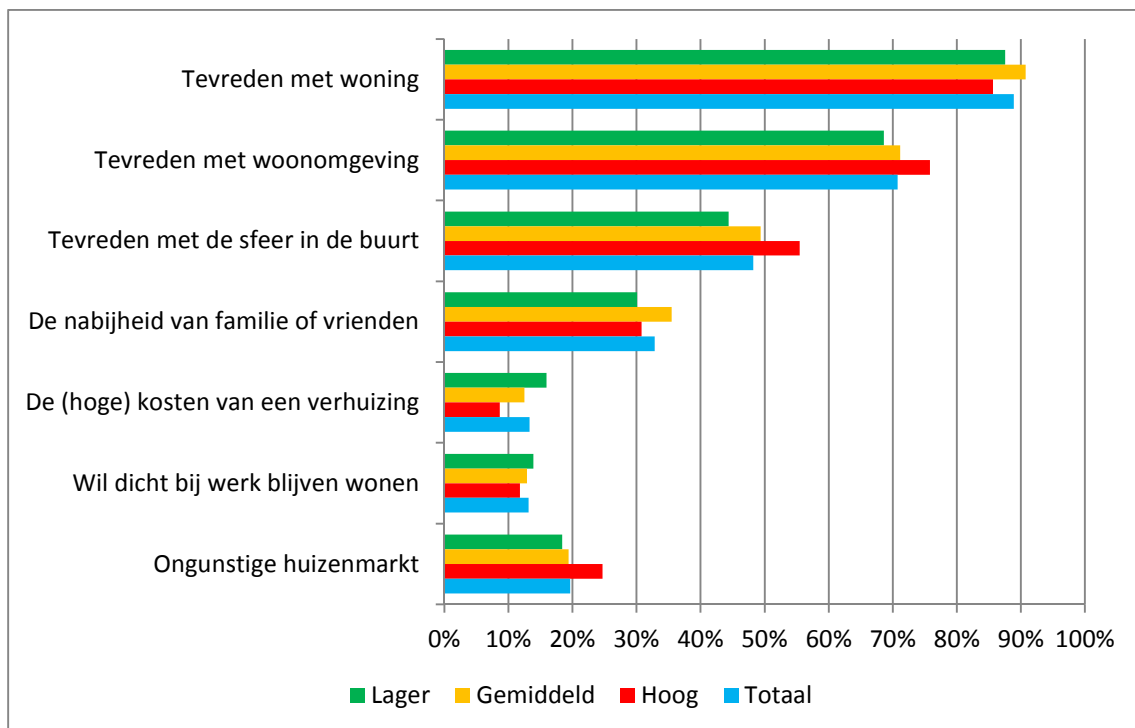
Figuur 5.3 Overwegingen van eigenaar-bewoners die misschien willen verhuizen naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

Redenen om niet te verhuizen

Aan de niet verhuiscandidate huishoudens is gevraagd wat de reden is waarom ze graag willen blijven wonen op hun huidige woonplek. De antwoorden die op deze vraag zijn gegeven worden weergegeven in figuur 5.4. Tevredenheid met de buurt en/of de woning werden het vaakst genoemd als motieven om te blijven. Hierbij valt op dat de bewoners van het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit het vaakst aangeven dat tevredenheid over de woonbuurt een belangrijke reden is om niet te verhuizen. Dit is conform de bevindingen uit hoofdstuk vier. In hoofdstuk vier is namelijk gebleken dat juist het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit gekenmerkt wordt door een sterke sociale cohesie. Ook de ongunstige huizenmarkt (als gevolg van de aardbevingen en de economische crisis) wordt echter het vaakst genoemd in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit. Dit is niet verwonderlijk omdat de stagnatie op de woningmarkt als gevolg van de aardbevingsproblematiek in dit gebied het grootst is (zie ook figuur 5.3). De uitsplitsing naar achtergrondkenmerken (tabel B5.4) laat zien dat met mensen met een relatief lange woonduur, een relatief hoog inkomen of een relatief hoge opleiding de ongunstige huizenmarkt verhoudingsgewijs vaak als argument aandragen om niet te verhuizen.

Figuur 5.4 Redenen van niet verhuiscandidate huishoudens om niet te verhuizen naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

5.3 Invloed van het overheidsbeleid op de verhuisbeslissing

Om te toetsen in hoeverre het overheidsbeleid van invloed is op de verhuisbeslissing is een aantal stellingen hieromtrent aan de bewoners voorgelegd. Deze stellingen hebben betrekking op de volgende vijf thema's:

- Een eventuele uitkoopregeling;
- Aanbod van een geschikte huurwoning buiten het aardbevingsgebied;
- Het aardbevingsbestendig maken van de huidige woning;
- Het herstel van de aardbevings schade aan de huidige woning;
- Het drastisch verminderen van de gasboringen.

Mening over uitkoopregeling (alleen eigenaar-bewoners)

Bijna de helft van de eigenaar-bewoners geeft aan te willen verhuizen als de overheid een redelijke prijs betaalt voor de woning (zie tabel 5.3). Van grote verschillen naar aardbevingsintensiteit van de woonlocatie is hierbij geen sprake. In totaal 12% van de eigenaar-bewoners weet niet of men zich al dan niet wil laten uitkopen. Voor deze groep zal de vormgeving van een eventuele uitkoopregeling (welke prijs wordt er door de overheid betaald?) waarschijnlijk van grote invloed zijn op hun keuze om zich al dan niet te laten uitkopen. Een nadere uitsplitsing naar achtergrondkenmerken (tabel B5.5) laat het volgende zien:

- Onder 65-plussers is de belangstelling voor een uitkoopregeling minder groot dan onder jongere huishoudens;
- Eigenaar-bewoners met een laag opleidingsniveau hebben minder interesse in een uitkoopregeling dan huishoudens met een midden of hoger opleidingsniveau;
- Recent verhuisden hebben minder belangstelling in een uitkoopregeling dan eigenaar-bewoners die al langer in hun woning wonen;
- Eigenaar-bewoners die zich sterk verbonden voelen met de regio hebben minder interesse in een uitkoopregeling (41% geïnteresseerd) dan eigenaar-bewoners zonder of met slechts een geringe regiobinding (71% geïnteresseerd). De eigenaar-bewoners met een redelijke mate van regiobinding nemen een tussenpositie in (52% geïnteresseerd);
- Onder verhuisgeneigde eigenaar-bewoners is de belangstelling voor een uitkoopregeling vanzelfsprekend een stuk groter dan onder niet verhuisgeneigde eigenaar-bewoners. Toch geeft ook 27% van de niet verhuisgeneigde eigenaar-bewoners aan interesse te hebben in een uitkoopregeling. Mogelijk leidt de eventuele introductie van een uitkoopregeling dus tot meer verhuizingen en dientengevolge een grotere uitstroom uit het aardbevingsgebied. In hoeverre dit gebeurt hangt mede samen met de wijze waarop de uitkoopregeling wordt weergegeven. Wanneer mensen bijvoorbeeld de mogelijkheid krijgen om hun opgekochte woning weer terug te huren zal het vertrek uit de regio minder groot zijn dan wanneer dit niet het geval is.

Tabel 5.3 Mening over de stelling 'Als de overheid een redelijke prijs betaalt voor mijn woning laat ik me graag uitkopen' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie (alleen eigenaar-bewoners)

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	25%	24%	20%	11%	6%	14%	11.468	906
Gemiddeld	22%	20%	19%	17%	11%	11%	17.655	1.811
Hoog	27%	21%	16%	14%	12%	9%	5.562	973
Totaal	24%	22%	19%	15%	10%	12%	34.685	3.690

Aanbod van een geschikte huurwoning buiten aardbevingsgebied?

In totaal 8% van de respondenten geeft aan te verhuizen wanneer men een geschikte huurwoning buiten het aardbevingsgebied krijgt aangeboden (zie tabel 5.4). Wat dit betreft is er nauwelijks verschil tussen de verschillende aardbevingsintensiteitsgebieden. Verder valt op dat een relatief groot deel (28%) van de respondenten heeft gekozen voor de optie 'weet niet / niet van toepassing'. Voor deze groep zullen de prijs, de kwaliteit en de locatie van de aangeboden huurwoning waarschijnlijk van grote invloed zijn op de beslissing om al dan niet verhuizen. Daarnaast zal deze groep mogelijk voor een deel bestaan uit eigenaar-bewoners die het zich moeilijk kunnen voorstellen in een huurwoning te gaan wonen. Een verdere uitsplitsing naar achtergrondkenmerken (tabel B5.6) laat de volgende trends zien:

- Onder huurders (10%) is de belangstelling voor een geschikte huurwoning buiten het aardbevingsgebied iets groter dan onder eigenaar-bewoners (7%);

- Met name onder de huishoudens met een relatief hoog inkomen is er maar weinig belangstelling voor een geschikte huurwoning buiten het aardbevingsgebied (4%);
- Naarmate de verbondenheid met de streek sterker wordt neemt de interesse in een geschikte huurwoning buiten het aardbevingsgebied af;
- Onder de huishoudens die zeker binnen twee jaar willen verhuizen heeft 23% belangstelling voor een geschikte huurwoning buiten het aardbevingsgebied. Voor de huishoudens die misschien willen verhuizen ligt dit percentage op 14.

Tabel 5.4 Mening over de stelling 'Als ik een geschikte huurwoning buiten het aardbevingsgebied krijg aangeboden verhuis ik' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet/ n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	2%	7%	12%	22%	25%	32%	19.639	1.069
Gemiddeld	3%	5%	10%	26%	30%	27%	26.707	2.062
Hoog	5%	3%	11%	19%	37%	25%	7.064	1.059
Totaal	3%	5%	11%	23%	29%	28%	53.410	4.190

Het aardbevingsbestendig maken van woningen

Ruim de helft (55%) van de bewoners blijft graag in de huidige woning wonen als deze aardbevingsbestendig wordt gemaakt (zie tabel 5.5). Naarmate de aardbevingsintensiteit groter wordt, neemt het aandeel mensen dat voor deze optie kiest licht toe. Wanneer we ook de achtergrondkenmerken (zie tabel B5.7) in de analyse betrekken dan valt het volgende op:

- Eigenaar-bewoners zijn het vaker met de stelling eens (61%) dan huurders (42%);
- Mensen die sterk verbonden zijn met de regio onderschrijven deze stelling veel vaker (61%) dan huishoudens met minder regiobinding (42% bij redelijke regiobinding en 30% bij geen of geringe regiobinding);
- Van de stellig verhuisgeneigde huishoudens (wil zeker binnen twee jaar verhuizen) onderschrijft 17% deze stelling en van de huishoudens die misschien willen verhuizen 36%. Het aardbevingsbestendig maken van woningen zou er dus voor kunnen zorgen dat deze mensen de door hen (eventueel) geplande verhuizing afblazen.

Tabel 5.5 Mening over de stelling 'Als de overheid mijn woning aardbevingsbestendig maakt blijf ik er graag wonen' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet/ n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	23%	26%	21%	6%	2%	22%	19.737	1.069
Gemiddeld	26%	31%	18%	5%	4%	16%	26.790	2.071
Hoog	32%	29%	15%	7%	6%	11%	7.067	1.058
Totaal	26%	29%	19%	6%	4%	18%	53.593	4.198

Herstel van de aardbevings schade

Bijna de helft van de bewoners geeft aan graag in de huidige woning te willen blijven wonen wanneer de eventuele aardbevings schade aan deze woning wordt hersteld (zie tabel 5.6). De steun voor deze stelling neemt licht toe naarmate de aardbevingsintensiteit groter wordt. Verder valt op dat de categorie 'weet niet/ niet van toepassing' het vaakst wordt gekozen in het gebied met de laagste aardbevingsintensiteit. Dit is ook logisch omdat er in dit gebied meer mensen zullen zijn die überhaupt geen aardbevings schade aan hun woning hebben. De uitsplitsing naar achtergrondkenmerken (tabel B5.8) laat het volgende patroon zien:

- Eigenaar-bewoners zijn het vaker eens met de stelling (55%) dan huurders (39%);
- Jongere huishoudens zijn het relatief iets vaker eens met de stelling dan oudere huishoudens;
- Naarmate het huishoudensinkomen hoger wordt neemt de steun voor de stelling toe;

- Mensen die sterk verbonden zijn met de streek onderschrijven deze stelling veel vaker (55%) dan huishoudens met minder regiobinding (41% bij redelijke streekbinding en 23% bij geen of geringe streekbinding);
- Van de stellig verhuisgeneigden onderschrijft 17% deze stelling en van de huishoudens die misschien willen verhuizen 28%. Een snel herstel van de aardbevingsschade zou er dus voor kunnen zorgen dat deze mensen de door hen (eventueel) geplande verhuizing afblazen.

Tabel 5.6 Mening over de stelling 'Als de aardbevingsschade aan mijn woning snel hersteld wordt, blijf ik er graag wonen' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet/ n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Laag	20%	25%	21%	7%	2%	26%	19.718	1.068
Gemiddeld	22%	29%	19%	6%	4%	20%	26.796	2.070
Hoog	26%	28%	18%	9%	5%	14%	7.086	1.061
Totaal	21%	28%	19%	7%	3%	21%	53.599	4.199

Vermindering van de gasboringen

De stelling met betrekking tot vermindering van de gasboringen wordt door 51% van de bewoners onderschreven, waarbij er nauwelijks onderscheid tussen de verschillende deelgebieden zichtbaar is (zie tabel 5.7). Als de tabel verder wordt uitgesplitst naar achtergrondkenmerken (zie tabel B5.9) worden de volgende trends zichtbaar:

- Eigenaar-bewoners onderschrijven de stelling vaker (56%) dan huurders (41%);
- Naarmate het huishoudensinkomen hoger wordt neemt de steun voor de stelling toe;
- Mensen die sterk verbonden zijn met de streek onderschrijven deze stelling veel vaker (58%) dan huishoudens met minder streekbinding (42% bij redelijke streekbinding en 22% bij geen of geringe streekbinding);
- Van de stellig verhuisgeneigde huishoudens onderschrijft 16% deze stelling en van de huishoudens die misschien willen verhuizen 37%. Het drastisch verminderen van de gasboringen zou er dus kunnen zorgen dat huishoudens de door hen (eventueel) geplande verhuizing afblazen.

Tabel 5.7 Mening over de stelling 'Als de gasboringen drastisch verminderd worden wil ik graag in mijn huidige woning blijven wonen' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet/ n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Laag	21%	27%	23%	6%	2%	22%	19.730	1.071
Gemiddeld	27%	26%	21%	6%	4%	16%	26.794	2.073
Hoog	28%	24%	21%	10%	7%	11%	7.095	1.061
Totaal	25%	26%	22%	7%	4%	17%	53.619	4.205

5.4 Woonwensen van huishoudens die (misschien) willen verhuizen

Deze paragraaf gaat in op de woonwensen van verhuisgeneigde huishoudens. Respondenten die hebben aangegeven zeker of misschien binnen twee jaar te willen verhuizen worden in dit verband als verhuisgeneigd beschouwd.

Gewenste woonlocatie van verhuisgeneigde huishoudens

Tabel 5.8 geeft inzicht in de gewenste woonlocatie van respondenten die zeker of misschien binnen twee jaar wensen te verhuizen, uitgesplitst naar aardbevingsintensiteit. Opvallend is dat verhuisgeneigde respondenten uit het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit relatief vaak (30%) de

provincie Groningen willen verlaten. Wanneer we ook de achtergrondkenmerken in de analyse betrekken (zie tabel B5.10) dan valt het volgende op:

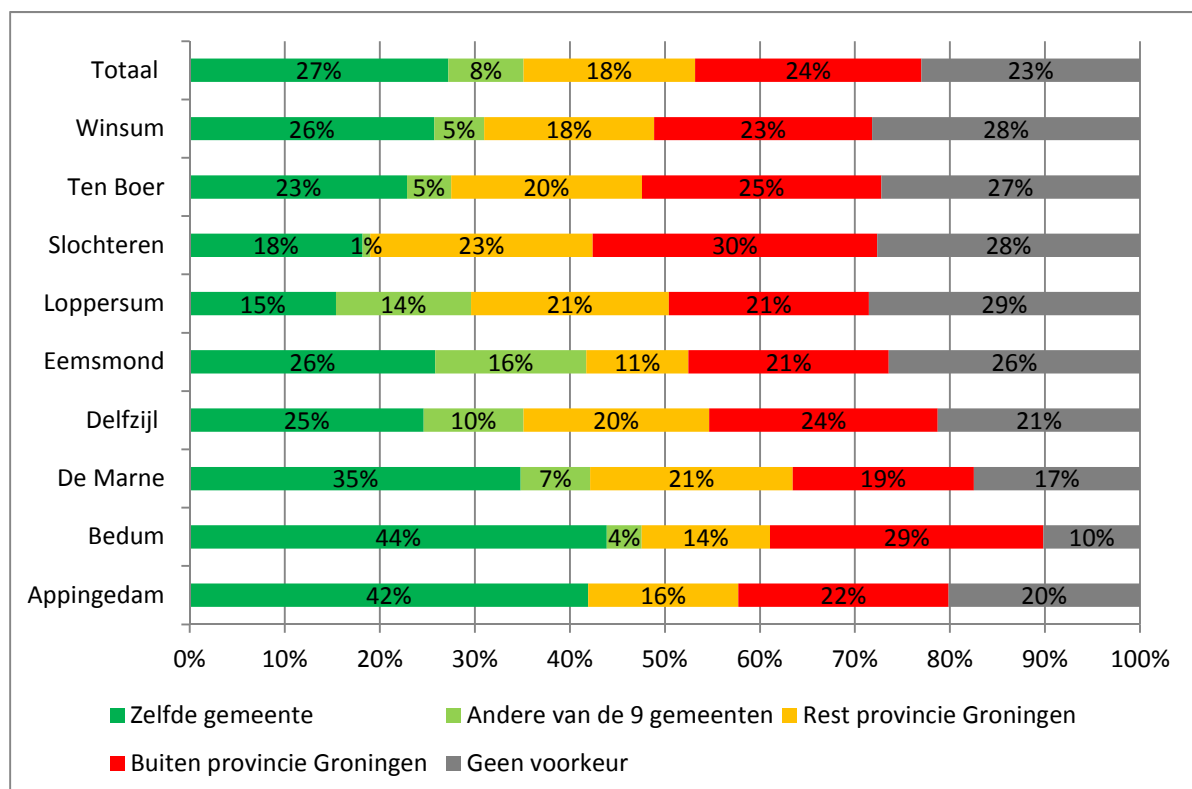
- Huurders willen veel vaker binnen de negen gemeenten verhuizen dan eigenaar-bewoners die juist relatief vaak de provincie Groningen willen verlaten;
- Respondenten met een relatief laag inkomen, een relatief laag opleidingsniveau of een sterke verbondenheid met de streek willen vaker binnen de negen gemeenten verhuizen dan respondenten waarvoor dit niet geldt.

Tabel 5.8 Gewenste woonlocatie van verhuiscapabele huishoudens naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Binnen 9 gemeenten	Stad Groningen	Overig Provincie	Buiten provincie	Geen voorkeur/ weet niet	n gewogen	n ongewogen
Lager	33%	10%	12%	22%	21%	7.194	396
Gemiddeld	38%	9%	7%	23%	23%	10.552	714
Hoog	30%	6%	8%	30%	26%	2.941	415
Totaal	35%	9%	9%	24%	23%	20.686	1.525

Figuur 5.5 laat per gemeente zien waar de verhuiscapabele bewoners naar toe willen verhuizen. Gemiddeld genomen wil 27% van de bewoners binnen de eigen gemeente verhuizen. Dit percentage varieert echter tussen de 44% (Bedum) en de 15% (Loppersum). Niet alleen in Loppersum maar ook in Slochteren is het aandeel verhuiscapabele bewoners dat binnen de eigen gemeente wil verhuizen opvallend laag (18%). Ter vergelijking: uit het WoON 2012 blijkt dat gemiddeld bijna 63% van de verhuiscapabele bewoners van de provincie Groningen binnen de eigen gemeente wil verhuizen. Het Nederlandse gemiddelde ligt zelfs op 67%. De conclusie is dan ook dat de verhuiscapabele bewoners van het aardbevingsgebied veel vaker hun woongemeente willen verlaten dan in een 'normale' woningmarkt gebruikelijk is. De aardbevingsproblematiek speelt hierbij ongetwijfeld een belangrijke rol.

Figuur 5.5 Gewenste woonlocatie van verhuiscapabele bewoners in elk van de negen 'aardbevingsgemeenten'

Gewenste eigendomsverhouding

Tabel 5.9 geeft inzicht in de gewenste eigendomsverhouding van de verhuisgeneigde huishoudens, uitgesplitst naar aardbevingintensiteit. Er is een overwegende voorkeur voor het kopen van het woning, met name in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit. Dit is echter ook het gebied waar in de bestaande voorraad al veel koopwoningen aanwezig zijn (zie ook hoofdstuk 3). Van de verhuisgeneigde huishoudens die een voorkeur hebben uitgesproken voor een bepaalde eigendomsverhouding wil 62,5% kopen 37,5% huren (53-47 in het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit, 66-34 in het gebied met een gemiddelde aardbevingsintensiteit en 75-25 in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit). Hiermee is de gewenste huurkoopverhouding ongeveer gelijk aan de huidige huurkoopverhouding in het aardbevingsgebied (zie tabel 3.6 in hoofdstuk 3).

Daarbij moet wel worden aangetekend dat eigenaar-bewoners en verhuisgeneigde huishoudens die willen kopen het aardbevingsgebied vaker willen verlaten dan verhuisgeneigde huishoudens die willen huren (zie figuur 5.6 en tabel B5.10). Per saldo is er binnen de negen aardbevingsgemeenten dus een verschuiving van koop naar huur zichtbaar.

Uit het WoOn 2012 blijkt dat in de Provincie Groningen 54,5% van de verhuisgeneigde bewoners wil kopen terwijl 45,5% wil huren. Voor Nederland als geheel liggen deze percentages op respectievelijk 53,8% en 46,2%. Gezien het relatief landelijke karakter van het aardbevingsgebied (veel vrijstaande woningen, relatief weinig sociale huurwoningen) is het niet verwonderlijk dat de voorkeur voor het kopen van een woning (maar niet perse binnen het gebied zelf) er wat groter is dan in Nederland als geheel.

Tabel 5.9 Gewenste eigendomsverhouding van verhuisgeneigde huishoudens naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

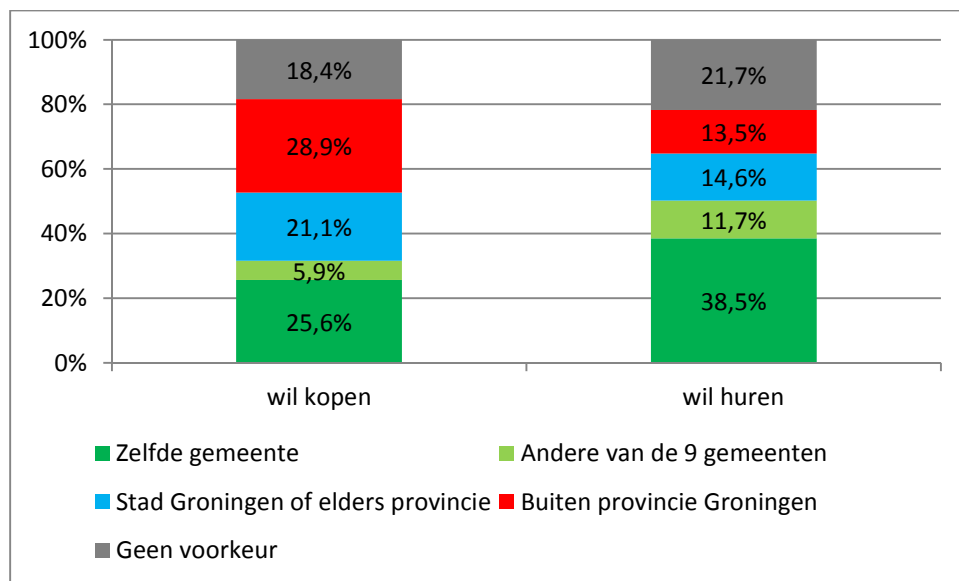
	Wil kopen	Wil huren	Geen voorkeur	Totaal	n gewogen	n ongewogen
Lager	37%	33%	30%	100%	7.103	395
Gemiddeld	48%	25%	27%	100%	10.514	712
Hoog	55%	19%	26%	100%	2.941	415
Totaal	45%	27%	28%	100%	20.558	1.522

Een nadere uitsplitsing naar achtergrondkenmerken (zie tabel B5.11) brengt het volgende aan het licht:

- Verhuisgeneigde huishoudens die nu al in een koopwoning wonen willen vaker een woning kopen dan huurders. Toch kiest een niet te verwaarlozen deel van de verhuisgeneigde eigenaar-bewoners voor een huurwoning;
- Jongere huishoudens willen vaker een woning kopen dan oudere huishoudens. Van de verhuisgeneigde huishoudens boven de 65 jaar wil meer dan de helft een woning huren;
- Naarmate het inkomen en het opleidingsniveau hoger worden willen verhuisgeneigde huishoudens vaker een woning kopen.

Interessant is de vraag in hoeverre de gewenste woonlocatie verschilt tussen bewoners die willen kopen en bewoners die willen huren. Figuur 5.6 geeft hier inzicht in. Duidelijk is dat bewoners die willen kopen het aardbevingsgebied substantieel vaker willen verlaten dan bewoners die willen huren.

Figuur 5.6 Gewenste woonlocatie van verhuisgeneigde bewoners die willen kopen en verhuisgeneigde bewoners die willen huren

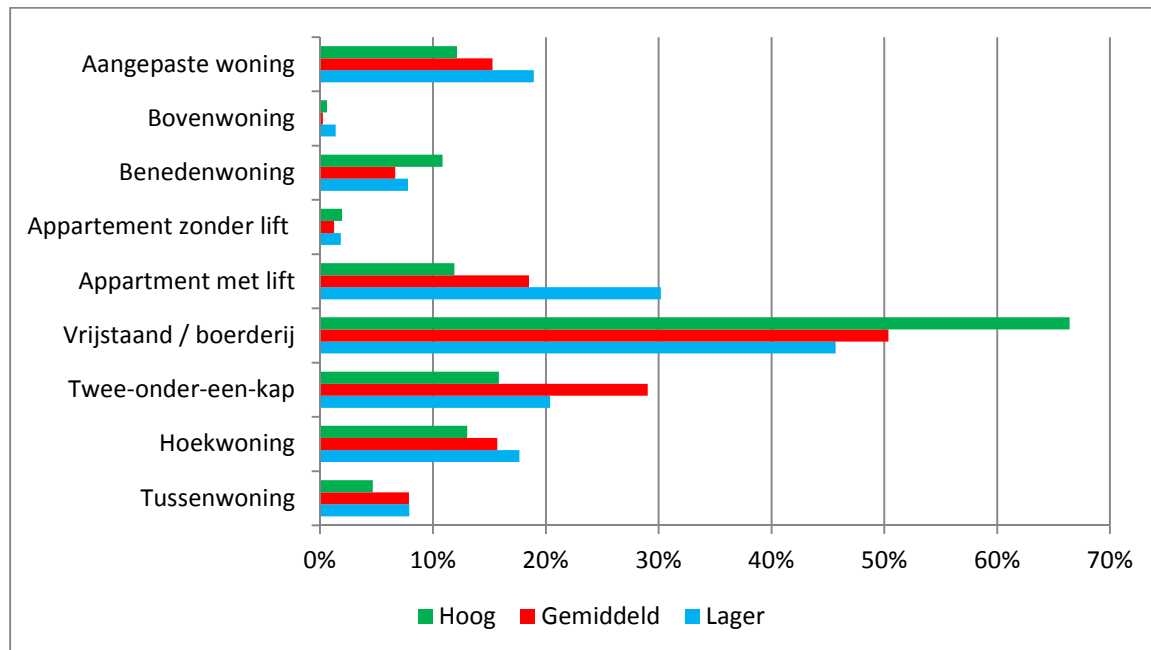
Gewenst woningtype

Figuur 5.7 geeft inzicht in het gewenste woningtype van de verhuisgeneigde huishoudens. De figuur laat zien dat de meeste verhuisgeneigde huishoudens een voorkeur hebben voor een vrijstaande woning. Met name in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit is de voorkeur voor dit woningtype relatief groot. In dit gebied zijn ook nu al veel vrijstaande woningen te vinden (zie ook hoofdstuk 3). In het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit is er relatief veel vraag naar appartementen met een lift en aangepaste woningen.

Wanneer we de vraag naar woningtypen uitsplitsen naar achtergrondkenmerken (zie tabel B5.12) valt het volgende op:

- Eigenaar-bewoners kiezen vaker voor een vrijstaande woning dan huurders. Ook huishoudens met een relatief hoge opleiding of relatief hoog inkomen kiezen relatief vaak voor een vrijstaande woning;
- Van de verhuisgeneigde huishoudens boven de 65 jaar kiest een relatief groot deel voor een appartement (63%) of een aangepaste woning (44%).

Figuur 5.7 Gewenst woningtype van verhuisgeneigde huishoudens¹⁵

5.5 Effecten op de woningmarkt: verhuisbalansen

De gewenste verhuizingen zoals die in het eerste deel van dit hoofdstuk zijn beschreven zullen van invloed zijn op de toekomstige woningmarkt in de negen aardbevingsgemeenten. In deze paragraaf brengen we voor elk van deze gemeenten in kaart wat de gevolgen voor de lokale woningmarkt zullen zijn als de verhuisgeneigde huishoudens (huishoudens die zeker of misschien binnen twee jaar willen verhuizen) erin zullen slagen hun verhuishwensen te realiseren. De gemeenten en niet de aardbevingsintensiteitsgebieden vormen in deze paragraaf dus de analyse-eenheid. Dit hangt samen met het feit dat de gegevens over de gewenste woonlocatie in de vragenlijst op gemeentenniveau verzameld zijn: verhuisgeneigde respondenten konden kiezen voor de door hen gewenste woongemeente.

Hierdoor kunnen we per gemeente een indruk geven van de vraag naar, en het aanbod aan, woningen. De vraag bestaat hierbij uit de woonwensen van verhuisgeneigde huishoudens die binnen de desbetreffende gemeente in een bepaalde woning willen wonen. Dit kunnen zowel verhuisgeneigde huishoudens uit de desbetreffende gemeente zelf zijn, als ook verhuisgeneigde huishoudens uit één van de andere negen gemeenten van het aardbevingsgebied. Het aanbod bestaat uit de woningen die de verhuisgeneigde huishoudens zullen achterlaten wanneer ze hun verhuishwens realiseren (het zogenaamde doorstroomaanbod). Opgemerkt moet worden dat vraag en aanbod zoals hierboven geformuleerd slechts een deel van de totale vraag en het totale aanbod omvatten:

- Bij de vraag wordt geen rekening gehouden met de vraag van starters op de woningmarkt uit de negen gemeenten (personen die nu nog thuis wonen maar in de toekomst een zelfstandig huishouden willen gaan vormen), evenals met de vraag van huishoudens (zowel starters als doorstromers) die nu nog buiten de negen gemeenten woonachtig zijn (zogenaamde vestigers).
- Bij het aanbod wordt geen rekening gehouden met woningen die vrijkomen door sterfte van de bewoner(s). Een eventueel aanbod van nieuwbouwwoningen is evenmin in de analyse betrokken.
- De huishoudens die hebben aangegeven geen voorkeur te hebben voor een bepaalde woonlocatie (23% van alle verhuisgeneigde huishoudens) zijn bij de vraag (niet bij het aanbod)

¹⁵ Huishoudens die hebben aangegeven geen voorkeur te hebben voor een bepaald woningtype zijn in deze figuur buiten beschouwing gelaten.

buiten beschouwing gelaten. In de praktijk zal een deel van deze huishoudens waarschijnlijk toch in één van de negen aardbevingsgemeenten gaan wonen, waardoor de vraag in deze gemeenten hoger zal uitvallen dan in de onderstaande analyse wordt aangegeven.

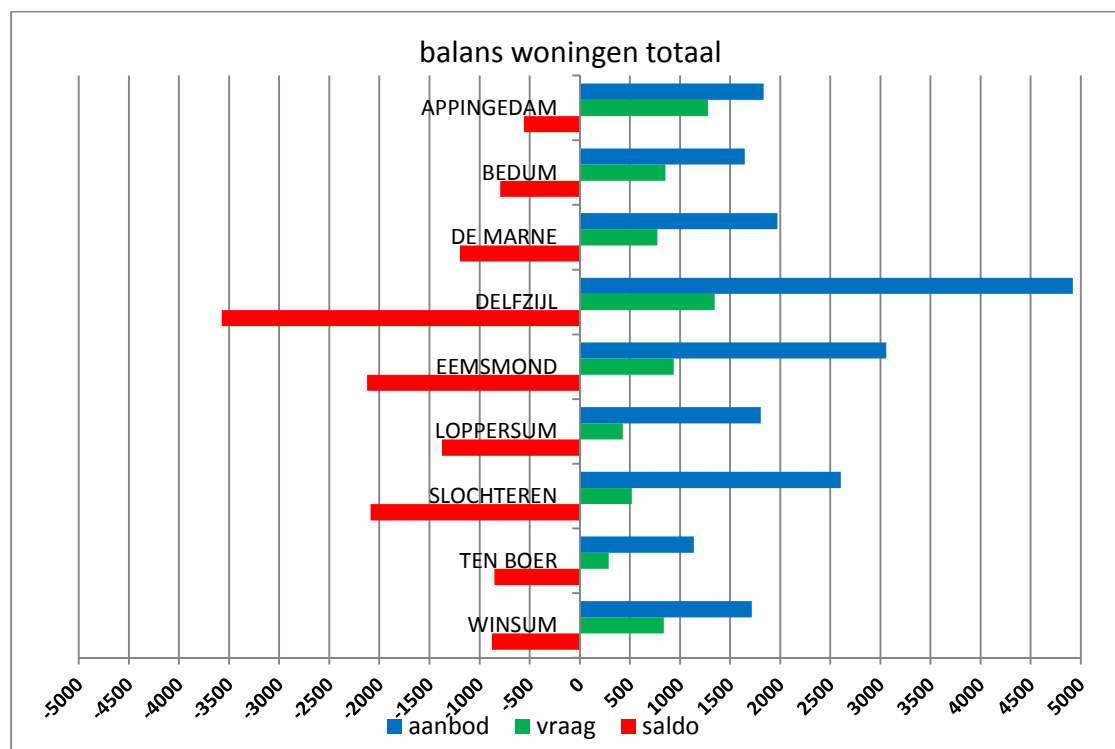
- Tot slot dient opgemerkt te worden dat er in de analyse is gekeken naar zowel huishoudens die zeker binnen twee jaar willen verhuizen, als ook naar huishoudens die misschien binnen twee jaar willen verhuizen. De praktijk is dat slechts een deel van de huishoudens die aangegeven misschien te willen verhuizen, ook daadwerkelijk verhuist. Omdat we er in onze analyse vanuit gaan dat al deze huishoudens hun verhuiswens realiseren worden zowel de vraag naar, als ook het aanbod van, woningen overschat. Bij het aanbod is deze overschatting absoluut gezien groter dan bij de vraag omdat een substantieel deel van de vraag buiten de negen aardbevingsgemeenten terecht komt.

Als gevolg van de bovenstaande kanttekeningen moeten de cijfers die resulteren uit de onderstaande analyse zeker niet te absoluut worden genomen. Omdat voor elke gemeente precies dezelfde aanpak is gevolgd geven onze bevindingen echter wel een goed beeld van de relatieve woningmarktpositie van elk van de negen gemeenten.

Vraag en aanbod: totaal

Figuur 5.8 geeft inzicht in de verwachte tekorten en overschotten per gemeente volgens de hierboven beschreven methodiek. Duidelijk is dat alle gemeenten te maken hebben met een overschot aan woningen (in de figuur weergegeven als een negatief saldo oftewel een vraagtekort). Enerzijds is dit het gevolg van de beperkingen van de gevolgde methode. Anderzijds speelt het feit dat relatief veel huishoudens de negen gemeenten willen verlaten, voor een belangrijk deel vanwege de aardbevingsproblematiek, een rol (zie ook paragraaf 5.4). Tegelijkertijd is zichtbaar dat de verhouding tussen aanbod en vraag duidelijk verschilt tussen de diverse gemeenten. In Appingedam, Bedum, de Marne en Winsum is deze verhouding minder uit balans dan in de overige vijf gemeenten (Delfzijl, Eemsmond, Loppersum, Slochteren, Ten Boer).

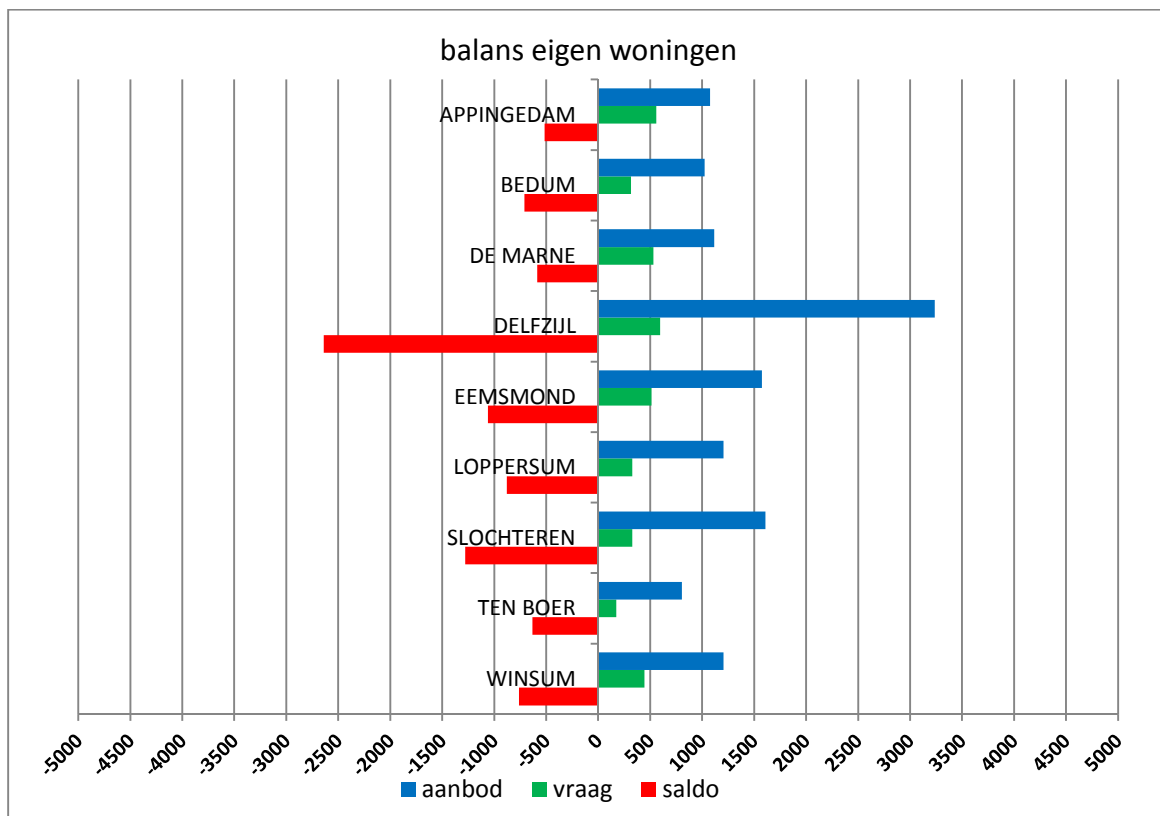
Figuur 5.8 Vraag naar, en aanbod van, woningen in de negen aardbevingsgemeenten

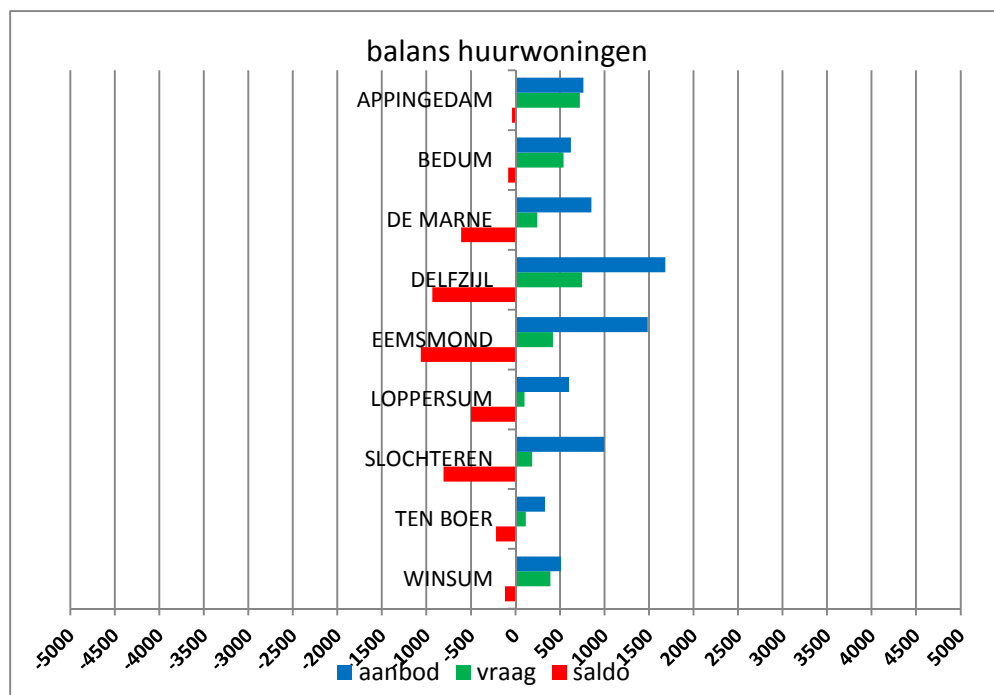
Vraag en aanbod naar eigendomsverhouding

De figuren 5.9 en 5.10 geven inzicht in vraag naar, en aanbod van, respectievelijk koop- en huurwoningen in elk van de negen gemeenten. Duidelijk wordt dat er in alle negen gemeenten sprake is van een groot potentieel overschot (oftewel een vraagtekort) aan koopwoningen. Bij de huurwoningen is het beeld gemengd. In de gemeenten Bedum, Appingedam en Winsum blijkt de huurwoningenmarkt praktisch in evenwicht te zijn. In de overige gemeenten is het aanbod aan huurwoningen wel beduidend groter dan de vraag ernaar.

Figuur 5.9 Vraag naar, en aanbod van, koopwoningen in de negen Aardbevingsgemeenten

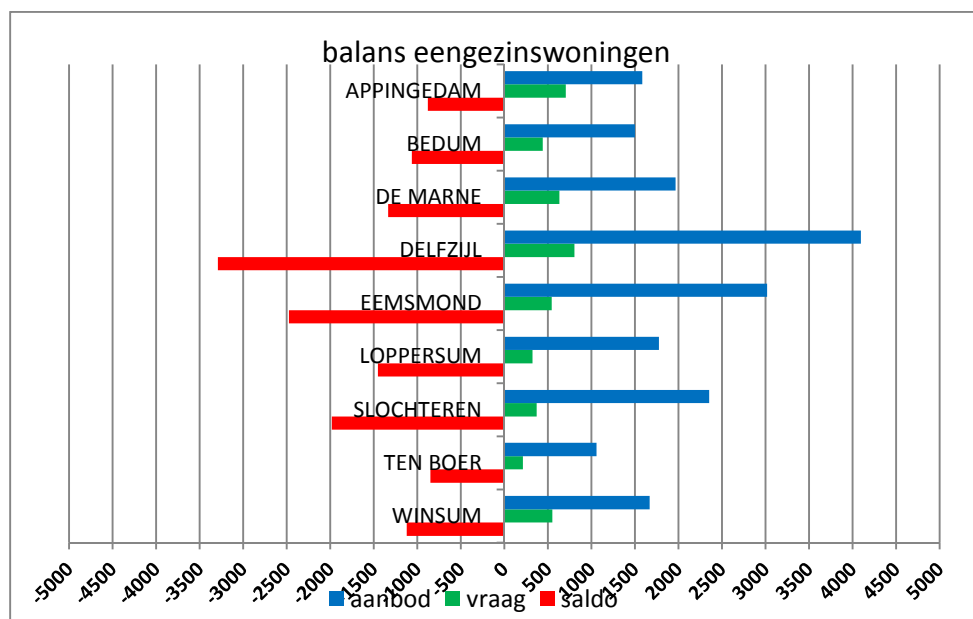
Figuur 5.10 Vraag naar, en aanbod van, huurwoningen in de negen Aardbevingsgemeenten

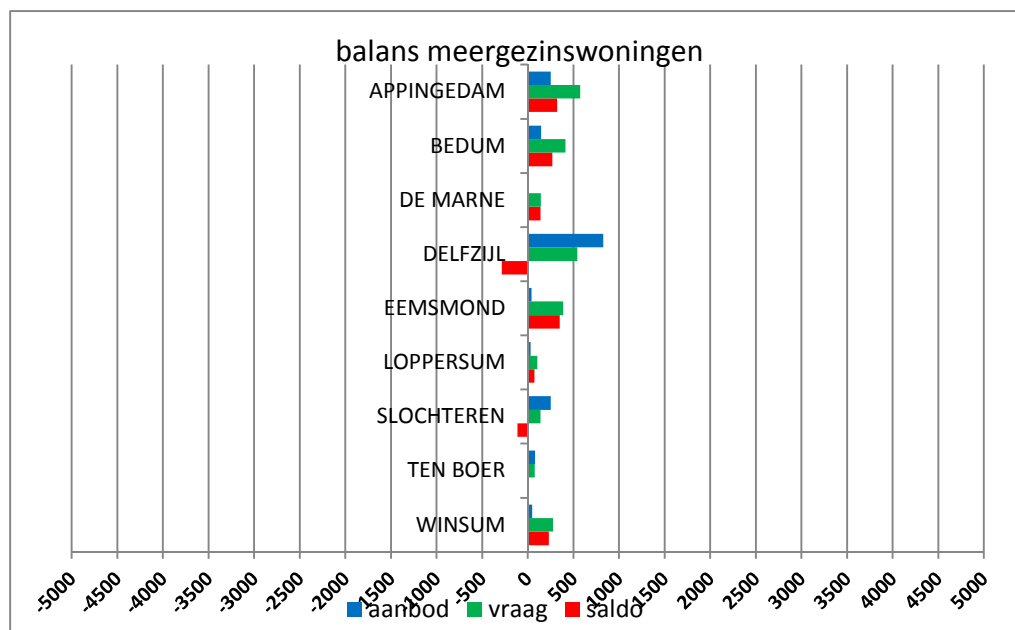
Vraag en aanbod: naar woningtype

Wanneer we vraag en aanbod uitsplitsen naar woningtype (zie figuur 5.11 en figuur 5.12) dan blijkt er in alle gemeenten een flink overschot aan eengezinswoningen te bestaan. Aan meergezinswoningen bestaat in de meeste gemeenten echter een tekort. Alleen de gemeenten Delfzijl en Slochteren laten een overschot aan dit woningtype zien. De relatief goede marktpositie voor de meergezinswoningen hangt samen met de relatief grote vraag van ouderen naar appartementen en aangepaste woningen (zie ook tabel B5.12).

Figuur 5.11 Vraag naar, en aanbod van, eengezinswoningen in de negen aardbevingsgemeenten

Figuur 5.12 Vraag naar, en aanbod van, meergezinswoningen in de negen aardbevingsgemeenten

Een vergelijking met het landelijke beeld

Ook in het landelijke woningbehoefteonderzoek WoON 2012 wordt per eigendomssector en woningtype inzicht gegeven in de potentiële tekorten en overschotten op de woningmarkt¹⁶. Uit deze analyses, die betrekking hebben op Nederland als geheel, komt het volgende beeld naar voren¹⁷:

- Toenemende tekorten aan huurwoningen waarbij het tekort aan meergezinswoningen groter is dan het tekort aan eengezinswoningen;
- Kleine overschotten aan eengezins- en meergezinskoopwoningen in het lage prijssegment en tekorten aan koopwoningen in de overige prijssegmenten, waardoor er per saldo daarom nog steeds sprake is van een flink tekort aan koopwoningen. Binnen de koopsector is het tekort aan meergezinswoningen groter is dan het tekort aan eengezinswoningen.

De relatieve goede marktpositie voor huurwoningen en meergezinswoningen die uit de vraagaanbodanalyse voor het aardbevingsgebied naar voren komt is dus ook landelijk zichtbaar. Tegelijkertijd kan worden geconstateerd dat het grote potentiële overschot aan koopwoningen zoals dat voor het aardbevingsgebied naar voren komt niet terug te vinden is in de landelijke cijfers. Hier lijkt dus duidelijk sprake te zijn van een specifiek aardbevingseffect.

¹⁶ Ministerie van BZK, 2012, Wonen in ongewone tijden. De resultaten van het Woononderzoek Nederland 2012, Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

¹⁷ Anders dan in de vraag-aanbodanalyses in dit rapport wordt de vraag van starters en semi-starters wel meegenomen in de analyse van het WoON 2012.

6 De invloed van de aardbevingen op woning en woongenot

6.1 Inleiding

Dit hoofdstuk besteedt achtereenvolgens aandacht aan de invloed van de aardbevingen op de woning (paragraaf 6.2), de beleving van de aardbevingen door de bewoners (paragraaf 6.3), de invloed van de aardbevingen op het woongenot (paragraaf 6.4) en de psychosociale effecten van de aardbevingen (paragraaf 6.5). Tot slot wordt ingegaan op eventuele positieve effecten van de aardbevingsproblematiek (paragraaf 6.6). Ook voor dit hoofdstuk geldt dat de tabellen met een uitsplitsing naar achtergrondkenmerken te vinden zijn bijlage 1 van het bijlagenboek (deze tabellen beginnen met de letter 'B'). Wanneer er uit de uitsplitsing naar achtergrondkenmerken interessante verschillen naar voren komen worden deze wel in de tekst van dit hoofdstuk benoemd.

6.2 Schade aan de woning door aardbevingen

Tabel 6.1 laat voor elk van de aardbevingsintensiteitsgebieden zien in hoeverre de bewoner schade aan de woning heeft. Het spreekt vanzelf dat het aandeel bewoners met schade het grootst is in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit. Verder valt op dat het aandeel woningen met schade in alle gebieden groter is dan de percentages waarop de gebiedsindeling gebaseerd is (zie figuur 2.1) aangegeven. Dat komt omdat de gebiedsindeling gebaseerd is op door de NAM of het Centrum Veilig Wonen (CVW) toegekende schades, terwijl tabel 6.1 ook schades bevat die nog niet door de NAM of het CVW zijn toegekend. In tabel B6.1 wordt de informatie uit tabel 6.1 verder uitgesplitst naar achtergrondkenmerken. Hieruit blijkt dat koopwoningen vaker te maken hebben met schade (82%) dan huurwoningen (50%) en dat eengezinswoningen (74%) vaker schade ondervinden dan meergezinswoningen (38%). Voor de rest zijn de verschillen naar achtergrondkenmerken betrekkelijk beperkt. Dit geeft aan dat schade aan de woning als gevolg van de aardbevingen een probleem is dat over de hele linie voorkomt. Ook de relatie tussen schade aan de woning en verhuisceneidheid is niet erg sterk. Het hebben van schade aan de woning alleen lijkt dan ook geen doorslaggevend verhuismotief te zijn (zie ook hoofdstuk 9).

Tabel 6.1 Mate van schade aan de woning als gevolg van de aardbevingen naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Geen schade	Lichte schade	Zware schade	Weet niet/ n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	16%	49%	9%	26%	19.960	1.089
Gemiddeld	12%	63%	12%	13%	27.093	2.094
Hoog	5%	65%	24%	6%	7.138	1.068
Totaal	13%	58%	13%	17%	54.191	4.251

Schade vastgesteld door NAM of CVW?

Aan de respondenten die aardbevingsschade aan hun woning hebben is gevraagd in hoeverre deze schade is vastgesteld door de NAM of het Centrum Veilig Wonen (CVW). Tabel 6.2 laat zien het aandeel vastgestelde schades het grootst is in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit (82%) en het laagst in het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit (55%). Voor wat betreft de niet gemelde schades is juist een tegenstelde trend zichtbaar. Het aandeel niet gemelde schades is het hoogst in het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit (20%) en het laagst in het gebied met een

hoge aardbevingsintensiteit (6%). Een nadere uitsplitsing naar achtergrondkenmerken (zie tabel B6.2) geeft het volgende beeld:

- Bij huurders is er veel minder sprake van vastgestelde schades (36%) dan bij eigenaar-bewoners (79%). Ook wordt schade aan huurwoningen relatief vaak niet gemeld (24% niet gemelde schades bij huurders en 10% niet gemelde schades bij eigenaar-bewoners);
- Gezinnen met kinderen en tweepersoonshuishoudens hebben vaker vastgestelde schades, en minder vaak niet gemelde schades, dan alleenstaanden;
- Huishoudens met een relatief hoog inkomen hebben vaker vastgestelde schades, en minder vaak niet gemelde schades, dan huishoudens met een lager inkomen. Eenzelfde trend, hoewel minder sterk, is zichtbaar bij de variabele opleidingsniveau;
- Huishoudens met een relatief lange woontijd hebben relatief vaker vastgestelde schades dan huishoudens met een kortere woontijd;
- Huishoudens met een sterke verbondenheid met de streek hebben iets vaker vastgestelde schades dan huishoudens met een minder sterke verbondenheid met de streek;
- Er bestaat geen duidelijke relatie tussen de verhuisgeneigdheid en de mate waarin de schade aan de woning al dan niet is vastgesteld door NAM of CVW;
- Bewoners van een eengezinswoning hebben vaker vastgestelde schade aan de woning (69%) dan bewoners van meergezinswoningen (43%).

Tabel 6.2 'In hoeverre is de schade vastgesteld door de NAM of het CVW?' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie (alleen respondenten met schade aan de woning)

	Ja	Wel gemeld, niet vastgesteld	Schade niet gemeld	Weet ik niet	n gewogen	n ongewogen
Lager	55%	17%	20%	8%	11.627	703
Gemiddeld	71%	13%	11%	5%	20.293	1.702
Hoog	82%	10%	6%	2%	6.371	974
Totaal	68%	14%	13%	5%	38.291	3.379

Schadebedrag vastgestelde schades

Aan de respondenten die te maken hebben met door de NAM of het CVW vastgestelde schades is gevraagd hoe hoog het schadebedrag is (zie tabel 6.3). Tabel 6.3 laat zien dat de hoogste schadebedragen te vinden zijn in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit. Wanneer de informatie uit tabel 6.3 wordt uitgesplitst naar achtergrondkenmerken (tabel B6.3) dan valt het volgende op:

- Eigenaar-bewoners lijken vaker te maken te hebben met relatief kleine schades (< 5.000 €) dan huurders. Mogelijk heeft dit mede te maken met het feit dat eigenaar-bewoners met meer dan 1.000 Euro aardbevingsschade aanspraak kunnen maken op een subsidie van maximaal 4.000 Euro voor het aanbrengen van energiebesparende voorzieningen. Hierdoor hebben eigenaar-bewoners er direct belang bij om ook relatief kleine schades te melden. Voor de huurders, waarop de genoemde regeling niet van toepassing is, geldt dit directe belang niet;
- Eengezinswoningen hebben vaker te maken met relatief kleine schades dan meergezinswoningen. Dit hangt waarschijnlijk samen met het feit dat eengezinswoningen zich relatief vaak in de koopsector bevinden en meergezinswoningen in de huursector (zie hierboven);
- Voor wat betreft de overige achtergrondkenmerken is er geen duidelijk relatie met de door NAM of CVW vastgestelde schades.

Tabel 6.3 Schadebedrag van de door de NAM of het CVW vastgestelde schades (in €) naar aardbevingsintensiteit woonlocatie (alleen bewoners met vastgestelde schade)

	<5.000	5.000-10.000	10.000-20.000	20.000-50.000	>50.000	Weet niet/ wil niet zeggen	n gewogen	n ongewogen
Lager	40%	25%	12%	7%	1%	16%	6.389	455
Gemiddeld	33%	26%	16%	7%	2%	16%	14.498	1.345
Hoog	26%	26%	19%	14%	4%	11%	5.219	846
Totaal	33%	26%	16%	8%	2%	15%	26.106	2.646

Eigen inschatting van de schade

Een deel van de bewoners heeft weliswaar schade aan de woning, maar deze schade is nog niet vastgesteld door de NAM of het CVW. Aan deze respondenten is gevraagd om zelf een inschatting te geven van het schadebedrag (zie tabel 6.4). Bijna de helft van de respondenten (46%) bleek hier niet toe in staat of bereid. De respondenten die wel een inschatting van het schadebedrag hebben gegeven hebben vaak te maken met verhoudingsgewijs kleine schades (< € 5.000). In het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit zijn echter ook relatief veel (9%) hoge schades (> € 50.000) zichtbaar. Een nadere uitsplitsing naar achtergrondkenmerken (tabel B6.4) laat grosso modo een zelfde beeld zien als bij de vastgestelde schades.

Tabel 6.4 Schadebedrag bij niet vastgestelde schades, eigen inschatting van de respondent (in €) naar aardbevingsintensiteit woonlocatie (alleen bewoners met niet vastgestelde schade)

Aardbevings-gebied	<5.000	5.000-10000	10.000-20.000	20.000-50.000	>50.000	Weet niet/ wil niet zeggen	n gewogen	n ongewogen
Lager	26%	11%	6%	2%	1%	54%	5.213	246
Gemiddeld	38%	11%	4%	5%	2%	40%	5.789	355
Hoog	35%	12%	4%	4%	9%	36%	1.153	128
Totaal	32%	11%	5%	4%	2%	46%	12.154	729

Verwachting van toekomstige schade

Aan alle bewoners is gevraagd of ze verwachten dat hun woning als gevolg van de aardbevingen in de toekomst verder beschadigd zal raken (zie tabel 6.5). Een meerderheid van de respondenten (55%) verwacht dat dit inderdaad het geval zal zijn, terwijl 29% denkt dat de woning misschien verder beschadigd wordt. Naarmate de aardbevingsintensiteit in het woongebied toeneemt verwacht men meer toekomstige schade. Een nadere uitsplitsing naar achtergrondkenmerken (tabel B6.5) geeft het volgende beeld:

- Eigenaar-bewoners verwachten vaker toekomstige schade aan de woning dan huurders;
- Huishoudens boven de 65 jaar verwachten minder vaak toekomstige schade aan de woning dan jongere huishoudens;
- Gezinnen met kinderen verwachten vaker schade aan de woning dan de overige huishoudens-typen;
- Er bestaat een relatie tussen opleidingsniveau en inkomensniveau en de verwachte toekomstige schade aan de woning: hoe hoger het opleidings- en inkomensniveau, hoe meer toekomstige schade men verwacht.
- Verhuigeneigde huishoudens verwachten iets vaker toekomstige schade aan de woning dan huishoudens die niet verhuigeneigd zijn;
- Bewoners van eengezinswoningen verwachten vaker toekomstige schade aan de woning dan bewoners van meergezinswoningen.

Tabel 6.5 Verwachtingen ten aanzien van toekomstige schade aan woning naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Ja	Misschien	Nee	Weet niet	n gewogen	n ongewogen
Lager	46%	32%	1%	21%	19.989	1.091
Gemiddeld	59%	29%	2%	10%	27.100	2.097
Hoog	68%	24%	1%	6%	7.142	1.069
Totaal	55%	29%	2%	13%	54.231	4.257

6.3 De beleving van aardbevingen

6.3.1 De reactie op aardbevingen

Aan alle bewoners is gevraagd in hoeverre ze in de provincie Groningen wel eens een aardbeving hebben gevoeld (tabel 6.6). Bij een overgrote meerderheid is dit inderdaad het geval, met percentages variërend van 78% in het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit tot 95% in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit. In dit laatste gebied heeft 85% van de bewoners zelfs meer dan één keer een aardbeving gevoeld. Een nadere uitsplitsing naar achtergrondkenmerken (zie tabel B6.6) laat verder geen in het oog springende verschillen zien.

Tabel 6.6 Wel eens aardbeving gevoeld in de provincie Groningen?

	Ja, één keer	Ja, vaker dan één keer	Nee	n gewogen	n ongewogen
Lager	21%	57%	22%	20.024	1.089
Gemiddeld	18%	74%	8%	27.093	2.094
Hoog	10%	85%	5%	7.138	1.068
Totaal	18%	69%	13%	54.255	4.251

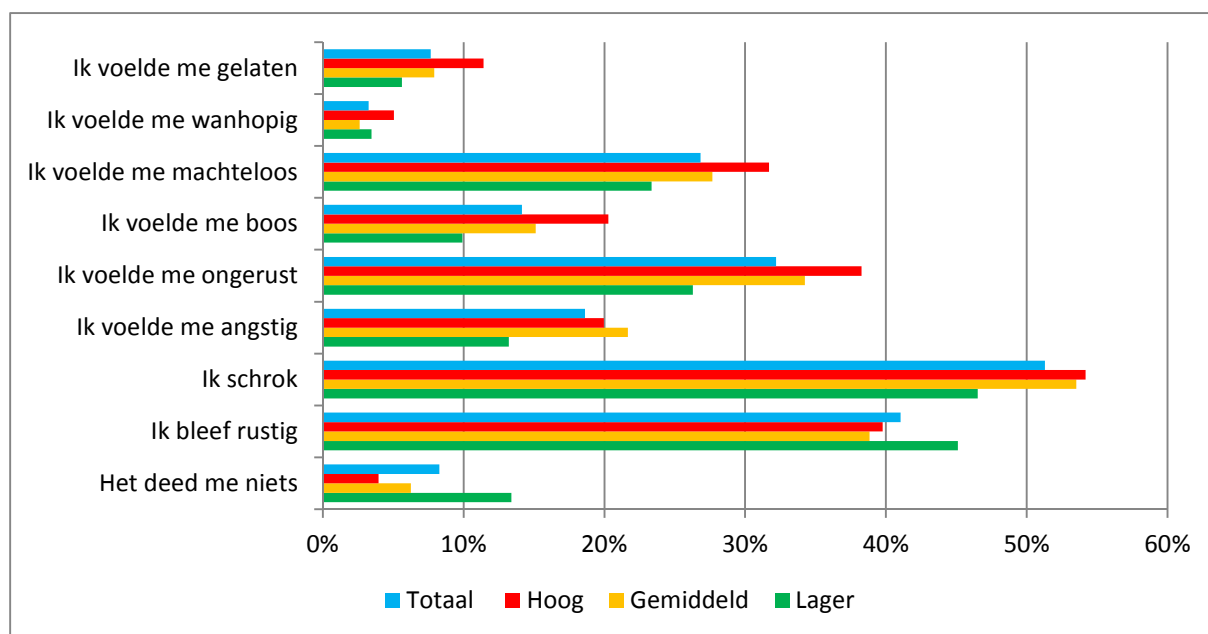
Reactie op de aardbevingen

Figuur 6.1 laat zien hoe de respondenten die wel eens een aardbeving hebben gevoeld, hebben gereageerd op deze aardbeving. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar de verschillende aardbevingsintensiteitsgebieden. Uit de figuur komt het volgende naar voren:

- De optie 'ik schrok' is het vaakst gekozen. Naarmate de aardbevingsintensiteit toeneemt kiezen mensen vaker voor dit antwoord;
- De optie 'ik bleef rustig' is de tweede meest gekozen optie. Deze optie wordt juist relatief meer gekozen naarmate de aardbevingsintensiteit afneemt;
- Gevoelens van angst, machteloosheid, ongerustheid en boosheid bij het ervaren van een aardbeving komen redelijk vaak voor. Al deze gevoelens zijn duidelijk meer aanwezig in de gebieden met een hoge aardbevingsintensiteit;
- Gevoelens van gelatenheid en wanhoop komen wat minder frequent voor maar nemen wel toe naarmate de aardbevingsintensiteit toeneemt;
- De optie 'het deed me niets' is relatief weinig gekozen en doet vooral opgeld in het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit.

Uit de uitsplitsing naar achtergrondkenmerken (tabel B6.7) kwamen geen in het oog springende verschillen naar voren.

Figuur 6.1 Reactie op de aardbevingen naar aardbevingsintensiteit woonlocatie (alleen bewoners die wel eens aardbeving hebben gevoeld)

6.3.2 Verandering in beleving naarmate er meer aardbevingen plaatsvinden?

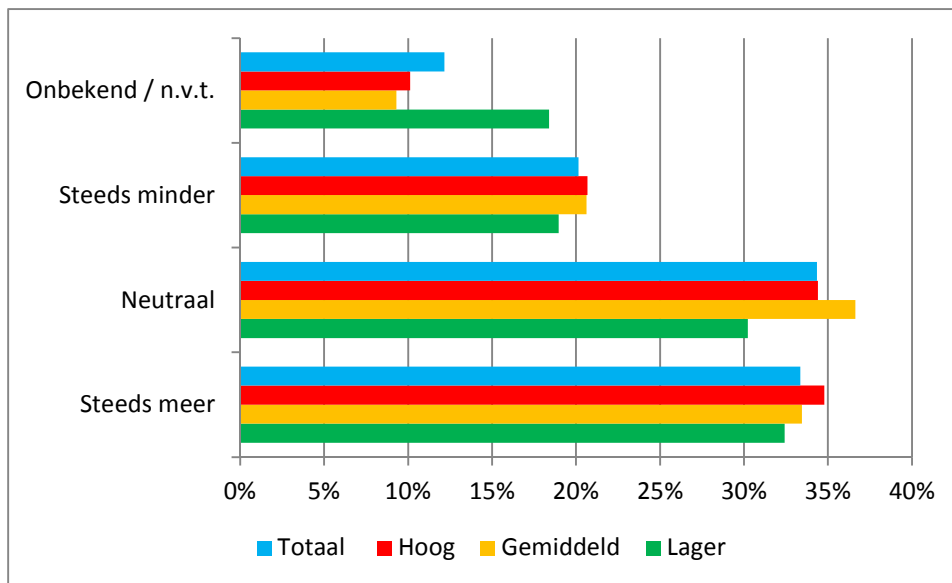
Om in te kunnen schatten of de beleving van bewoners verandert naarmate er meer aardbevingen plaatsvinden, is aan de bewoners die meer dan één aardbeving hebben meegemaakt een vraag over dit thema gesteld. De figuren 6.2 t/m 6.6 geven de antwoorden die er op deze vraag zijn gegeven, uitgesplitst naar de aardbevingsintensiteit van de woonlocatie.

Schrik

Herhaaldelijke aardbevingen hebben een verschillende uitwerking op verschillende typen huishoudens. Sommige bewoners schrikken steeds meer naarmate er meer aardbevingen plaatsvinden, anderen juist steeds minder (hoewel de eerstgenoemde groep wel iets groter is dan de laatstgenoemde groep). Van een duidelijk onderscheid naar aardbevingsintensiteit is er hierbij geen sprake. Daarentegen zijn er wel verschillen naar achtergrondkenmerken zichtbaar (tabel B6.8):

- Eigenaar-bewoners schrikken vaker 'steeds meer' van de aardbevingen dan huurders;
- Naarmate de verbondenheid met de streek toeneemt schrikken bewoners relatief vaker 'steeds meer' van de aardbevingen;
- Bewoners die verhuisgeneigd zijn hebben meer te maken met toenemende schrik als gevolg van de aardbevingen dan bewoners die niet verhuisgeneigd zijn.

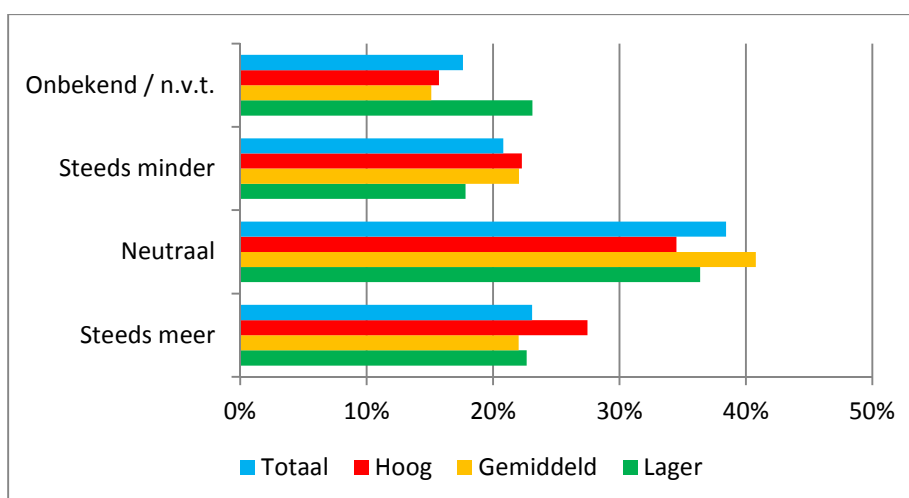
Figuur 6.2 Reactie bij herhaaldelijke aardbevingen: 'Ik schrik er van' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

Gewenning

Ook bij het aspect gewenning zijn er duidelijk twee groepen te onderscheiden: een groep die meer aan de aardbevingen gewend raakt naarmate deze meer plaatsvinden en een groep waarvoor dit juist niet het geval is. Beide groepen zijn ongeveer even groot en verschillen over het algemeen slechts weinig in omvang tussen de aardbevingsintensiteitsgebieden. Wel valt op dat er met name in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit relatief veel bewoners zijn die meer aan de aardbevingen gewend raken. Mogelijk komt dit omdat deze bewoners al heel veel aardbevingen hebben meegemaakt. Een uitsplitsing naar achtergrondkenmerken (tabel B6.9) laat zien dat jongere huishoudens (< 45 jaar) meer aan de aardbevingen lijken te wennen dan oudere bewoners. Ook lijken huishoudens met een relatief korte woonduur (< 6 jaar) sneller aan de aardbevingen te wennen dan huishoudens met een langere woonduur.

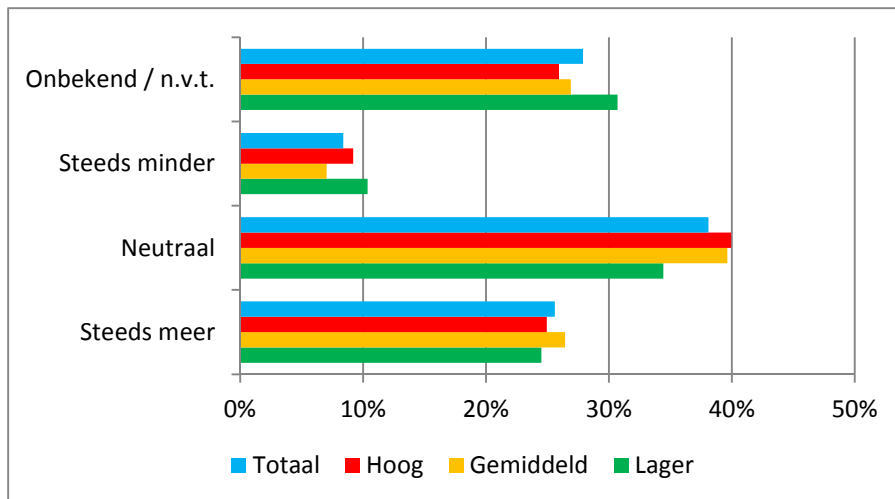
Figuur 6.3 Reactie bij herhaaldelijke aardbevingen: 'Ik raak er aan gewend' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

Gevoelens van angst

Het aandeel huishoudens dat zich als gevolg van de herhaaldelijke aardbevingen angstiger voelt is groter dan het aandeel huishoudens waarvoor dit juist niet het geval is. Van een duidelijk onderscheid naar aardbevingsintensiteitsgebieden is hierbij geen sprake. De uitsplitsing naar achtergrondkenmerken (tabel B6.10) laat zien dat met name vrouwen en verhuiscandidate bewoners (wil zeker of misschien binnen twee jaar verhuizen) relatief vaak met toenemende angstgevoelens kampen. Hetzelfde geldt voor jongere huishoudens (< 45 jaar) en huishoudens die sterk zich sterk met de streek verbonden voelen.

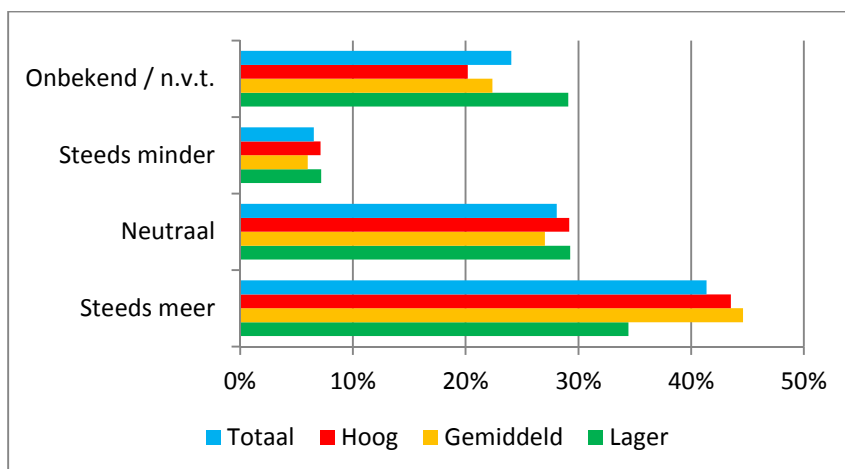
Figuur 6.4 Reactie bij herhaaldelijke aardbevingen: 'Ik word angstig' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

Gevoelens van onrust

In totaal 41% van de respondenten geeft aan toenemende gevoelens van onrust te ervaren naarmate er meer aardbevingen plaatsvinden, terwijl slechts 7% als gevolg van meer aardbevingen minder onrustgevoelens heeft. Een duidelijk onderscheid naar deelgebieden is er hierbij niet zichtbaar. Eigenaar-bewoners, jongere huishoudens, vrouwen en verhuiscandidate bewoners kampen relatief vaak met toenemende onrustgevoelens (tabel B6.11).

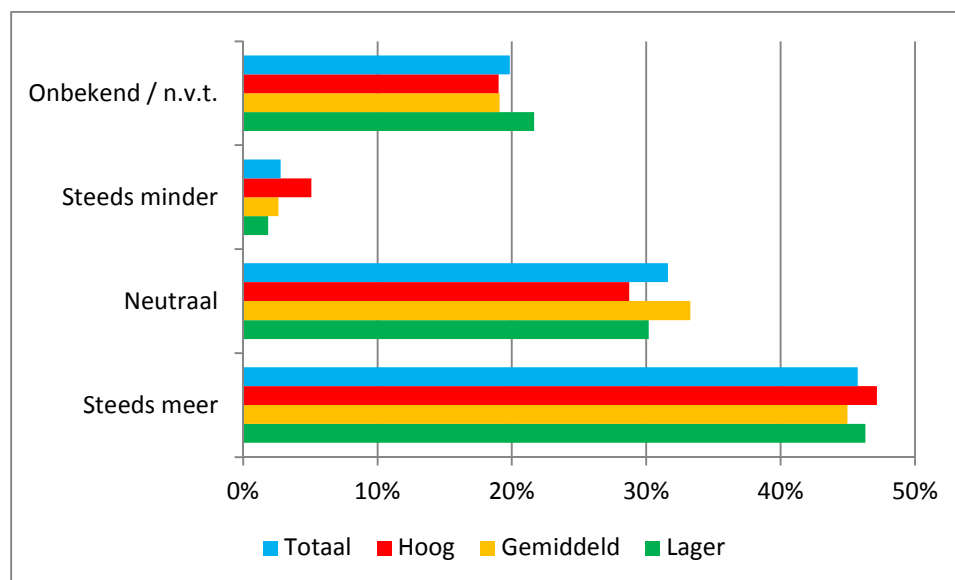
Figuur 6.5 Reactie bij herhaaldelijke aardbevingen: Ik word onrustig

Gevoelens van onveiligheid

Bijna de helft van de respondenten (46%) voelt zich onveiliger naarmate er meer aardbevingen plaatsvinden. Van onderscheid naar de verschillende aardbevingsintensiteitsgebieden is hierbij nauwelijks sprake. Jongere huishoudens, gezinnen met kinderen, hoger opgeleiden en verhuisgeneigde bewoners hebben relatief vaak te maken met toenemende gevoelens van onveiligheid (tabel B6.12).

Figuur 6.6 Reactie bij herhaaldelijke aardbevingen: Ik voel me onveilig

6.4 Impact van aardbevingen op het wonen en woongenot

Aan de bewoners is een achttal stellingen over de invloed van de aardbevingen op het wonen voorgelegd. In de rest van deze paragraaf worden deze stellingen één voor één behandeld.

Aardbevingen en veiligheid in de woning

In totaal 19% van de respondenten voelt zich als gevolg van de aardbevingen onveilig in zijn of haar huis (zie tabel 6.7). Dit percentage is het hoogst (27%) in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit en het laagst in het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit (14%). Een uitsplitsing naar achtergrondkenmerken (tabel B6.13) laat het volgende zien:

- Eigenaar-bewoners voelen zich relatief minder veilig in hun huis dan huurders;
- Bewoners die zich sterk verbonden voelen met de streek voelen zich minder vaak onveilig in hun woning dan huishoudens met minder streekbinding;
- Verhuisgeneigde bewoners voelen zich minder veilig in hun huis dan bewoners die niet willen verhuizen.

Tabel 6.7 Mening over de stelling: 'Ik voel mij veilig in mijn huis' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	10%	44%	29%	11%	3%	2%	20.026	1.089
Gemiddeld	10%	43%	26%	16%	5%	1%	27.043	2.090
Hoog	9%	37%	27%	21%	6%	1%	7.117	1.065
Totaal	10%	42%	27%	15%	4%	1%	54.186	4.244

Verhuizingen in de woonomgeving

In totaal 10% van de ondervraagde bewoners is het (helemaal) eens met de stelling 'Veel mensen in mijn woonomgeving verhuizen' (tabel 6.8). In het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit ligt dit percentage echter op 15. Jongere huishoudens, huishoudens met een relatief korte woonduur, huishoudens met weinig binding aan de streek en verhuiscandidate huishoudens zijn het relatief vaak met deze stelling eens (tabel B6.14).

Tabel 6.8 Mening over de stelling: 'Veel mensen in mijn woonomgeving verhuizen' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Laag	1%	9%	24%	29%	11%	25%	19.865	1.081
Gemiddeld	1%	9%	23%	37%	13%	18%	26.889	2.077
Hoger	2%	13%	26%	32%	10%	16%	7.106	1.063
Totaal	1%	9%	24%	33%	12%	21%	53.860	4.221

Wens om veilige woning binnen aardbevingsgebied te betrekken

In totaal 11% van de respondenten onderschrijft de stelling 'Ik wil verhuizen naar een veilige woning binnen het aardbevingsgebied' (tabel 6.9), waarbij er nauwelijks verschil is tussen de verschillende aardbevingsintensiteitsgebieden. Wanneer we de antwoorden uitsplitsen naar achtergrondkenmerken (tabel B6.15) dan valt het volgende op:

- Jongere huishoudens (< 45 jaar) willen relatief vaak naar een veilige woning binnen het aardbevingsgebied verhuizen;
- Huishoudens met een relatief korte woonduur (< 10 jaar) willen vaker naar een veilige woning binnen het aardbevingsgebied verhuizen dan huishoudens met een langere woonduur;
- Van de stellig verhuiscandidate wil 35% verhuizen naar een veilige woning binnen het aardbevingsgebied. Voor de huishoudens die misschien willen verhuizen ligt dit percentage op 17.

Tabel 6.9 Mening over de stelling: 'Ik wil verhuizen naar een veilige woning binnen het aardbevingsgebied' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	2%	8%	21%	29%	18%	22%	19.878	1.082
Gemiddeld	3%	7%	20%	30%	24%	16%	26.853	2.076
Hoog	3%	7%	16%	31%	30%	12%	7.122	1.066
Totaal	3%	8%	20%	30%	23%	18%	53.853	4.224

Wens om het aardbevingsgebied te verlaten

In totaal 17% van de respondenten wil verhuizen naar een woning buiten het aardbevingsgebied (tabel 6.10). De steun voor deze stelling is duidelijk het grootst in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit (24%).

Uitgesplitst naar achtergrondkenmerken (tabel B6.16) valt het volgende op:

- Eigenaar-bewoners willen het aardbevingsgebied relatief vaker verlaten dan huurders;
- Huishoudens boven de 65 jaar willen het aardbevingsgebied minder vaak verlaten dan jongere huishoudens;
- Er bestaat een relatie tussen inkomen en opleidingsniveau enerzijds, en de wens om het aardbevingsgebied te verlaten anderzijds. Hoe hoger inkomen en opleidingsniveau, hoe vaker men de regio wenst te verlaten;
- Huishoudens met weinig binding aan de streek willen het aardbevingsgebied relatief veel vaker verlaten dan huishoudens met veel binding;
- Van de stellig verhuiscandidate wil 49% het aardbevingsgebied verlaten. Voor de huishoudens die misschien willen verhuizen ligt dit percentage op 34.

Tabel 6.10 Mening over de stelling: 'Ik wil verhuizen naar een woning buiten het aardbevingsgebied' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	6%	10%	21%	24%	18%	6%	19.870	1.082
Gemiddeld	7%	10%	16%	29%	21%	7%	26.856	2.076
Hoog	10%	14%	15%	23%	25%	10%	7.126	1.066
Totaal	7%	10%	18%	27%	21%	7%	53.852	4.224

Melding en afwikkeling van schade

Bij de stelling met betrekking tot de melding en afwikkeling van aardbevings schade is alleen gekeken naar de eigenaar-bewoners omdat huurders eventuele schade aan de woning veelal niet direct maar via tussenkomst van de verhuurder melden. Tabel 6.11 laat zien dat 43% van de eigenaar-bewoners veel tijd kwijt is aan schademelding en –afwikkeling. In het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit is dit zelfs meer dan de helft van de groep eigenaar-bewoners (56%). Een uitsplitsing naar achtergrondvariabelen (tabel B6.17) laat zien dat met name jonge, verhuiscgenigde en hoogopgeleide eigenaar-bewoners relatief veel tijd kwijt zijn aan de afhandeling van schade.

Tabel 6.11 Mening over de stelling: 'Ik ben veel tijd en energie kwijt aan melding en afwikkeling van schade' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie (alleen eigenaar-bewoners)

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	14%	18%	20%	12%	8%	29%	11.539	911
Gemiddeld	22%	24%	18%	14%	6%	16%	17.681	1.810
Hoog	28%	28%	18%	13%	4%	8%	5.612	978
Totaal	20%	23%	19%	13%	6%	19%	34.831	3.699

Aardbevingen en onderhoud van de woning

De stelling 'Ik heb geen zin meer om mijn woning te onderhouden' wordt gesteund door 13% van de respondenten (zie tabel 6.12: ook hier is alleen gekeken naar de eigenaar-bewoners). Er is duidelijk sprake van een verband tussen de steun voor deze stelling en de aardbevingsintensiteit; naarmate de aardbevingsintensiteit toeneemt wordt de stelling vaker onderschreven. Met name hoger opgeleide en verhuiscgenigde eigenaar-bewoners hebben relatief vaak geen zin meer om hun woning te onderhouden (zie tabel B6.18). Dit geldt ook voor eigenaar-bewoners met weinig regiobinding.

Tabel 6.12 Mening over de stelling: 'Ik heb geen zin meer om mijn woning te onderhouden' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie (alleen eigenaar-bewoners)

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	2%	9%	19%	35%	25%	10%	11.539	911
Gemiddeld	3%	11%	16%	39%	26%	5%	17.681	1.810
Hoog	6%	12%	18%	37%	24%	3%	5.597	967
Totaal	3%	10%	17%	37%	25%	7%	34.816	3.697

Aardbevingen en waardeontwikkeling woning

Maar liefst 84% van de eigenaar-bewoners meent dat de waarde van het huis is gedaald als gevolg van de aardbevingen (zie tabel 6.13). In het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit is 62% van de eigenaar-bewoners het 'helemaal eens' met deze stelling, in de overige deelgebieden 50%. Eigenaar-bewoners met weinig streekbinding en verhuiscgenigde eigenaar-bewoners zijn het vaakst van mening dat de aardbevingen de waardeontwikkeling van de woning negatief beïnvloeden (zie tabel B6.19).

Tabel 6.13 Mening over de stelling: 'De waarde van mijn huis is gedaald' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie (alleen eigenaar-bewoners)

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	50%	32%	6%	1%	1%	10%	11.541	912
Gemiddeld	50%	33%	6%	2%	1%	8%	17.739	1813
Hoog	62%	26%	4%	1%	1%	6%	5.612	979
Totaal	52%	32%	6%	2%	1%	8%	34.892	3.704

Aardbevingen en zin om schade te melden

Bij tien procent van de eigenaar-bewoners zorgen de aardbevingen er voor dat men geen zin meer heeft om de schade te melden (zie tabel 6.14). Ook deze stelling krijgt de meeste steun in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit. Verhuigeneigde eigenaar-bewoners, jongere eigenaar-bewoners en eigenaar-bewoners met weinig streekbinding onderschrijven deze stelling het vaakst (zie tabel B6.20).

Tabel 6.14 Mening over de stelling: 'Ik heb geen zin meer om schade te melden' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie (alleen eigenaar-bewoners)

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	2%	7%	12%	26%	31%	21%	11.539	910
Gemiddeld	3%	6%	13%	31%	38%	9%	17.681	1.810
Hoog	4%	9%	13%	30%	39%	5%	5.593	975
Totaal	3%	7%	13%	29%	36%	12%	34.813	3.695

6.5 Psychosociale effecten van de aardbevingen

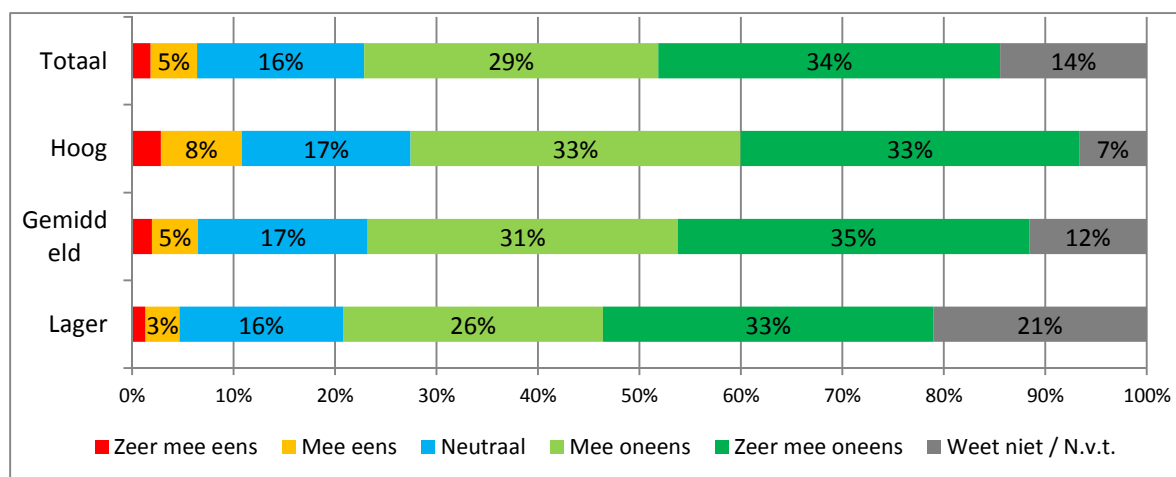
Deze paragraaf behandelt de psychosociale effecten van de aardbevingsproblematiek.

Psychische problemen

In totaal 7% van de respondenten heeft psychische problemen als gevolg van de aardbevingen (categorieën 'zeer mee eens' en 'mee eens' zie figuur 6.7). Dit percentage is duidelijk hoger in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit (11%) dan in de gebieden met een lagere aardbevingsintensiteit (4%). Uitsplitsing naar de achtergrondkenmerken (zie tabel B6.21) valt het volgende op:

- Bewoners die zeker of misschien binnen twee jaar willen verhuizen hebben beduidend vaker last van psychische problemen als gevolg van de aardbevingen dan bewoners die niet willen verhuizen. Dit suggereert dat dergelijke psychische problemen een rol spelen bij de beslissing om al dan niet te verhuizen.

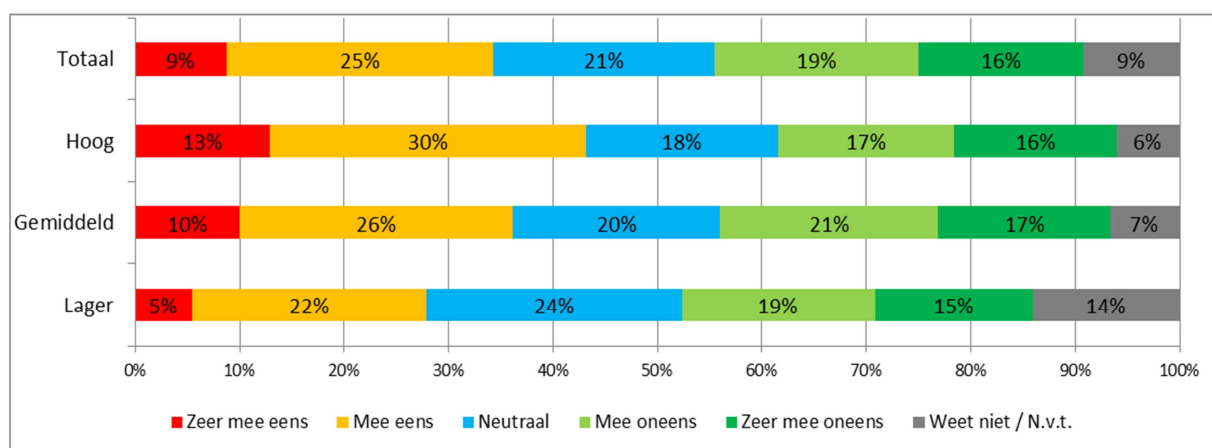
Figuur 6.7 Reactie op de stelling 'Ik heb psychische problemen als gevolg van de aardbevingen' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

Veiligheid van het gezin

Aan de bewoners die met meer dan één persoon in de woning wonen (paren, éénoudergezinnen of gezinnen met thuiswonende kinderen) is gevraagd in hoeverre ze zich als gevolg van de aardbevingen zorgen maken over hun gezin (zie figuur 6.8). In totaal 34% van de respondenten is bezorgd over de veiligheid van het gezin als gevolg van de aardbevingen (categorieën 'zeer mee eens' en 'mee eens'). Dit percentage is duidelijker hoger in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit (43%) dan in de gebieden met een lagere aardbevingsintensiteit (respectievelijk 36% en 27%). Jongere huishoudens, verhuiscandidate huishoudens en gezinnen met kinderen zijn relatief het vaakst bezorgd over hun huisgenoten (zie tabel B6.22).

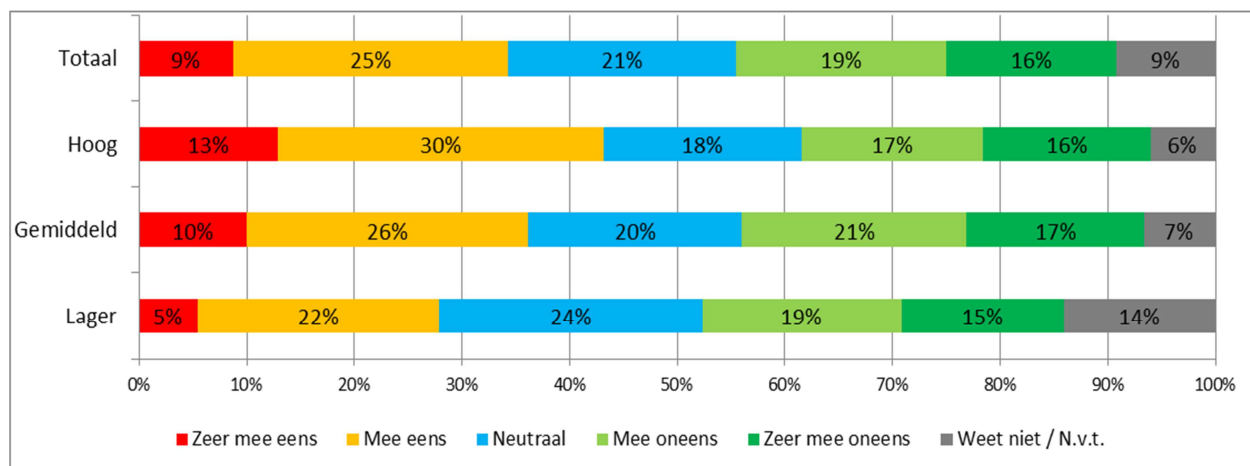
Figuur 6.8 Reactie op de stelling 'Ik ben bezorgd over de veiligheid van mijn gezin als gevolg van de aardbevingen' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie (alleen bewoners met huisgenoten)

Angstgevoelens

Ook angstgevoelens als gevolg van de aardbevingen komen het meest voor in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit (zie figuur 6.9), al zijn de verschillen tussen de gebieden bij dit thema minder groot dan bij de voorgaande thema's. Een uitsplitsing naar achtergrondkenmerken (tabel B6.23) laat zien dat verhuiscandidate huishoudens beduidend vaker last hebben van angstgevoelens dan bewoners die niet willen verhuizen. Het is dan ook waarschijnlijk dat deze angstgevoelens een bijdrage leveren aan de beslissing om al dan niet te verhuizen.

Figuur 6.9 Reactie op de stelling 'Ik voel zich angstig als gevolg van de aardbevingen' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

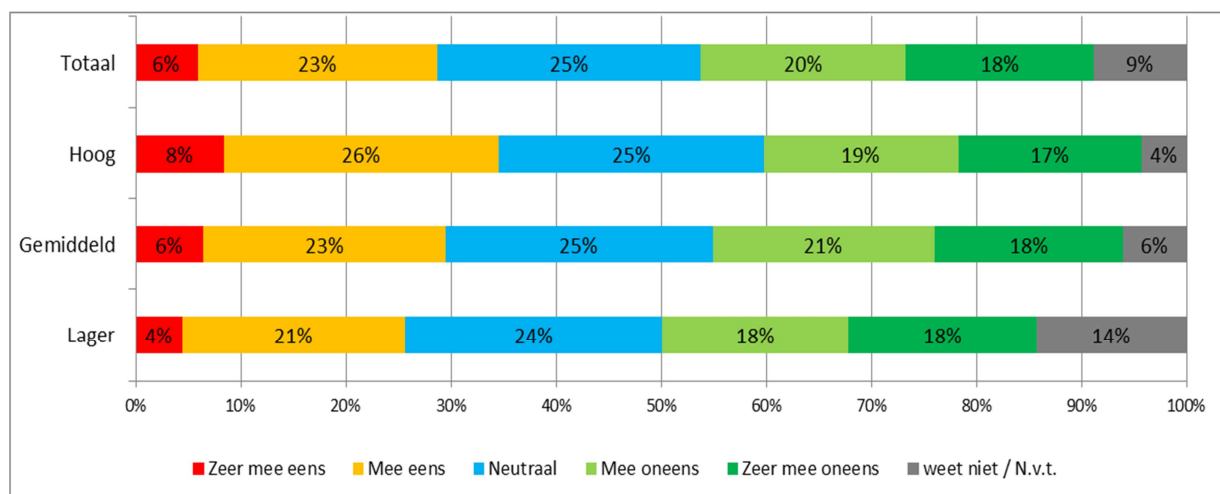

Gevoelens van onveiligheid

Gevoelens van onveiligheid als gevolg van de aardbevingen komen relatief vaak voor (bij 29% van de respondenten). Deze gevoelens spelen het sterkst in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit (zie figuur 6.10). Uitgesplitst naar achtergrondkenmerken (tabel B6.24) valt het volgende op.

- Eigenaar-bewoners ervaren vaker gevoelens van onveiligheid dan huurders;
- Jongere huishoudens ervaren vaker gevoelens van onveiligheid dan oudere huishoudens;
- Hoger en middelbaar opgeleiden ervaren vaker gevoelens van onveiligheid dan lager opgeleiden;
- Verhuiscandidate huishoudens ervaren veel vaker gevoelens van onveiligheid dan niet verhuiscandidate huishoudens. Van de huishoudens die zeker binnen twee jaar willen verhuizen komt 50% met gevoelens van onveiligheid, bij de huishoudens die misschien willen verhuizen is dit 37%. Van de niet verhuiscandidate bewoners heeft 20% onveiligheidsgevoelens.

Figuur 6.10 Reactie op de stelling 'Ik voel me onveilig als gevolg van de aardbevingen naar aardbevingsintensiteit woonlocatie'

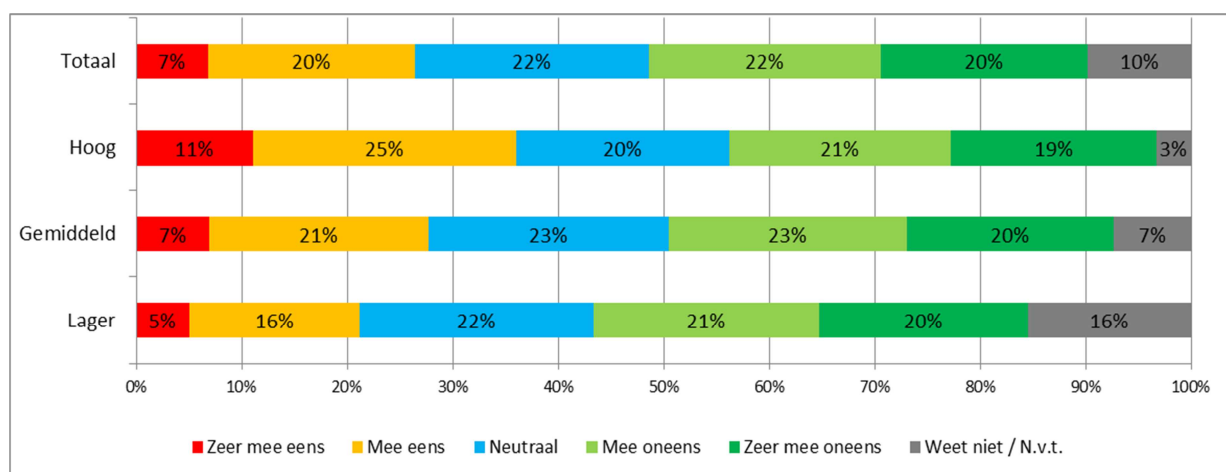

Aardbevingen en geluksgevoelens

In totaal 27% van de bewoners voelt zich als gevolg van de aardbevingen minder gelukkig (figuur 6.11). Dit percentage is het hoogst in 36% in de gebieden met de hoogste aardbevingsintensiteit en het laagst (21%) in de gebieden met een lagere aardbevingsintensiteit. Uitgesplitst naar achtergrondvariabelen (tabel B6.25) valt het volgende op:

- Eigenaarbewoners voelen zich vaker minder gelukkig als gevolg van de aardbevingen dan huurders;
- Jongere huishoudens voelen zich vaker minder gelukkig als gevolg van de aardbevingen dan huishoudens boven de 65 jaar;
- Er bestaat een verband tussen opleidingsniveau en inkomen en de mate waarin men zich minder gelukkig voelt als gevolg van de aardbevingen: hoe hoger het inkomen en het opleidingsniveau, hoe vaker men zich minder gelukkig voelt als gevolg van de aardbevingen;
- Mannen voelen zich vaker minder gelukkig als gevolg van de aardbevingen dan vrouwen;
- Huishoudens die binnen twee jaar willen verhuizen (44%) en huishoudens die misschien binnen twee jaar willen verhuizen (35%) voelen zich vaker minder gelukkig als gevolg van de aardbevingen dan huishoudens die niet verhuisgeneigd zijn (20%);
- Bewoners van eengezinswoningen voelen zich vaker minder gelukkig als gevolg van de aardbevingen dan bewoners van meergezinswoningen.

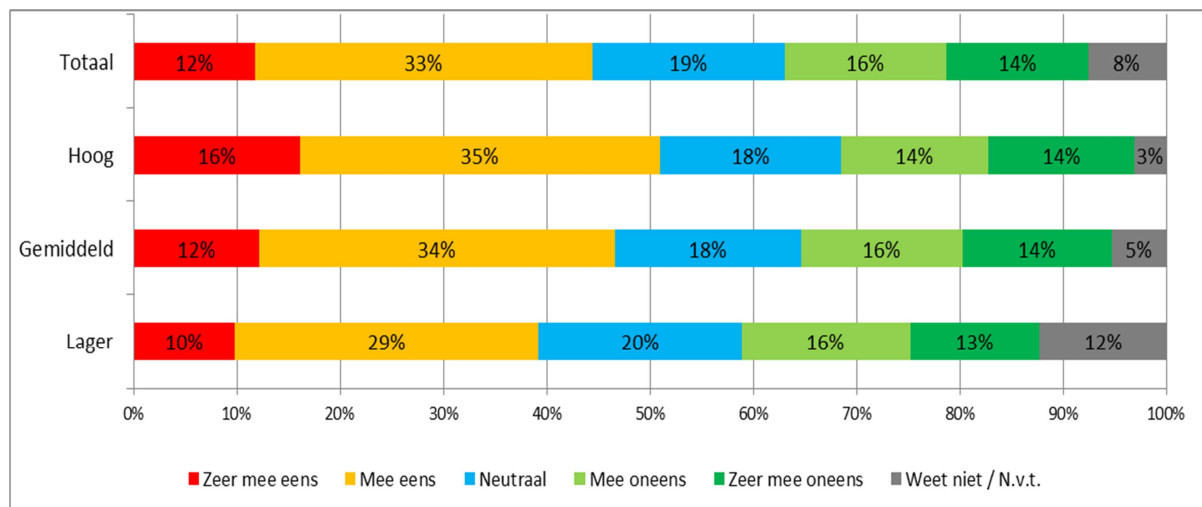
Figuur 6.11 Reactie op de stelling 'Ik voel me minder gelukkig als gevolg van de aardbevingen' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

Aardbevingen en onzekerheid

Bij bijna de helft van de bewoners (45%) leidt de dreiging van nieuwe aardbevingen tot onzekerheid (deze bewoners zijn het eens of zeer eens met de stelling, zie figuur 6.12). Ook hier geldt dat de mate van onzekerheid toeneemt naarmate de aardbevingsintensiteit groter wordt. Huishoudens onder de 65 jaar, huishoudens met een hoger inkomen, en verhuisgeneigde huishoudens hebben relatief vaak te maken met gevoelens van onzekerheid als gevolg van de dreiging van aardbevingen (zie tabel B6.26).

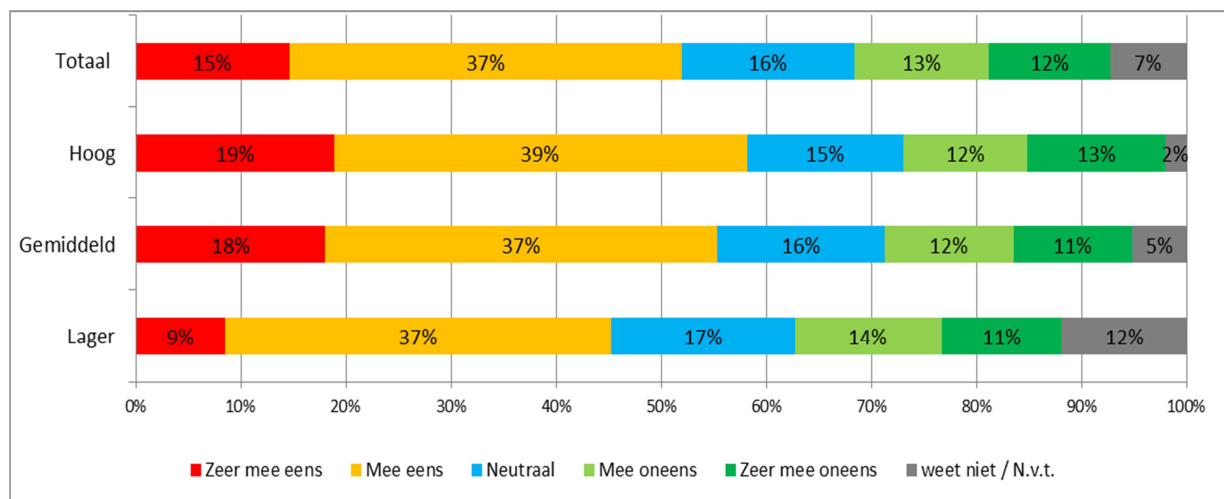
Figuur 6.12 Reactie op de stelling 'Ik voel me onzeker als gevolg van de aardbevingen' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

Aardbevingen en het gevoel zich te moeten neerleggen bij de situatie

Meer dan de helft (52%) van de bewoners heeft het gevoel zich te moeten neerleggen bij een situatie waarin aardbevingen een rol spelen (figuur 6.13). Dit gevoel leeft sterker naarmate de aardbevingsintensiteit in het woongebied toeneemt. De uitsplitsing naar achtergrondkenmerken (tabel B6.27) laat zien dat het gevoel zich te moeten neerleggen bij de situatie iets meer leeft bij huishoudens die (misschien) willen verhuizen dan bij huishoudens die niet willen verhuizen. Voor de rest zijn er geen grote verschillen naar achtergrondkenmerken zichtbaar.

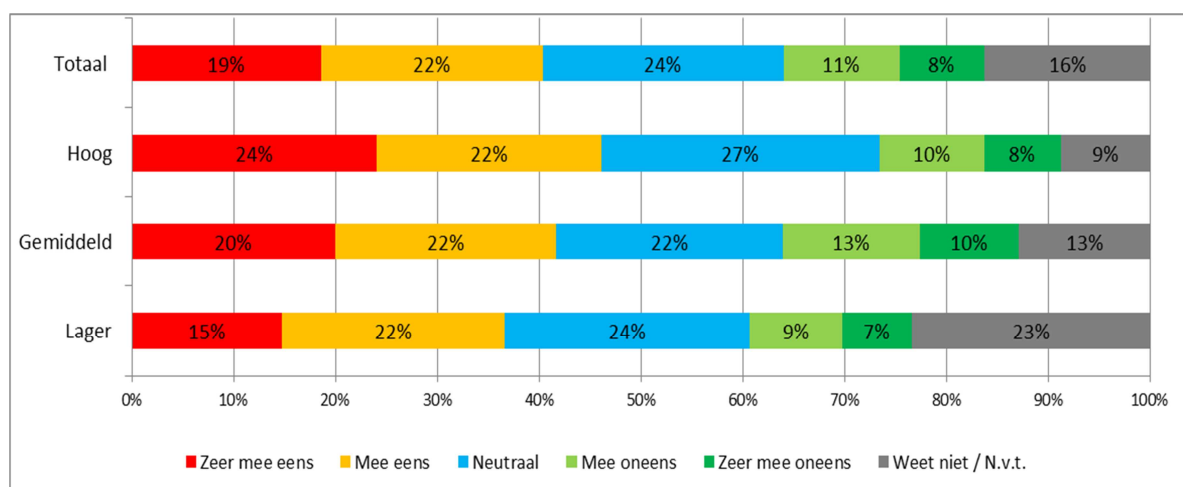
Figuur 6.13 Reactie op de stelling 'Ik heb het gevoel me te moeten neerleggen bij de situatie' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie'

Aardbevingen en het gevoel niet serieus te worden genomen

Ruim 40% van de bewoners geeft aan het gevoel te hebben dat zijn/haar zorgen over de aardbevingen niet serieus genomen worden (figuur 6.14). Dit gevoel speelt sterker naarmate de aardbevingsintensiteit in het woongebied toeneemt. Eigenaar-bewoners hebben vaker het gevoel niet serieus genomen te worden dan huurders. Ook bewoners onder de 45 jaar, hoger opgeleiden en verhuisgeneigden voelen zich relatief vaak niet serieus genomen (zie tabel B6.28).

Figuur 6.14 Reactie op de stelling 'Ik heb het gevoel met mijn zorgen over de aardbevingen niet serieus worden te genomen' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

6.6 Positieve gevolgen van de aardbevingen?

Aan alle bewoners is gevraagd in hoeverre de aardbevingen ook positieve gevolgen voor de regio kunnen hebben. De tabellen 6.14 t/m 6.17. geven de resultaten.

Gevolgen voor de werkgelegenheid

Ongeveer de helft van de bewoners denkt de aardbevingsproblematiek leidt tot meer werkgelegenheid in de regio (tabel 6.14). Opvallend genoeg is men hierover positiever naarmate de aardbevingsintensiteit toeneemt. Het aandeel huishoudens dat het met deze stelling oneens is (19%), is beduidend kleiner dan het aandeel mensen dat de stelling wel onderschrijft (50%).

Tabel 6.14 Reactie op de stelling 'Er komt meer werk in de regio' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	5%	35%	22%	12%	10%	16%	20.034	1.087
Gemiddeld	12%	43%	17%	9%	9%	11%	26.970	2.080
Hoog	12%	47%	16%	11%	7%	6%	7.114	1.065
Totaal	10%	40%	19%	10%	9%	12%	54.117	4.232

Gevolgen voor de sociale cohesie

Ook over de gevolgen van de aardbevingen voor de sociale cohesie zijn de bewoners in meerderheid positief (tabel 6.15). Bijna 40% van de bewoners meent dat de verbondenheid tussen Groningers als gevolg van de aardbevingsproblematiek toeneemt. Duidelijke verschillen tussen de aardbevingsintensiteitsgebieden zijn er wat dit betreft niet zichtbaar.

Tabel 6.15 Reactie op de stelling 'De verbondenheid tussen Groningers neemt toe' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	5%	33%	30%	11%	3%	17%	19.950	1.080
Gemiddeld	6%	34%	33%	13%	4%	10%	26.916	2.075
Hoog	4%	32%	37%	12%	6%	9%	7.100	1.062
Totaal	5%	34%	32%	12%	4%	13%	53.966	4.217

Mate waarin de problemen in de regio serieus worden genomen

Een kwart van de bewoners meent dat de aardbevingsproblematiek ervoor zorgt dat de problemen in de regio serieus worden genomen door de nationale politiek, terwijl in totaal 44% het oneens is met deze stelling (tabel 6.16). Grote verschillen tussen de aardbevingsintensiteitsgebieden zijn ook bij deze stelling niet zichtbaar.

Tabel 6.16 Reactie op de stelling 'De problemen in de regio worden nu serieus genomen door de nationale politiek' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	4%	20%	23%	24%	19%	11%	19.950	1.082
Gemiddeld	4%	22%	23%	26%	17%	8%	26.868	2.076
Hoog	3%	23%	21%	29%	17%	7%	7.103	1.062
Totaal	4%	21%	23%	26%	18%	9%	53.921	4.220

Kansen voor duurzaamheid en energiebesparing

Een meerderheid van de bewoners (54%) is positief over de kansen die de aardbevingsproblematiek biedt voor duurzaamheid en energiebesparing (tabel 6.17). In het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit wordt de stelling dienaangaande het meest onderschreven (62% is het helemaal eens of eens met de stelling).

Tabel 6.17 Reactie op de stelling 'Er ontstaan nieuwe kansen voor duurzaamheid en energiebesparing' naar aardbevingsintensiteit woonlocatie

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet/n.v.t.	n gewogen	n ongewogen
Lager	7%	42%	26%	9%	4%	12%	19.955	1.084
Gemiddeld	10%	47%	23%	8%	5%	8%	26.959	2.080
Hoog	12%	50%	21%	6%	5%	5%	7.113	1.065
Totaal	9%	45%	24%	8%	5%	9%	54.026	4.229

Onderscheid naar achtergrondkenmerken: alle stellingen over positieve effecten van aardbevingen

De wijze waarop bewoners reageren op de stellingen over de positieve effecten van de aardbevingen verschilt weinig naar achtergrondkenmerken (zie tabel B6.29 t/m tabel B6.32). Wel valt op dat bewoners die willen verhuizen steeds wat minder positief zijn over deze mogelijke positieve effecten dan bewoners die niet willen verhuizen.

7 Verdiepende analyse: verhuizen door de aardbevingen?

7.1 Inleiding

In hoofdstuk vijf is vastgesteld dat tien procent van de bewoners in het aardbevingsgebied zeker binnen twee jaar wil verhuizen. Dit percentage is gelijk aan het percentage voor Nederland als geheel maar hoger dan dat voor soortgelijke landelijke gebieden zonder aardbevingen. Daarnaast is gebleken dat de verhuisgeneigdheid in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit hoger (15%) is dan in de andere deelgebieden. Beide bevindingen doen vermoeden dat er een relatie bestaat tussen de aardbevingen en de wens om te verhuizen.

Aan de huishoudens die hebben aangegeven zeker binnen twee jaar te willen verhuizen is in de enquête gevraagd wat de belangrijkste redenen voor deze wens zijn (waarbij maximaal drie antwoorden waren toegestaan, zie vraag 13 in bijlage 4 van het bijlagenboek). Eén van de antwoordmogelijkheden was 'vanwege de aardbevingen'. In dit hoofdstuk wordt verder uitgediept op welke wijze de aardbevingsproblematiek fungeert als verhuisreden. Er zal onderscheid worden gemaakt tussen verhuisgeneigde huishoudens die hebben aangegeven (mede) als gevolg van de aardbevingen te willen verhuizen (45% van alle bewoners die zeker binnen twee jaar willen verhuizen), en verhuisgeneigde huishoudens waarvoor dit niet het geval is. Deze twee groepen zullen worden vergeleken op achtergrondkenmerken (paragraaf 7.2) en verhuiscwensen (paragraaf 7.3). In paragraaf 7.4 wordt vervolgens een relatie gelegd tussen de aardbevingen als verhuisreden en de eventuele psychosociale gevolgen van deze aardbevingen. Paragraaf 7.5 laat tenslotte zien hoe de twee onderscheiden groepen (wil mede verhuizen vanwege aardbevingen versus wil verhuizen om andere redenen) aankijken tegen het overheidsbeleid en het proces van schadeafhandeling.

Omdat de analyse in dit hoofdstuk betrekking heeft op een relatief klein aantal respondenten (ongewogen zijn er 201 bewoners die niet vanwege de aardbevingen willen verhuizen en 228 bewoners die mede vanwege de aardbevingen willen verhuizen) zijn de in dit hoofdstuk geconstateerde verschillen tussen de twee onderscheiden groepen niet altijd statistisch significant. De foutmarge ligt bij beide groepen tussen de 6 en de 7%, hetgeen betekent dat er pas sprake is van statistische significantie wanneer een bepaald percentage minstens zo'n 14% procentpunt verschilt tussen de twee onderscheiden groepen (zie ook paragraaf 2.6).

7.2 Eigendomssituatie en huishoudenskenmerken

Eigendomssituatie

Er is een relatie tussen de woningkenmerken en de mate waarin de aardbevingen als verhuismotief worden genoemd. Zo zijn er naar verhouding veel eigenaar-bewoners onder de huishoudens die de aardbevingen als verhuismotief noemen (tabel 7.1). Dit hangt waarschijnlijk samen met het feit dat de financiële gevolgen van de aardbevingen voor eigenaar-bewoners (waardeverlies van de woning) veel groter zijn dan voor huurders. Ook zijn eigenaar-bewoners zelf verantwoordelijk voor het vaak tijdrovende proces van schadeafhandeling, terwijl dit bij de huurders in principe door de verhuurder wordt gedaan.

Tabel 7.1 Eigendomssituatie huidige woning naar verhuisredenen huishouden

Verhuizen vanwege aardbevingen?	Nee	Ja	Totaal
Koop	46%	81%	61%
Huur	54%	19%	39%
Totaal	100%	100%	100%
Totaal abs. (gewogen)	3.137	2.485	5.622
Totaal abs. (ongewogen)	201	228	429

Tabel 7.2 Huishoudenskenmerken naar verhuisredenen huishouden

Verhuizen vanwege aardbevingen?	Nee	Ja	Totaal
Leeftijdsklassen			
-45	51%	34%	44%
-65	30%	44%	36%
65+	18%	22%	20%
Totaal	100%	100%	100%
Huishoudenssamenstelling			
Alleen	32%	25%	29%
Paar	39%	35%	37%
gezin met kinderen/1 ouder	29%	40%	34%
Totaal	100%	100%	100%
Inkomensklasse			
Laag	46%	35%	41%
Midden	31%	32%	31%
Hoog	24%	33%	28%
Totaal	100%	100%	100%
Opleidingsniveau			
Laag	21%	18%	20%
Middel	42%	31%	37%
Hoog	37%	51%	43%
Totaal	100%	100%	100%
Woontduur			
< 6 jr	36%	16%	27%
6-10 jr	22%	25%	23%
10 jr of meer	42%	59%	49%
Totaal	100%	100%	100%
Gevoel van binding met de streek			
(zeer) sterk	61%	57%	59%
Redelijk	23%	24%	24%
Gering/niet	16%	19%	17%
Totaal	100%	100%	100%
Totaal abs. (gewogen)	3.137	2.485	5.622
Totaal abs. (ongewogen)	201	228	429

Huishoudenskenmerken

Tabel 7.2 geeft een overzicht van de kenmerken van de twee onderscheiden groepen. Jongere huishoudens blijken naar verhouding iets minder vaak vanwege het aardbevingsrisico te willen verhuizen dan oudere huishoudens. Verder valt op dat gezinnen met kinderen en bewoners met een hoog inkomen en/of een hoge opleiding relatief vaak vanwege de aardbevingen willen verhuizen. Dit zijn echter ook de typen huishoudens die verhoudingsgewijs veel voorkomen in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit (paragraaf 7.3 laat zien dat juist de huishoudens in dit gebied relatief vaak verhuizen vanwege de aardbevingen). Mogelijk verklaart dit dus een deel van het gevonden verband. Duidelijk is in ieder geval dat juist de huishoudens die vaak een 'dragende functie' hebben binnen de lokale gemeenschappen vaak vanwege de aardbevingen willen verhuizen, waarbij de kans groot is dat ze het aardbevingsgebied zullen verlaten (zie ook paragraaf 5.4).

Tabel 7.2 geeft eveneens inzicht in de relatie tussen de aardbevingen als verhuismotief enerzijds, en de woontduur en binding met de regio anderzijds. Voor wat betreft de woontduur valt op dat er naar verhouding veel bewoners zijn met een lange woontduur (10 jaar of meer) die vanwege de aardbevingen willen verhuizen. Bijna 60% van de bewoners die de aardbevingen als verhuisredenen noemen, woont langer dan 10 jaar in huidige woning, tegen 42% van de bewoners die de aardbevingen niet als

verhuisreden noemen. De mate van streekbinding verschilt betrekkelijk weinig tussen de twee onderscheiden groepen.

7.3 Aardbevingsintensiteit en gewenste woonlocatie

In totaal noemt 45% van alle verhuisgeneigde bewoners (op basis van de gewogen aantallen) de aardbevingen als een verhuisreden. Bijna een kwart van deze huishoudens (23%) woont in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit, terwijl dit gebied 19% van alle verhuisgeneigde bewoners representeert (zie tabel 7.3). Er is dus sprake van een relatie tussen de aardbevingsintensiteit op de woonlocatie en de aardbevingen als verhuisredenen; naarmate de aardbevingsintensiteit toeneemt worden de aardbevingen vaker genoemd als verhuisredenen (zie ook figuur 5.1).

De gewenste woonlocatie verschilt duidelijk tussen de twee onderscheiden groepen. Van de huishoudens die het aardbevingsrisico niet als verhuisreden noemen, wil meer dan de helft (54%) in het aardbevingsgebied blijven wonen (zie tabel 7.3.). De huishoudens die willen verhuizen vanwege de aardbevingen zijn veel minder geneigd om in het aardbevingsgebied te blijven wonen. Van deze huishoudens geeft slechts 16% aan binnen het aardbevingsgebied te willen verhuizen. Een fors deel van deze groep (43%) wenst buiten de provincie Groningen te gaan wonen (voor de groep die niet vanwege de aardbevingen wil verhuizen is dit 15%). Dit is een duidelijke indicatie dat een belangrijk deel van de huishoudens die vanwege de aardbevingen willen verhuizen de aardbevingsproblematiek wil 'ontvluchten'.

Tabel 7.3 Huidige en gewenste woonlocatie naar verhuisredenen huishouden

Verhuizen vanwege aardbevingen?	Nee	Ja	Totaal
Aardbevingsintensiteit huidige woonomgeving			
Lager	35%	29%	32%
Gemiddeld	49%	48%	49%
Hoog	16%	23%	19%
Totaal	100%	100%	100%
Gewenste woonomgeving			
Zelfde gemeente	43%	9%	28%
Andere gemeente in risicogemeenten stad Groningen of elders in provincie Groningen	11%	7%	10%
Buiten provincie Groningen	16%	30%	22%
Geen voorkeur	15%	43%	27%
Totaal	100%	100%	100%
Totaal abs. (gewogen)	3.137	2.485	5.622
Totaal abs. (ongewogen)	201	228	429

Stellingen omtrent verhuisgedrag

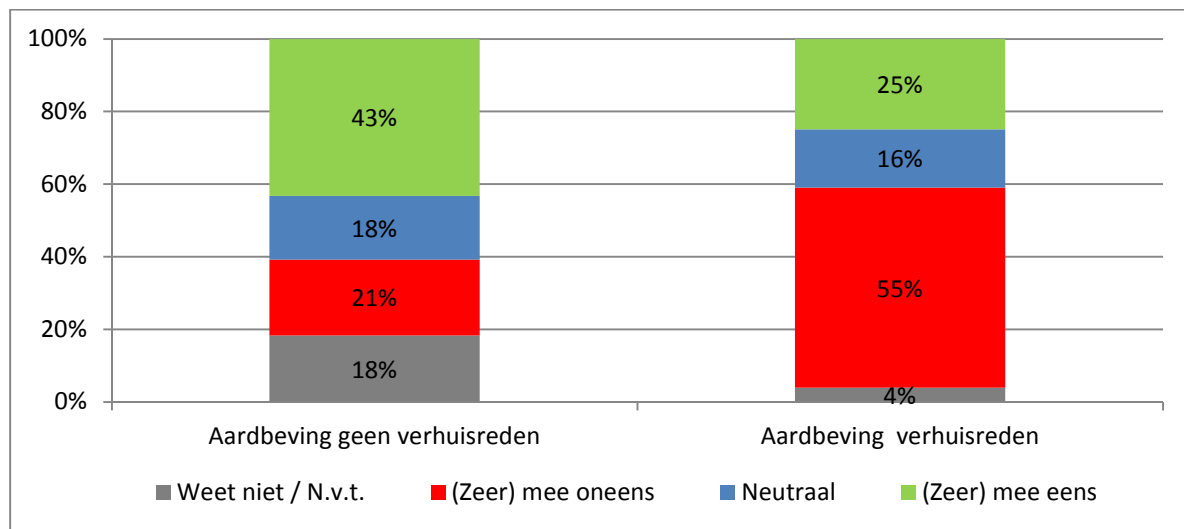
Ook de reactie op een aantal stellingen in de vragenlijst omtrent het verhuisgedrag verschilt duidelijk tussen de twee onderscheiden groepen (zie figuur 7.1 t/m figuur 7.3)

Voor de mensen die het aardbevingsrisico niet noemen als een verhuisreden, antwoordt 43% bevestigend op de stelling "Ik wil verhuizen naar een veilige woning binnen het aardbevingsgebied", terwijl 21% het niet eens is met de stelling (zie figuur 7.1). Bij de bewoners voor wie de aardbevingen wel een verhuisreden vormen, geeft slechts een kwart aan dat zij een veilige woning binnen het aardbevingsgebied als een alternatief zouden zien. Meer dan de helft (55%) is het echter oneens met de stelling. Een deel van de groep huishoudens die vanwege de aardbevingen wenst te verhuizen lijkt de aardbevingsproblematiek zo zat te zijn dat ze het aardbevingsgebied sowieso willen verlaten.

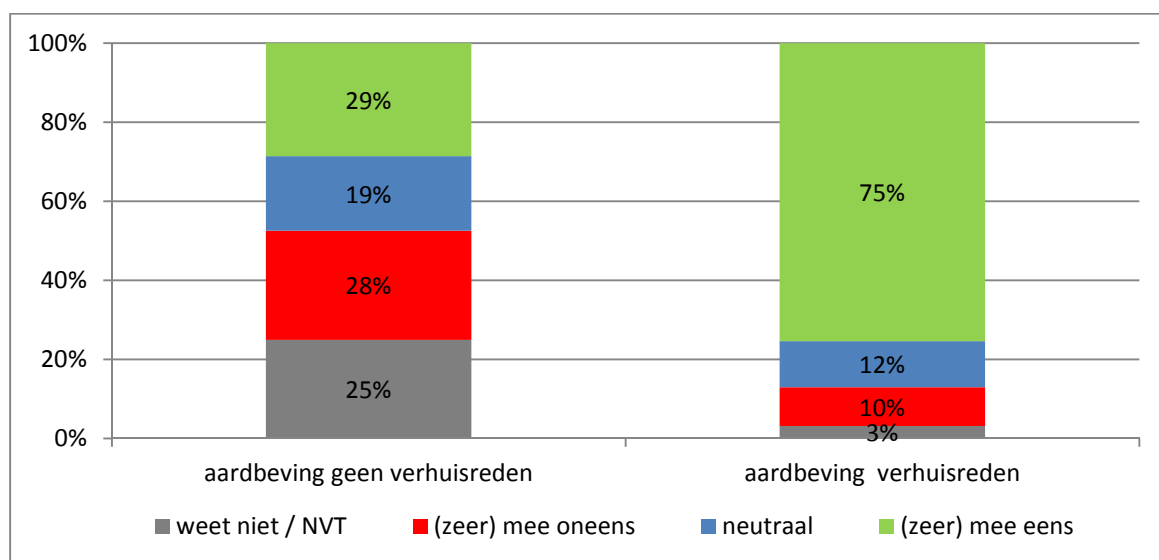
Dit beeld komt ook naar voren uit de antwoorden op de stelling "Ik wil verhuizen naar een woning buiten het aardbevingsgebied" (figuur 7.2). Van de bewoners die willen verhuizen vanwege de aard-

bevingen wenst driekwart te verhuizen naar een woning buiten het aardbevingsgebied. Bij de bewoners die niet vanwege de aardbevingen willen verhuizen betreft dit slechts 29% van de huishoudens. Vervolgens is nagegaan hoe verhuiscandidate bewoners het eventuele aanbod van een huurwoning buiten het aardbevingsgebied beoordelen (figuur 7.3). Van de mensen voor wie de aardbevingen geen verhuisredenen zijn wenst slechts een beperkt deel (8%) een dergelijk aanbod te accepteren. Onder de huishoudens die de aardbevingen wel als verhuisredenen noemen, reageert 40% positief op de stelling "Als ik een geschikte huurwoning buiten het aardbevingsgebied krijg aangeboden, verhuis ik". Dit geeft wederom aan dat een deel van deze groep echt de dringende wens heeft om het aardbevingsgebied te verlaten.

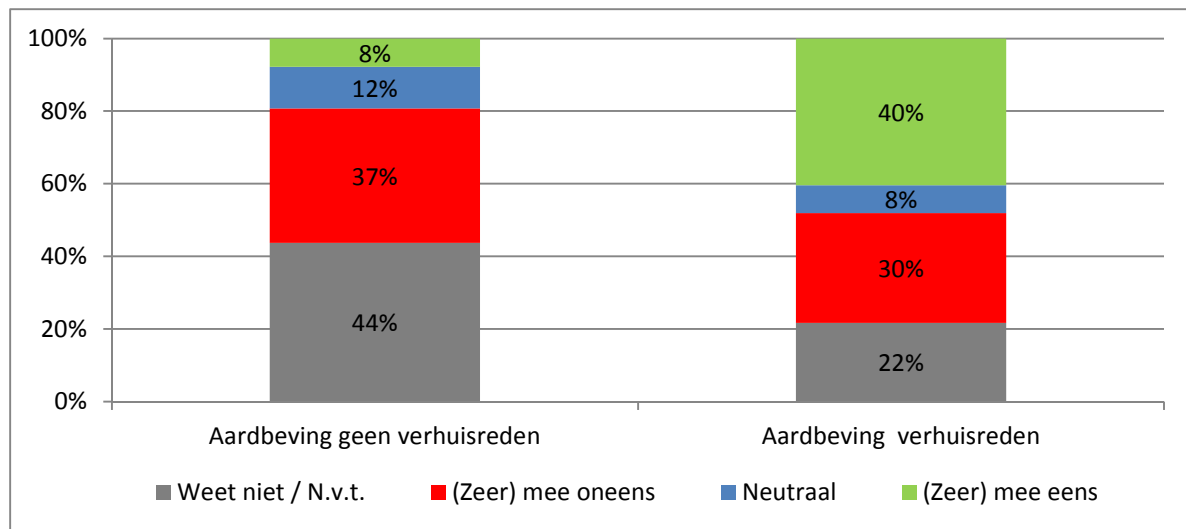
Figuur 7.1 Reactie op de stelling 'Ik wil verhuizen naar een veilige woning binnen het aardbevingsgebied' naar verhuisredenen

Figuur 7.2 Reactie op de stelling 'Ik wil verhuizen naar een woning buiten het aardbevingsgebied' naar verhuisredenen

Figuur 7.3 Reactie op de stelling 'Als ik een geschikte huurwoning buiten het aardbevingsgebied krijg aangeboden, verhuis ik' naar verhuisredenen

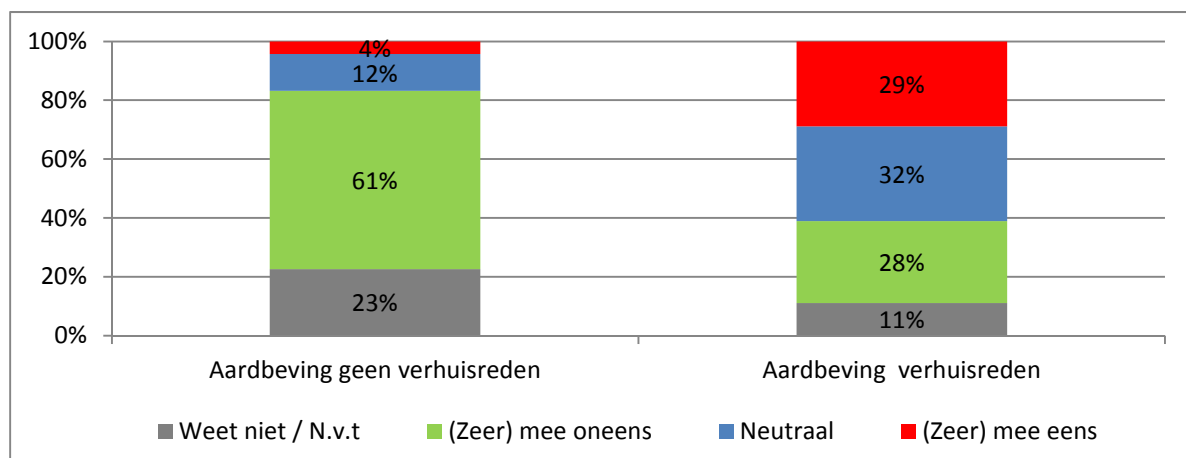
7.4 De psychosociale impact van de aardbevingen

In deze paragraaf wordt gezocht naar een relatie tussen de verhuisredenen enerzijds, en de psychosociale impact van de aardbevingen anderzijds. In hoeverre leidt de psychosociale impact van de aardbevingen tot een verhuiscens onder de bewoners van het aardbevingsgebied en daarmee mogelijk tot extra verhuizingen?

Psychische problemen door de aardbevingen

Figuur 7.4 geeft inzicht in de mate waarin de twee onderscheiden groepen psychische problemen als gevolg van de aardbevingen ondervinden. Duidelijk is dat deze problemen veel meer spelen bij de groep huishoudens die vanwege de aardbevingen wil verhuizen. Bijna een derde van deze bewoners is het (zeer) eens met de stelling "Ik heb psychische problemen als gevolg van de aardbevingen". Van de bewoners die de aardbevingen niet als een verhuisreden noemen geeft daarentegen maar vier procent aan dat ze psychische problemen ondervinden als gevolg van de aardbevingen.

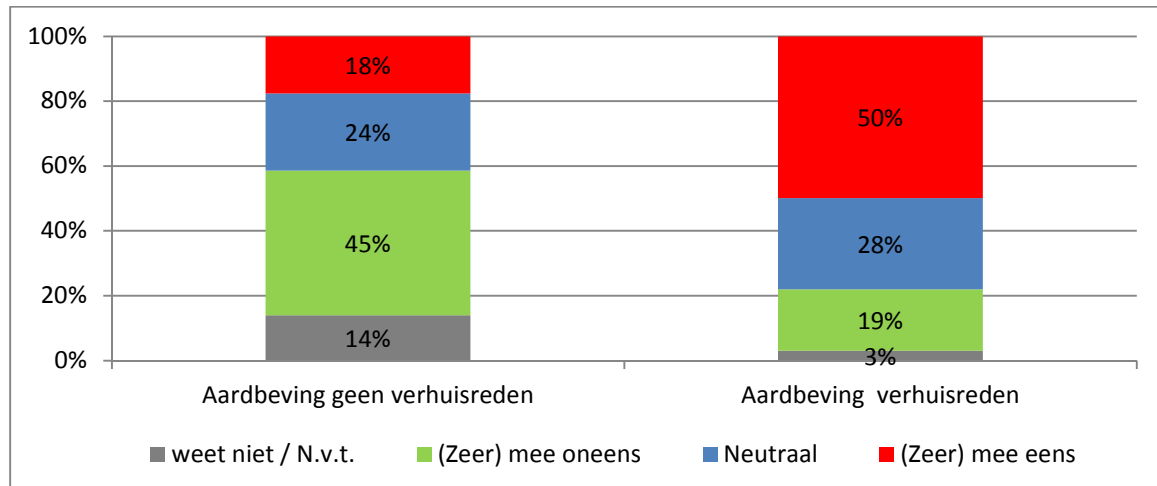
Figuur 7.4 Reactie op de stelling 'Ik heb psychische problemen als gevolg van de aardbevingen' naar verhuisredenen

Angstgevoelens door de aardbevingen

Angstgevoelens als gevolg van de aardbevingen zijn veel meer aanwezig (50%) bij de bewoners die als gevolg van de aardbevingen willen verhuizen dan bij de bewoners (18%) waarvoor dit niet het geval is (zie figuur 7.5).

Figuur 7.5 Reactie op de stelling 'Ik voel me angstig als gevolg van de aardbevingen' naar verhuisredenen

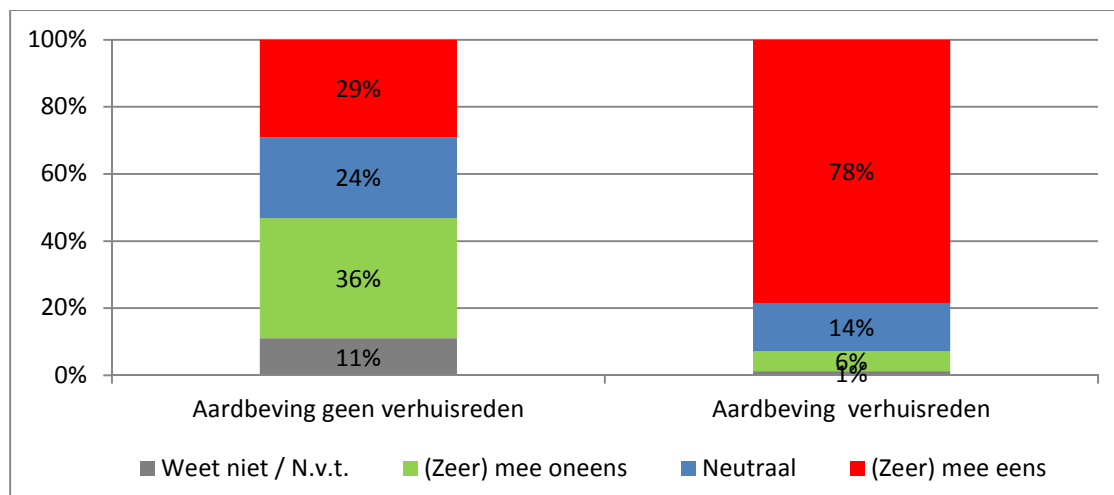

Onveiligheidsgevoelens door de aardbevingen

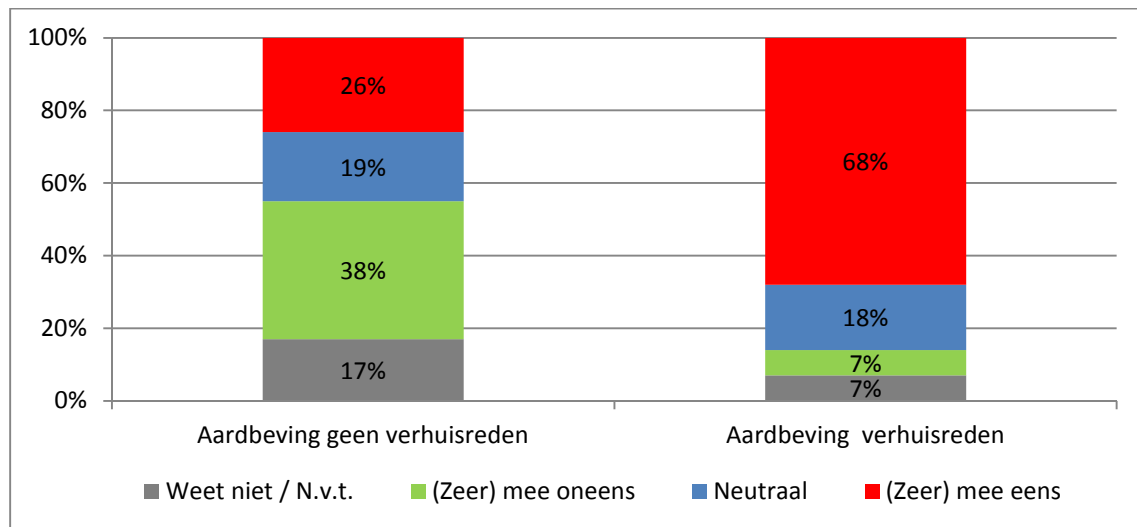
Onveiligheidsgevoelens als gevolg van de aardbevingen spelen een rol bij alle verhuiscandidate bewoners. Bijna 30% van de bewoners die de aardbevingen niet expliciet noemen als een verhuisreden geeft aan dat men zich onveilig voelt door de aardbevingen. Bij de bewoners die willen verhuizen vanwege de aardbevingen ligt dit percentage echter nog een stuk hoger: op 78 procent (zie figuur 7.6).

Een vergelijkbaar beeld komt naar voren bij de antwoorden op de stelling "Ik ben bezorgd over de veiligheid van mijn gezin" (zie figuur 7.7). Deze bezorgdheid is sterk aanwezig bij bewoners die willen verhuizen vanwege de aardbevingen. In totaal 68% deze groep antwoordt bevestigend op de stelling. Onder de bewoners die het aardbevingsrisico niet als verhuisreden noemen, is er eveneens sprake van bezorgdheid over de veiligheid van het gezin, maar wel in minder sterke mate (26% is het zeer eens of eens met de stelling).

Figuur 7.6 Reactie op de stelling 'Ik voel mij onveilig als gevolg van de aardbevingen' naar verhuisredenen

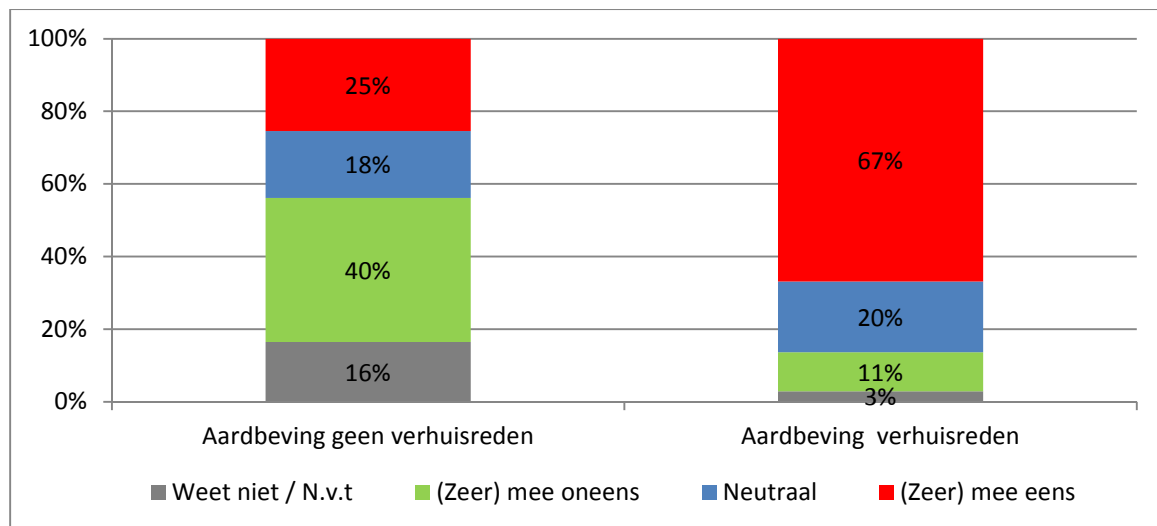
Figuur 7.7 Reactie op de stelling 'Ik ben bezorgd over de veiligheid van mijn gezin' naar verhuisredenen (alleen bewoners die met meer dan één persoon in de woning wonen)

Aardbevingen en geluksgevoelens

Onder de bewoners die willen verhuizen vanwege de aardbevingen, geeft ongeveer twee derde (67%) aan zich minder gelukkig te voelen door de aardbevingen. Bij de andere verhuiscandidate bewoners gaat het om een kwart van de groep (figuur 7.8).

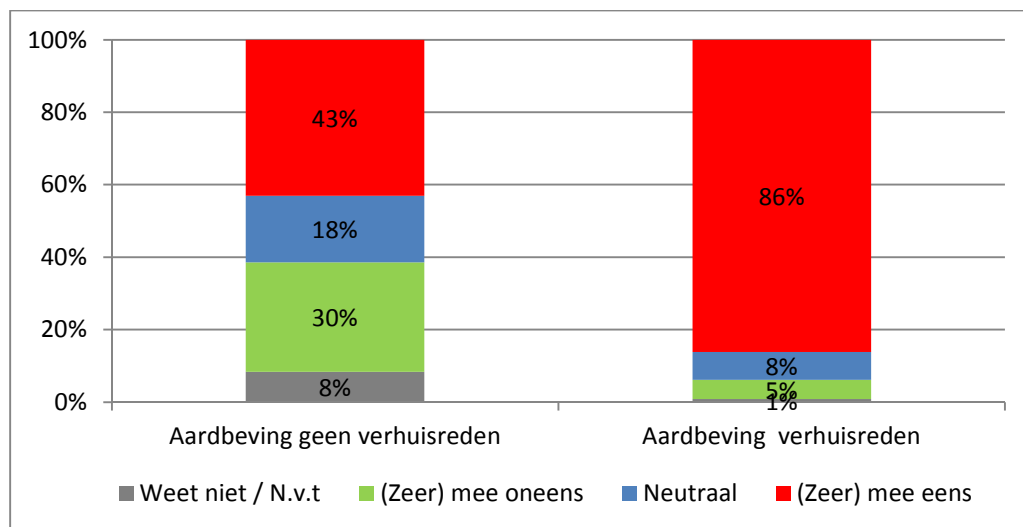
Figuur 7.8 Reactie op de stelling 'Ik voel mij minder gelukkig als gevolg van de aardbevingen' naar verhuisredenen

Aardbevingen en onzekerheid over de toekomst

Onzekerheidsgevoelens door de dreiging van nieuwe aardbevingen zijn breed aanwezig. Binnen de groep verhuiscandidate bewoners die de aardbevingen niet als een verhuisreden noemen, heeft 43% onzekerheidsgevoelens door de kans op nieuwe aardbevingen. Bij de bewoners die de aardbevingen wel als een verhuisreden noemen is dit maar liefst 86%.

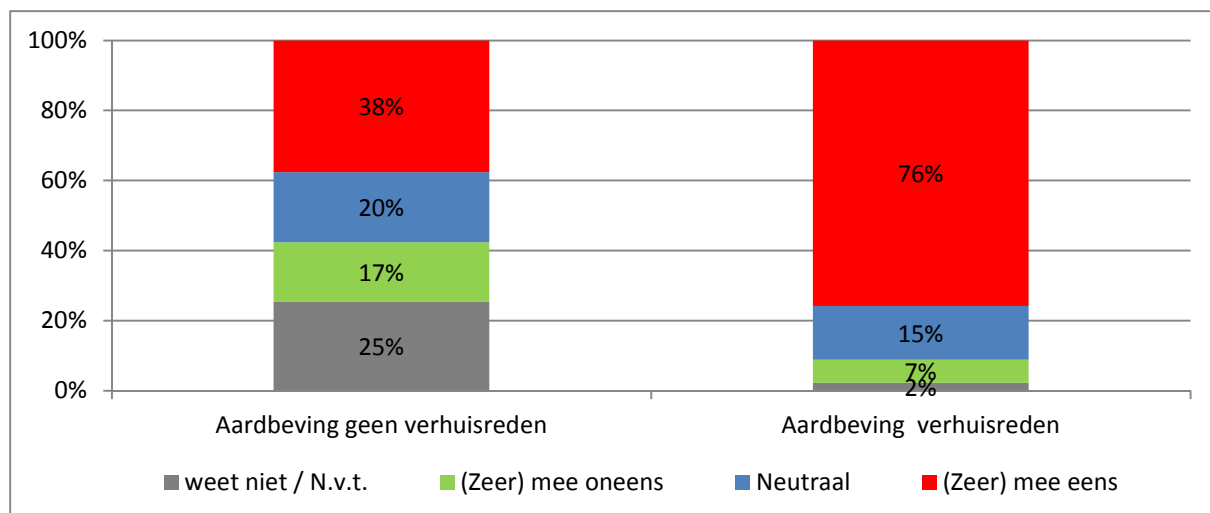
Figuur 7.9 Reactie op de stelling 'De dreiging van nieuwe aardbevingen maakt mij onzeker' naar verhuisredenen

Aardbevingen en het gevoel serieus te worden genomen

Veel potentiële verhuizers hebben het gevoel niet serieus genomen te worden met hun zorgen over de aardbevingsproblematiek (zie figuur 7.10). Ongeveer driekwart (76%) van bewoners die wensen te verhuizen door de aardbevingsproblematiek geeft dit aan. In minder mate (38%) leeft dit gevoel ook onder de overige verhuiscandidate respondenten.

Figuur 7.10 Mening over de stelling 'Ik heb het gevoel met mijn zorgen over de aardbevingen niet serieus genomen te worden'

7.5 Overheidsbeleid en schadeafhandeling

In deze paragraaf wordt nagegaan of de twee onderscheiden groepen verschillend aankijken tegen mogelijke beleidsmaatregelen die tot doel hebben om de woonsituatie veiliger te maken, of om bewoners te compenseren voor de geleden schade. In hoeverre kunnen dergelijke maatregelen verhuiscandidate bewoners ertoe bewegen om af te zien van een verhuizing? Allereerst moet vastgesteld worden dat betrekkelijk veel bewoners die niet vanwege de aardbevingen willen verhuizen bij de stellingen over de beleidsmaatregelen hebben gekozen voor de opties "weet niet" of "niet van toepas-

sing". Dit is ook logisch. Zo wordt er bijvoorbeeld gevraagd naar een eventueel herstel van aardbevingsschade aan de woning. Iemand die wenst te verhuizen vanwege de aardbevingen heeft waarschijnlijk een duidelijk idee over deze stelling. Voor huishoudens die groter willen wonen of die bijvoorbeeld vanwege het werk willen verhuizen kan de desbetreffende stelling echter minder relevant zijn. Een deel van deze huishoudens zal namelijk sowieso willen verhuizen, los van hoe er met de aardbevingsschade wordt omgegaan.

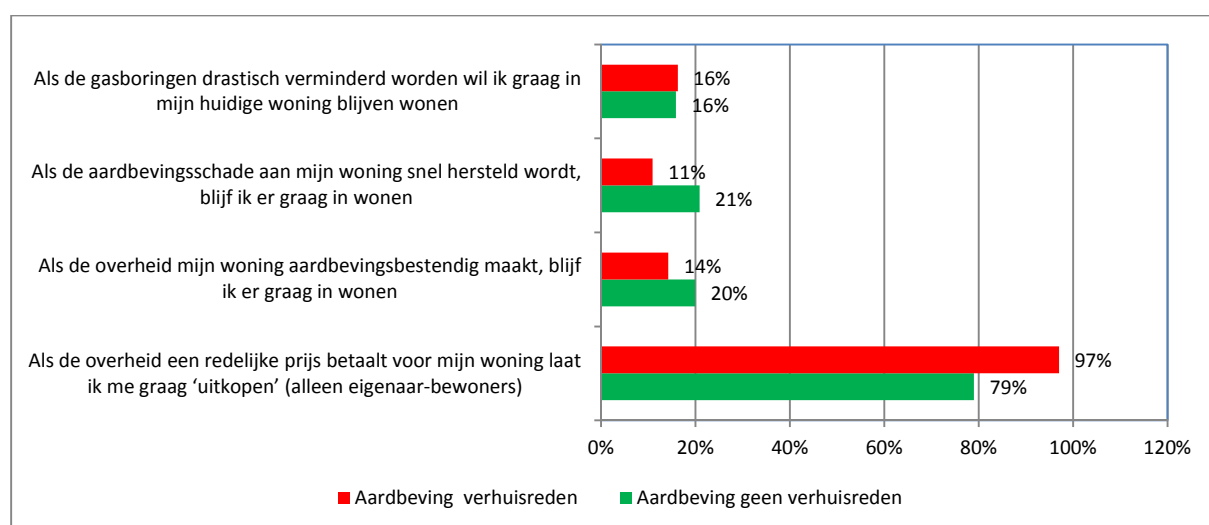
Stellingen omtrent het overheidsbeleid

Figuur 7.11 geeft aan hoe de twee onderscheiden groepen gereageerd hebben op een aantal stellingen omtrent het overheidsbeleid. Een nadere analyse van deze figuur laat het volgende zien.

Tussen de 10 en de 20% van de verhuiscandidate bewoners ziet van de voorgenomen verhuizing af als de gasboringen drastisch verminderd worden, als de aardbevingsschade aan de woning snel hersteld wordt of als de huidige woning aardbevingsbestendig wordt gemaakt. Opvallend genoeg zijn deze percentages vaak nog iets hoger bij de verhuiscandidate bewoners waarvoor de aardbevingen geen belangrijke verhuisredenen zijn dan bij de bewoners die wel vanwege de aardbevingen willen verhuizen. Hiervoor zijn twee mogelijke verklaringen. In de eerste plaats lijken de aardbevingen latent toch ook een rol te spelen bij de verhuiscandidate bewoners die hebben aangegeven om niet aardbevingsgerelateerde redenen te willen verhuizen. Mogelijk horen de aardbevingen voor een deel van deze groep weliswaar niet tot de drie belangrijkste verhuisredenen, maar spelen ze op de achtergrond wel degelijk een rol. Anderzijds lijken de mensen die wel primair vanwege de aardbevingen willen verhuizen niet zo snel van hun beslissing af te brengen. Een deel van deze groep lijkt het vertrouwen in oplossingen van overheidswege te hebben verloren en wil sowieso verhuizen.

Eigenaar-bewoners die willen verhuizen vanwege de aardbevingen zijn zeer uitgesproken over de stelling "Als de overheid een redelijke prijs betaalt voor mijn woning laat ik me graag 'uitkopen'". Maar liefst 97% van deze bewoners is het (zeer) eens met de genoemde stelling. Bij de andere groep potentiële verhuizers, de mensen die de aardbevingen niet als belangrijk verhuismotief noemen, is er ook een aanzienlijk deel (79%) dat positief reageert op deze stelling. Dit is niet zo vreemd omdat een uitkoopregeling het ook voor deze mensen makkelijker kan maken om hun woning te verkopen en te verhuizen.

Figuur 7.11 Reactie van de twee onderscheiden groepen op een aantal stellingen omtrent het overheidsbeleid

Schadeafhandeling en onderhoud

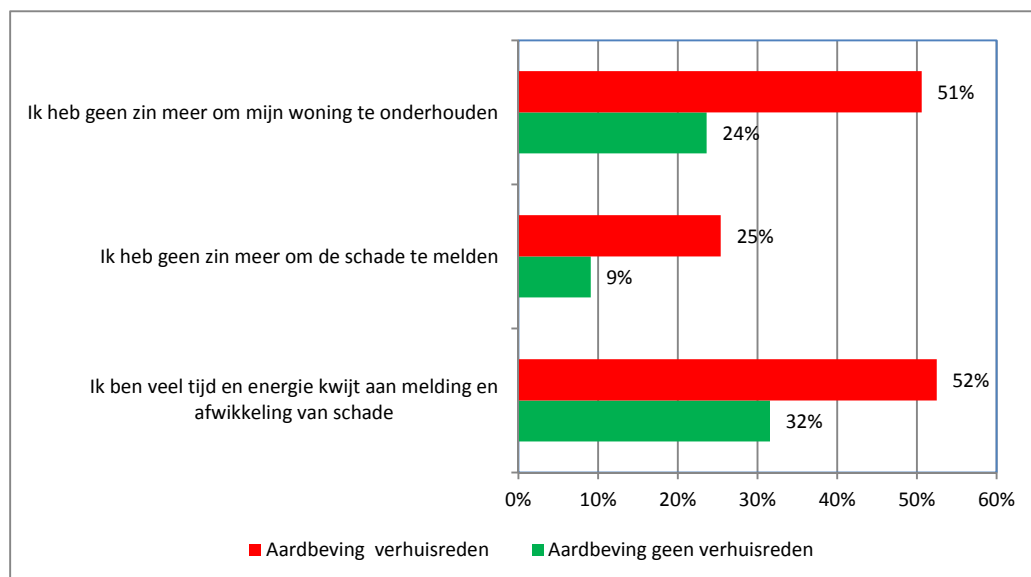
Veel bewoners met verhuisplannen geven aan dat de afwikkeling van aardbevings schade veel eigen inzet vergt. Meer dan de helft (52%) van de bewoners die wensen te verhuizen vanwege de aardbevingen onderschrijft de stelling "Ik ben veel tijd en energie kwijt aan melding en afwikkeling van schade". Bij de verhuiscandidate bewoners die de aardbevingen niet als verhuisredenen noemen betreft dit 32% van de groep (figuur 7.12).

Een niet te verwaarlozen deel van de verhuiscandidate bewoners antwoordt bevestigend op de stelling "Ik heb geen zin meer om de schade te melden". Van de bewoners die de aardbevingen niet als verhuisredenen noemen geeft 9% aan dat zij de schade niet meer willen melden. Bij de bewoners die de aardbevingen als een belangrijke verhuisreden noemen gaat het om een kwart van de groep.

Verder is een aanzienlijk deel van de verhuiscandidate bewoners minder geneigd om de woning te onderhouden. Van de mensen die willen verhuizen vanwege de aardbevingen onderschrijft ruim de helft (51%) deze stelling. Bij de bewoners die de aardbevingen niet beschouwen als een primaire verhuisreden, bedraagt dit aandeel bijna een kwart (24%).

Op basis van het voorgaande kan de conclusie worden getrokken dat bewoners die vanwege de aardbevingen willen verhuizen de schadeafhandeling en het onderhoud meer als een belasting zien dan bewoners die niet vanwege de aardbevingen willen verhuizen.

Figuur 7.12 Reactie van de twee onderscheiden groepen op een aantal stellingen omtrent de schadeafhandeling, het onderhoud en de waardeontwikkeling

8 Aardbevingen en bevolkingskrimp

8.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat de relatie tussen aardbevingen en bevolkingskrimp centraal. Binnen de drie aardbevingsintensiteitsgebieden wordt voor een aantal belangrijke aspecten (leefbaarheid, verhuisgeneigdheid, woonwensen) onderscheid gemaakt naar gebieden met, en gebieden zonder bevolkingskrimp. Op die manier proberen we in kaart te brengen in hoeverre er een relatie bestaat tussen aardbevingsintensiteit (en de effecten hiervan) en bevolkingskrimp (en de effecten hiervan).

In het rijksbeleid heeft het verschijnsel bevolkingskrimp de laatste jaren steeds meer aandacht gekregen. In dit verband maakt de rijksoverheid onderscheid naar krimp- en anticiperregio's. Krimpregio's zijn gebieden waar de bevolking op dit moment al afneemt. Binnen de negen aardbevingsgemeenten behoren de Eemsdelta (gemeenten Appingedam, Delfzijl, Eemsmond, Loppersum) en de Marne (gemeente de Marne) tot de krimpregio's. Tabel 8.1 geeft inzicht in de verwachte demografische ontwikkeling van deze beide gebieden tussen 2013 en 2040. Duidelijk is dat zowel de bevolking als ook het aantal huishoudens in deze gebieden flink zal afnemen, terwijl het aantal 65-plussers zal stijgen. Dit zal naar verwachting negatieve gevolgen hebben voor de leefbaarheid, de werkgelegenheid en het voorzieningenniveau.

Een belangrijke vraag is in hoeverre de aardbevingsproblematiek samenvalt met, en gerelateerd is aan, de bevolkingskrimp. Figuur 2.1 laat zien dat delen van de krimpgemeenten in de Eemsmond, maar ook het oostelijk deel van de gemeente De Marne, in gemiddelde tot sterke mate getroffen worden door de aardbevingsproblematiek. Bewoners van deze gebieden hebben dus te maken met een dubbele problematiek: een aardbevingsproblematiek en een krimpproblematiek. Om de effecten van deze beide problematieken van elkaar te kunnen scheiden hebben we binnen de drie aardbevingsintensiteitsgebieden onderscheid gemaakt naar gebieden die behoren tot een krimpgemeente, en gebieden die niet behoren tot een krimpgemeente (zie tabel 8.2). Vervolgens zijn de tabellen en figuren uit de hoofdstukken 3 t/m 6 opnieuw uitgedraaid voor deze zesdeling. In de rest van dit hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten van deze aanvullende analyse weergegeven, waarbij onderscheid wordt gemaakt naar de belangrijkste thema's uit de hoofdstukken 3 t/m 6 van dit rapport:

- Kenmerken van de bewoners (paragraaf 8.2);
- Leefbaarheid, waardeontwikkeling en voorzieningenniveau (paragraaf 8.3);
- Verhuisgeneigdheid en woonwensen (paragraaf 8.4);
- De invloed van de aardbevingen op woning en woongenot (paragraaf 8.5).

In dit hoofdstuk worden alleen de belangrijkste bevindingen van deze verdiepende analyse gepresenteerd. Een volledig overzicht met alle cijfers (de tabellen en figuren van de hoofdstukken 3 t/m 6 van dit rapport uitgedraaid naar de zes onderscheiden gebieden) is te vinden in bijlage 2 van het bijlagenboek. Opgemerkt moet worden dat het ongewogen aantal respondenten voor bepaalde deelgebieden betrekkelijk beperkt is (zie tabel 8.2). Als gevolg hiervan is de nauwkeurigheid van de uitspraken die over deze gebieden worden gedaan minder groot (zie tabel 8.3 voor de foutenmarges), en zullen de verschillen tussen de deelgebieden die in dit hoofdstuk worden geconstateerd lang niet altijd statistisch significant zijn (zie paragraaf 2.6 voor meer informatie over statistische significantie).

Tabel 8.1 Demografische prognose 2013-2040 voor de regio's Eemsdelta en De Marne (index 2013=100 en procentueel aandeel 65+ in 2040)

	Bevolking	Huishoudens	4-11 jr.	12-17 jr.	20-64 jr.	65+
Eemsdelta	82	88	69	66	67	35%
De Marne	83	93	63	68	69	35%

Bron: www.rijksoverheid.nl

Tabel 8.2 Aantallen respondenten (gewogen en ongewogen) in de zes onderscheiden deelgebieden

	Ongewogen		Gewogen	
	Aantal	Aandeel	Aantal	Aandeel
Lager, geen krimp	115	3%	1.459	3%
Lager, krimp	979	23%	18.639	34%
Gemiddeld, geen krimp	1.288	30%	15.068	28%
Gemiddeld, krimp	809	19%	12.032	22%
Hoog, geen krimp	305	7%	3.216	6%
Hoog, krimp	764	18%	3.926	7%
Totaal	4.260	100%	54.340	100%

Tabel 8.3 Foutenmarges¹⁸ bij uitspraken over de zes verschillende deelgebieden

	Ongewogen aantal respondenten	Nauwkeurigheidsmarge
Lager, geen krimp	115	9,1%
Lager, krimp	979	3,1%
Gemiddeld, geen krimp	1.288	2,7%
Gemiddeld, krimp	809	2,3%
Hoog, geen krimp	305	5,6%
Hoog, krimp	764	3,5%
Totaal	4.260	1,4%

Invloed bevolkingskrimp en invloed aardbevingsintensiteit: hoe van elkaar te scheiden?

Bevolkingskrimp en aardbevingen kunnen dezelfde negatieve effecten hebben. Beide fenomenen leiden tot een vermindering van de leefbaarheid, kunnen mensen aanzetten tot verhuizing en resulteren mogelijk in negatieve psychosociale gevolgen. Dit maakt het lastig om de impact van beide factoren goed van elkaar te scheiden. In dit hoofdstuk proberen we de effecten van bevolkingskrimp en aardbevingen uiteen te rafelen door binnen de gebieden die tot dezelfde aardbevingsintensiteitsklasse behoren op gemeenteniveau onderscheid te maken naar het al dan niet voorkomen van bevolkingskrimp (niet behorend tot een krimpgemeente versus wel behorend tot een krimpgemeente). De gedachte hierbij is dat wanneer binnen hetzelfde aardbevingsintensiteitsgebied relevante uitkomsten op het gebied van leefbaarheid, verhuishwensen en psychosociale effecten verschillen tussen krimpgebieden en niet-krimpgebieden, deze verschillen waarschijnlijk (deels) aan het verschijnsel bevolkingskrimp toegedicht kunnen worden. Deze veronderstelling doet echter alleen opgeld wanneer de aardbevingsintensiteit in krimp- en niet-krimpgebieden ongeveer gelijk is. Tabel 8.4 laat zien dat hiervan niet volledig sprake is¹⁹. In het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit is het gemiddeld aandeel woningschades in de niet-krimpgebieden groter dan in de krimpgebieden. In het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit is dit juist precies omgekeerd. Alleen in het gebied met een gemiddelde aardbevingsintensiteit verschilt de aardbevingsintensiteit nauwelijks tussen krimp- en niet krimpgebieden. Bij de interpretatie van onderzoeksresultaten zal met de gegevens uit tabel 8.4 rekening (moeten) worden gehouden.

¹⁸ Deze foutenmarges hebben betrekking op een percentage van 50%. Naarmate het percentage waarop de gedane uitspraak betrekking heeft dichter bij de nul of de honderd komt wordt de foutenmarge steeds kleiner. De relatie tussen steekproefpercentage en foutenmarge wordt weergegeven in een zogenaamd nomogram.

¹⁹ Dit probleem zou opgelost kunnen worden door de bevolkingskrimp, net als de aardbevingsintensiteit, op het niveau van viercijferige postcodegebieden (of eventueel van kernen) vast te stellen in plaats van op het niveau van gemeenten. Een dergelijke analyse bleek echter niet haalbaar binnen de planning en het budget van dit onderzoek.

Tabel 8.4 Aardbevingsintensiteit (gemiddeld aantal schades als % van de woningvoorraad) in de zes onderscheiden deelgebieden

	Gemiddeld aantal schades
Lager, geen krimp	26%
Lager, krimp	19%
Gemiddeld, geen krimp	49%
Gemiddeld, krimp	47%
Hoog, geen krimp	68%
Hoog, krimp	75%

8.2 Kenmerken van de bewoners

Bevolkingskrimp impliceert vaak dat de jongere en beter opgeleide bewoners (die vaak ook een hoger inkomen hebben) wegtrekken, waardoor de achterblijvende bevolking steeds meer vergrijsst. Daarnaast zijn krimpgebieden minder aantrekkelijk voor gezinnen met kinderen omdat er weinig voorzieningen (scholen etc.) aanwezig zijn. Ten opzichte van de niet-krimpgebieden valt dus te verwachten dat de krimpgebieden de volgende kenmerken hebben:

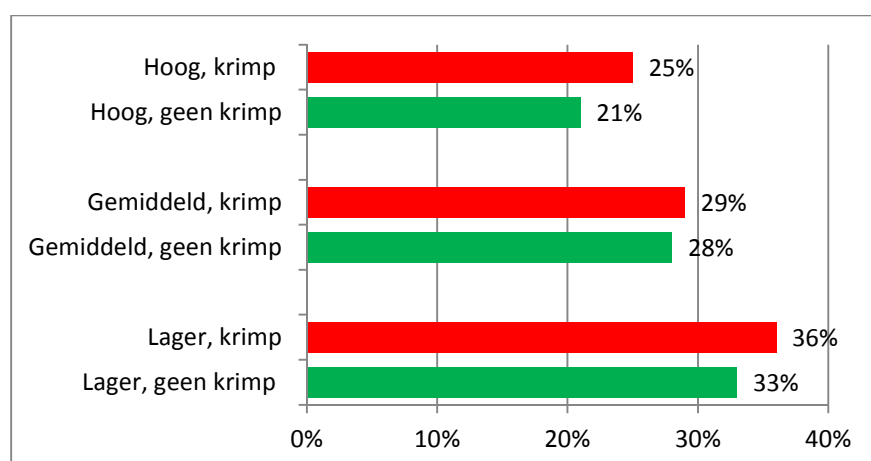
- Relatief veel oudere huishoudens (> 65 jaar);
- Relatief weinig hoog opgeleide huishoudens;
- Relatief weinig huishoudens met een hoog inkomen;

In de navolgende analyse wordt voor elk van de bovenstaande kenmerken een relatie gelegd met zowel bevolkingskrimp (krimpgemeente versus niet-krimpgemeente) als ook aardbevingsintensiteit. Hierbij willen we nogmaals benadrukken dat de ongewogen aantallen respondenten in de verschillende deelgebieden zodanig klein zijn dat van statistisch significante verschillen in geen enkel geval sprake is. De in deze paragraaf gepresenteerde gegevens geven daarom hooguit een indicatief beeld.

Leeftijd

Figuur 8.1 geeft inzicht in het aandeel 65-plussers in de zes onderscheiden deelgebieden. Binnen de verschillende aardbevingsintensiteitsgebieden hebben de krimpgebieden inderdaad een iets hoger aandeel 65-plussers dan de niet-krimpgebieden. Dit is in lijn met onze verwachtingen.

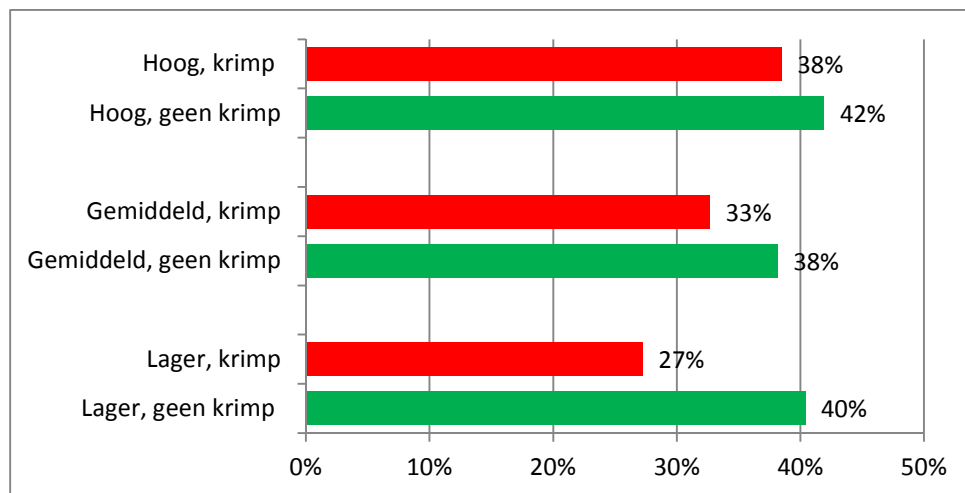
Figuur 8.1 Aandeel 65-plussers in de zes onderscheiden deelgebieden

Opleidingsniveau

Figuur 8.2 laat het aandeel hoog opgeleide bewoners in de zes verschillende deelgebieden zien. Duidelijk is dat het aandeel hoog opgeleide bewoners groter is in de gebieden zonder bevolkingskrimp dan in de gebieden met bevolkingskrimp. Met name in het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit is het verschil tussen het krimp- en niet-krimpgebied relatief groot.

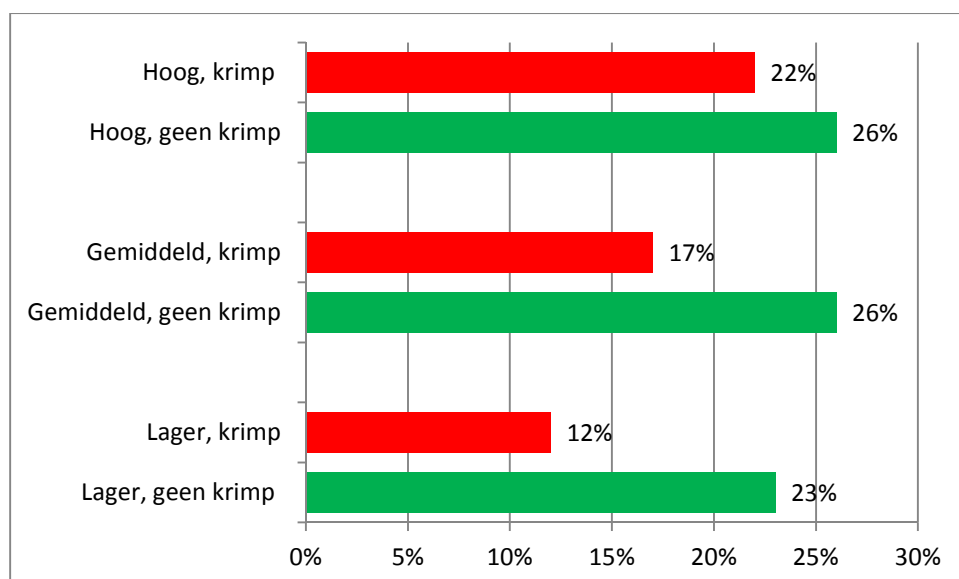
Figuur 8.2 Aandeel hoog opgeleide bewoners in de zes onderscheiden deelgebieden

Inkomensniveau

Ook voor wat betreft inkomensniveau komt het verwachte patroon duidelijk naar voren (zie figuur 8.3): in de krimpgebieden is het aandeel bewoners met een hoog inkomen duidelijk lager dan in de niet-krimpgebieden. Wederom zijn de grootste verschillen zichtbaar in het gebied met een lage aardbevingsintensiteit.

Figuur 8.3 Aandeel bewoners met een hoog inkomen in de zes onderscheiden deelgebieden

8.3 Leefbaarheid, waardeontwikkeling en voorzieningenniveau

Tabel 8.5 geeft inzicht in de tevredenheid over de leefbaarheid in de zes deelgebieden. Binnen de drie aardbevingsintensiteitsgebieden blijken huishoudens die in een krimpgemeente wonen vaker ontevreden te zijn over de leefbaarheid dan huishoudens die wonen in een gemeente die niet krimpt. De invloed die bevolkingskrimp op de leefbaarheid heeft lijkt zelfs groter te zijn dan de invloed van de aardbevingen op de leefbaarheid. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit, de krimpgebieden meer vastgestelde woningschades hebben dan de niet-krimpgebieden (zie tabel 8.4). Mogelijk speelt dit ook een rol.

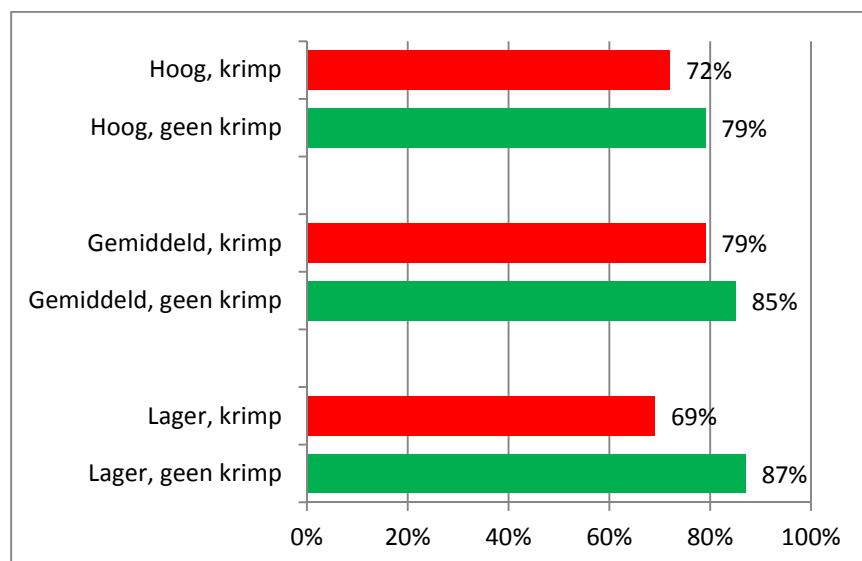
Tabel 8.5 **Tevredenheid over de leefbaarheid in de zes deelgebieden**

	Ontevreden (cijfer 1 t/m 5)	Redelijk tevreden (cijfer 6 en 7)	Tevreden (cijfer 8)	Zeervred (cijfer 9 en 10)	Gemiddeld rapport- cijfer	n gewogen	n ongewogen
Lager, geen krimp	6%	27%	39%	28%	7.73	1.458	116
Lager, krimp	12%	37%	40%	11%	7.18	18.624	977
Gemiddeld, geen krimp	4%	34%	44%	18%	7.64	15.031	1.286
Gemiddeld, krimp	8%	37%	42%	13%	7.39	12.029	808
Hoog, geen krimp	7%	39%	39%	15%	7.42	3.216	305
Hoog, krimp	12%	37%	37%	14%	7.15	3.922	763
Totaal	9%	36%	41%	14%	7.38	54.280	4.255

Tevredenheid over de woonomgeving

Ook de tevredenheid over de woonomgeving is groter in de niet-krimpgebieden dan in de niet-krimpgebieden (zie figuur 8.4). In de gebieden met bevolkingskrimp is gemiddeld 73% van de bewoners (zeer) tevreden over de woonomgeving, in de gebieden zonder bevolkingskrimp is dit 84%. Voor de krimpgebieden is de tevredenheid over de woonomgeving hiermee beduidend lager dan de 78% in de grootstedelijke regio's met de laagste tevredenheid in Nederland in 2012: Den Haag en Rijnmond. Met name in het gebied met bevolkingskrimp is de tevredenheid over de woonomgeving in de afgelopen paar jaar duidelijk gedaald. Uitgaande van het WoON was in 2012 nog 88% van de bewoners van de COROP-regio Delfzijl (een krimpg gebied) tevreden over de woonomgeving. In de COROP-regio 'overig Groningen' (een gebied zonder bevolkingskrimp) bedroeg de tevredenheid over de woonomgeving in datzelfde jaar 86%.

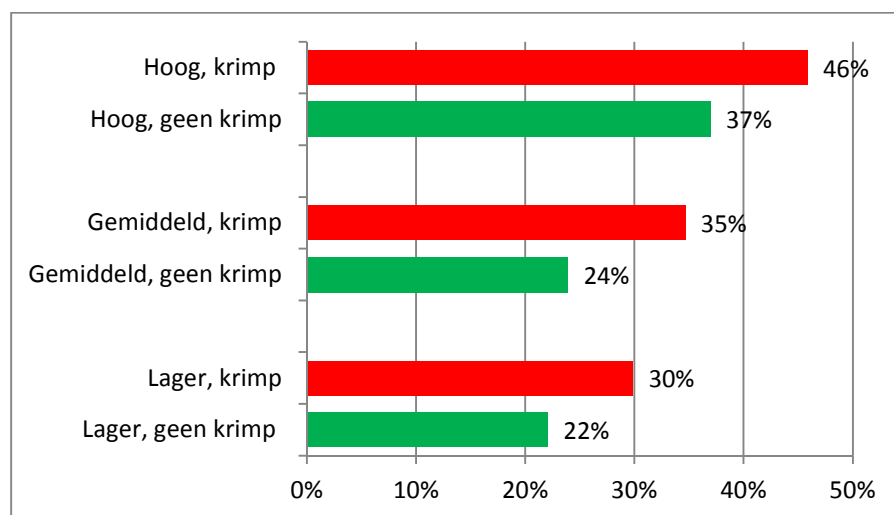
Figuur 8.4 **Aandeel bewoners dat (zeer) tevreden is over de woonomgeving in de zes deelgebieden**

Tevredenheid over de waardeontwikkeling

Figuur 8.5 geeft voor de zes deelgebieden weer welk aandeel van de eigenaar-bewoners zeer ontevreden is over de waardeontwikkeling van de woning. De figuur laat zien dat niet alleen de aardbevingsintensiteit maar ook de bevolkingskrimp een negatieve invloed heeft op de tevredenheid over de waardeontwikkeling van de woning. In de krimpgebieden oordelen eigenaar-bewoners negatiever over de waardeontwikkeling dan in de niet-krimpgebieden, ongeacht de aardbevingsintensiteit

Figuur 8.5 Aandeel eigenaar-bewoners dat zeer ontevreden is over de waardeontwikkeling van de woning in de zes deelgebieden

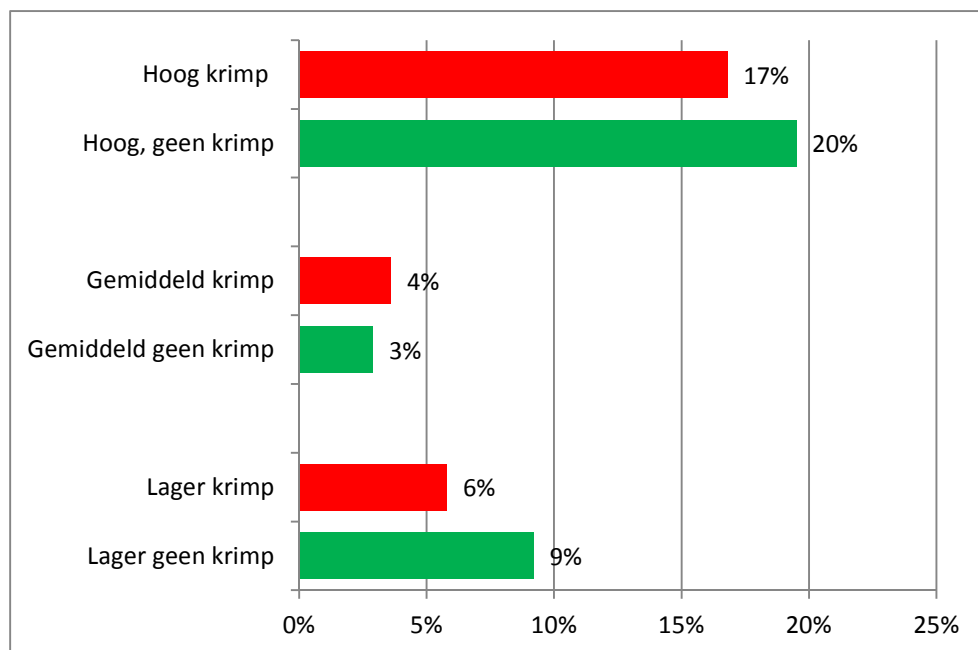
Tevredenheid over het voorzieningenniveau

In de vragenlijst wordt aan de bewoners gevraagd in hoeverre ze tevreden zijn met de voorzieningen in hun woonomgeving. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar de volgende voorzieningen:

- (buurt) Supermarkt;
- Basisschool;
- Kinderopvang;
- Huisarts;
- Thuiszorg/wijkverpleging;
- Aanwezigheid pinautomaat;
- Ontmoetingsplekken (buurthuis, café);
- Sportvoorzieningen;
- Speelmogelijkheden voor kinderen;
- Mogelijkheden tot buitenrecreatie.

Over al deze voorzieningen samen is voor de zes deelgebieden bepaald welk deel van de respondenten aangeeft dat een bepaalde voorziening niet aanwezig (zie figuur 8.6). Opvallend is dat de afwezigheid van bepaalde voorzieningen in de krimp-gebieden helemaal niet groter is dan in de niet-krimpgebieden. Mogelijk heeft dit te maken met de gemiddeld genomen wat hogere bevolkingsdichtheid en stedelijkheid in juist de krimpgebieden. Ook kan het zijn dat bevolkingskrimp niet zozeer veroorzaakt wordt door het ontbreken van voorzieningen, als wel door andere factoren zoals de afstand tot de stad Groningen en de landschappelijke en culturele aantrekkelijkheid van het gebied.

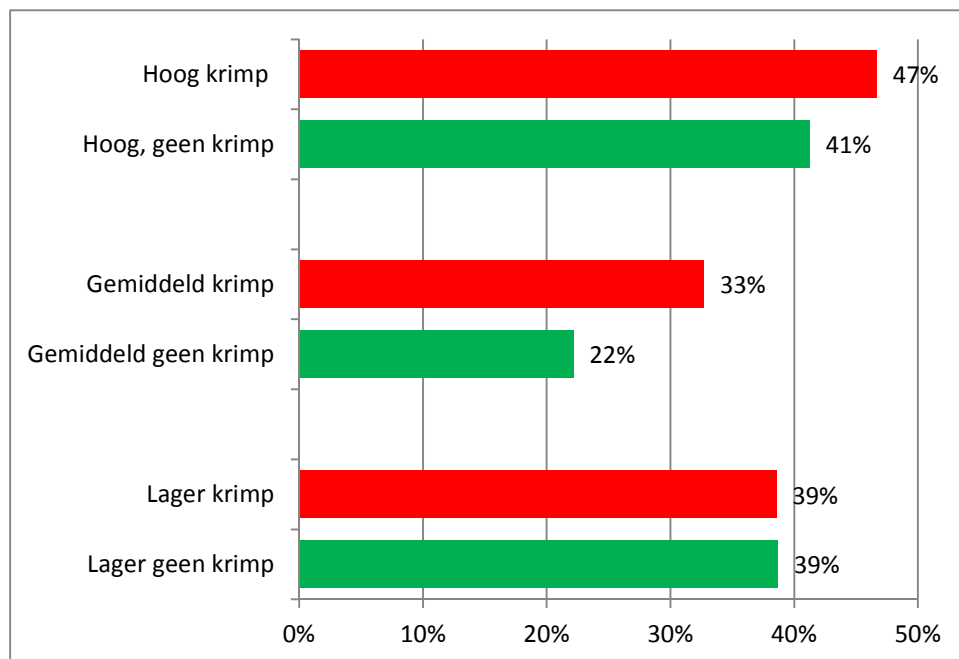
Figuur 8.6 Gemiddeld aandeel bewoners dat aangeeft dat bepaalde voorzieningen niet aanwezig zijn in de zes deelgebieden

Ontwikkeling van het voorzieningenniveau

Figuur 8.7 geeft inzicht in het percentage bewoners dat van mening is dat het voorzieningenniveau in de afgelopen vijf jaar is achteruitgegaan. Te verwachten valt dat dit percentage groter is in de krimpgebieden dan in de niet-krimpgebieden. Figuur 8.7 laat zien dat dit, met uitzondering van het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit, ook inderdaad het geval is.

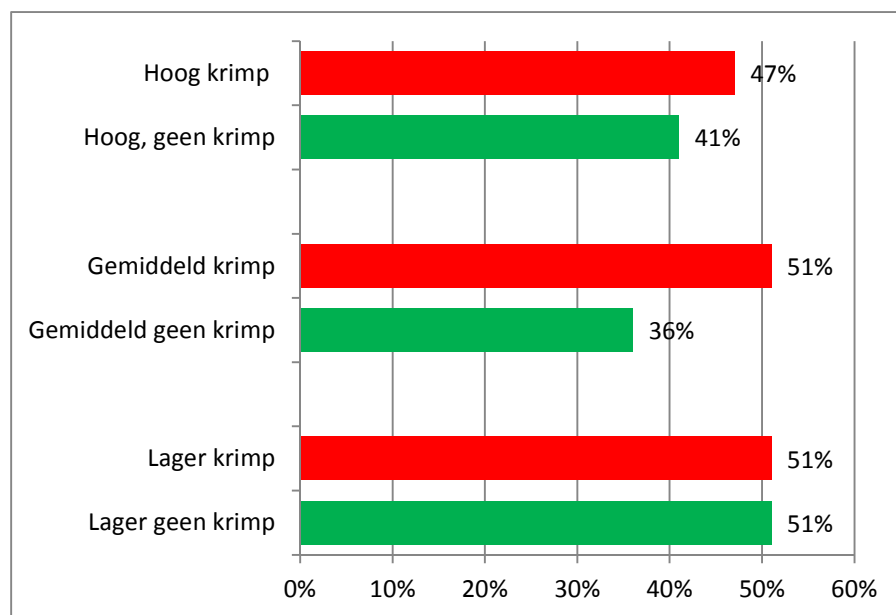
Figuur 8.7 Percentage bewoners dat meent dat het voorzieningenniveau in de afgelopen vijf jaar achteruit is gegaan in de zes onderscheiden deelgebieden

Tevredenheid over werkgelegenheid

Figuur 8.8 geeft inzicht in het aandeel bewoners dat van mening is dat de totale hoeveelheid beschikbaar werk in de woonomgeving onvoldoende of absoluut onvoldoende is, uitgesplitst naar de zes onderscheiden deelgebieden. De tabel geeft eenzelfde beeld als Figuur 8.7: in de krimpgebieden zijn de bewoners minder positief over de aanwezige werkgelegenheid dan in de niet-krimpgebieden. Een uitzondering hierop vormt het gebied met een lage aardbevingsintensiteit waar bewoners van krimpen niet krimpgebieden ongeveer hetzelfde over de werkgelegenheidssituatie oordelen.

Figuur 8.8 Aandeel bewoners dat vindt dat de hoeveelheid beschikbaar werk in de woonomgeving onvoldoende of absoluut onvoldoende is in de zes onderscheiden deelgebieden

8.4 Verhuisceneidheid en woonwensen

Tabel 8.6 geeft een overzicht van de verhuisceneidheid in de zes onderscheiden deelgebieden. In het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit willen bewoners van krimpgebieden duidelijk vaker verhuizen dan bewoners die wonen in het gebied waar geen bevolkingskrimp is. Ook in het gebied met een gemiddelde aardbevingsintensiteit is de verhuisceneidheid in de krimpgebieden groter dan in de niet-krimpgebieden. Dit geldt overigens zowel voor de bewoners die zeker binnen twee jaar willen verhuizen als ook voor de bewoners die misschien binnen twee jaar willen verhuizen. In het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit is het beeld gemengd; het aandeel huishoudens dat zeker binnen twee jaar wil verhuizen is lager in de krimpgebieden dan in de niet-krimpgebieden. Het aandeel huishoudens dat misschien binnen twee jaar wil verhuizen is echter hoger in het krimpgebied.

Tabel 8.6 Verhuisceneidheid (wil binnen twee jaar verhuizen?) in de zes onderscheiden deelgebieden

	Ja	Misschien	Nee	Totaal	n gewogen	n ongewogen
Lager, geen krimp	4%	19%	77%	100%	1.458	116
Lager, krimp	9%	27%	63%	100%	18.639	978
Gemiddeld, geen krimp	9%	27%	64%	100%	15.068	1.288
Gemiddeld, krimp	11%	31%	58%	100%	12.032	809
Hoog, geen krimp	16%	24%	60%	100%	3.216	305
Hoog, krimp	14%	28%	58%	100%	3.924	763
Totaal	10%	28%	62%	100%	54.337	4.259

Krimp als verhuisreden

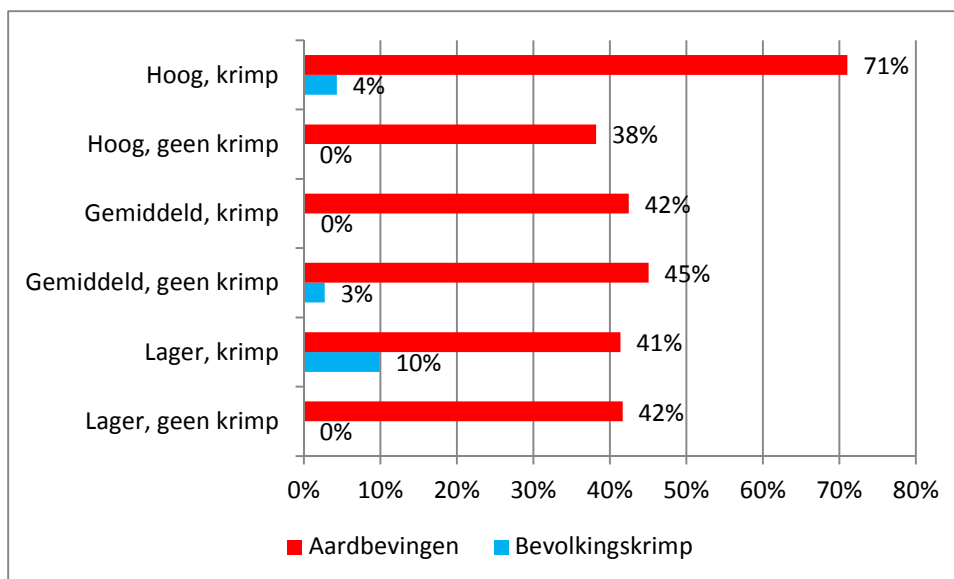
Aan de bewoners die hebben aangegeven binnen twee jaar te willen verhuizen is gevraagd naar de belangrijkste redenen voor deze wens. Hierbij konden maximaal drie antwoorden worden gekozen. Eén van de antwoordmogelijkheden waarvoor kon worden geopteerd was 'Vanwege de afname van het aantal inwoners in de regio', oftewel vanwege de bevolkingskrimp. Over het algemeen werd deze optie slechts door een beperkt deel van de bewoners gekozen (zie figuur 8.8). Op basis van figuur 8.8 kan worden vastgesteld dat de verhuisreden 'bevolkingskrimp' eigenlijk alleen genoemd wordt in de gebieden waar de bevolking ook daadwerkelijk daalt.

Behalve naar de bevolkingskrimp wordt in figuur 8.9 ook gekeken naar de verhuisreden 'Vanwege de aardbevingen'. Deze verhuisreden wordt verrassend veel genoemd in het krimpgebied van de regio met een hoge aardbevingsintensiteit (zie ook tabel 7.3).

Overwegingen van huishoudens die misschien binnen twee jaar willen verhuizen

Aan de huishoudens die misschien binnen twee jaar willen verhuizen is gevraagd waarom ze hier over twijfelen (zie figuur 5.2 en 5.3 in bijlage 2 van het bijlagenboek). Hierbij valt op dat de eigenaar-bewoners in de krimp-gebieden meer dan de eigenaar-bewoners in de niet-krimpgebieden twijfelen over de mogelijkheden die de woningmarkt biedt; ze denken vaker geen geschikte woning te kunnen vinden, hun huidige woning niet te kunnen verkopen of onvoldoende opbrengsten uit de woningverkoop te kunnen genereren om een verhuizing te kunnen financieren.

Figuur 8.9 Mate waarin verhuiscapabele bewoners willen verhuizen vanwege de redenen 'bevolkingskrimp' en 'aardbevingen' in de zes onderscheiden gebieden

Gewenste woonlocatie

Tabel 8.7 geeft inzicht in de gewenste woonlocatie van de verhuiscapabele bewoners (willen zeker of misschien binnen twee jaar verhuizen) in de zes onderscheiden gebieden. Van een duidelijke relatie tussen gewenste woonlocatie enerzijds en het verschijnsel bevolkingskrimp anderzijds lijkt geen sprake te zijn (zie ook figuur 5.5).

Tabel 8.7 Gewenste woonlocatie van verhuisgeneigde bewoners in de zes onderscheiden gebieden

	Binnen 9 gemeenten	Stad Groningen	Overig Provincie	Buiten provincie	Geen voorkeur /weet niet	n gewogen	n ongewogen
Lager, geen krimp	38%	7%	18%	16%	21%	322	34
Lager, krimp	34%	10%	12%	23%	21%	6.871	362
Gemiddeld, geen krimp	30%	10%	11%	27%	23%	5.493	421
Gemiddeld, krimp	45%	9%	3%	19%	24%	5.058	293
Hoog, geen krimp	27%	3%	9%	32%	28%	1.285	106
Hoog, krimp	32%	9%	7%	28%	25%	1.656	309
Totaal	35%	9%	9%	24%	23%	20.686	1.525

Gewenste eigendomsverhouding

Tabel 8.8 laat zien dat verhuisgeneigde bewoners in krimpgebieden over het algemeen iets minder vaak een woning willen kopen dan verhuisgeneigde bewoners in niet-krimpgebieden. Mogelijk hangt dit samen met de meer negatief ingeschatte woningwaardeontwikkeling in de krimpgebieden (zie figuur 8.5). Daarnaast kunnen ook verschillen in bewonerskenmerken hierbij een rol spelen. In de krimpgebieden wonen relatief meer huishoudens met een laag inkomen dan in de niet-krimpgebieden (zie paragraaf 8.2).

Tabel 8.8 Gewenste eigendomsverhouding van verhuisgeneigde huishoudens in de zes onderscheiden gebieden

	Wil kopen	Wil huren	Geen voorkeur	Totaal	n gewogen	n ongewogen
Lager, geen krimp	48%	34%	18%	100%	322	34
Lager, krimp	36%	33%	31%	100%	6.780	361
Gemiddeld, geen krimp	51%	23%	26%	100%	5.493	421
Gemiddeld, krimp	44%	26%	29%	100%	5.021	291
Hoog, geen krimp	63%	17%	20%	100%	1.285	106
Hoog, krimp	48%	21%	31%	100%	1.656	309
Totaal	45%	27%	28%	100%	20.558	1.522

8.5 De invloed van de aardbevingen op de woning en het woongenot

Een interessante vraag is in hoeverre de impact van de aardbevingen verschilt tussen krimp- en niet-krimpgebieden. Hierbij wordt hierbij onderscheid gemaakt naar de volgende thema's:

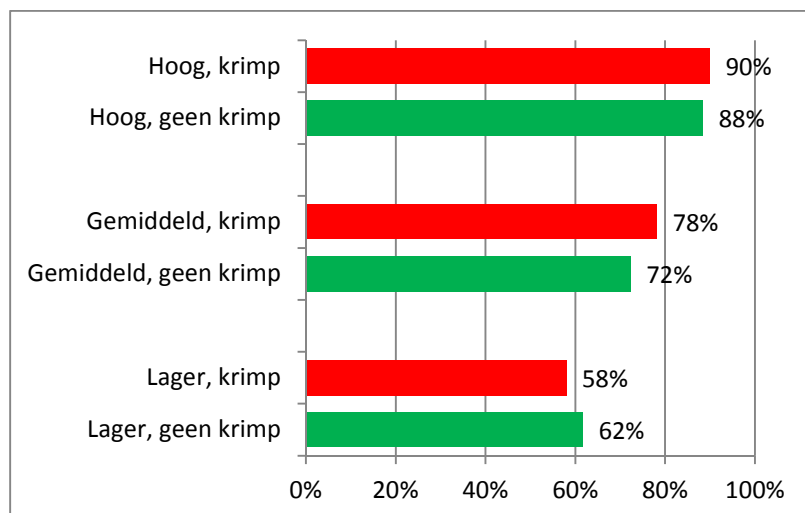
- Schade aan de woning door de aardbevingen (paragraaf 8.5.1);
- De beleving van de aardbevingen (paragraaf 8.5.2);
- De psychosociale effecten van de aardbevingen (paragraaf 8.5.3).

In de navolgende tekst worden alleen de belangrijkste bevindingen besproken. Voor een compleet overzicht van alle tabellen wordt verwezen naar bijlage 2 van het bijlagenboek.

8.5.1 Schade aan de woning door de aardbevingen

Figuur 8.10 laat voor de zes onderscheiden gebieden zien welk aandeel van de woningen schade heeft. De vermelde percentages zijn veel hoger dan de in tabel 8.4 genoemde cijfers die betrekking hebben op de door de NAM vastgestelde schades. Dit impliceert dat veel schades nog niet gemeld of vastgesteld zijn. Binnen de verschillende aardbevingsintensiteitsgebieden verschilt het aandeel woningen met schade slechts weinig tussen de krimp- en niet krimpgebieden.

Figuur 8.10 Aandeel woningen met schade in de zes onderscheiden gebieden

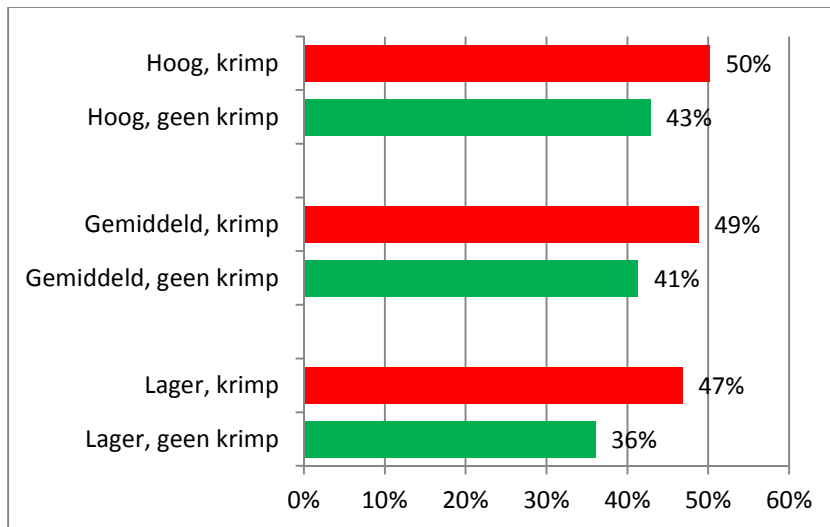

8.5.2 De beleving van de aardbevingen

De figuren 6.2 tot en met 6.6 uit bijlage 2 (weergegeven in tabelvorm, zie bijlagenboek) laten zien hoe mensen in de zes onderscheiden gebieden reageren op herhaaldelijke aardbevingen. Net als in hoofdstuk zes wordt er hierbij alleen gekeken naar bewoners die meerdere aardbevingen hebben meegemaakt. Uit deze tabellen, en ook uit figuur 8.11 (als voorbeeld opgenomen), komt naar voren dat bewoners van krimpgebieden vaker een negatieve psychosociale reactie als gevolg van herhaalde aardbevingen ervaren dan bewoners van niet-krimpgebieden (zie ook hoofdstuk 9). Dat geldt zelfs voor het gebied met een lage aardbevingsintensiteit, waar het aandeel vastgestelde schades in het niet-krimpdeel groter is dan in het krimpdeel (zie tabel 8.4).

Mogelijk heeft de grotere psychosociale reactie op de aardbevingsproblematiek in de krimpgebieden te maken met het feit dat de bewoners van deze gebieden, mede als gevolg van de bevolkingskrimp, vaker te kampen hebben met sociaaleconomische, sociaal-maatschappelijke en psychosociale problemen dan bewoners van niet-krimpgebieden. Door de aardbevingen worden deze problemen vervolgens nog eens extra versterkt. Hoewel de stellingen over psychosociale problemen in de vragenlijst strikt genomen alleen betrekking hadden op de aardbevingsproblematiek en niet op de krimpproblematiek, zijn de effecten van deze twee fenomenen in de praktijk moeilijk van elkaar te onderscheiden. Ook bevolkingskrimp kan immers leiden tot negatieve psychosociale gevoelens. Onze hypothese is dan ook dat bewoners van krimpgebieden (de gevolgen van) de aardbevingsproblematiek gemiddeld genomen heftiger ervaren dan bewoners van niet-krimpgebieden, omdat de aardbevingen de reeds bestaande problemen als gevolg van de krimpproblematiek versterken. Nader onderzoek is echter nodig om deze hypothese verder te toetsen.

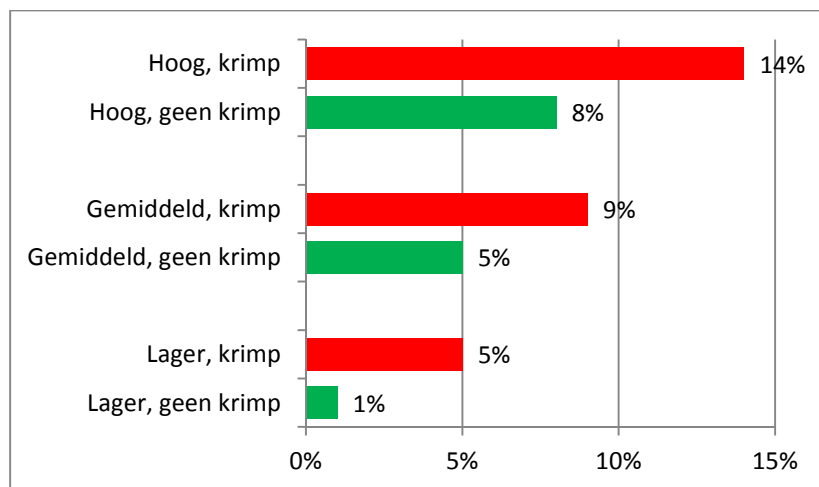
Figuur 8.11 Aandeel mensen dat zich steeds onveiligert voelt als gevolg van de herhaaldelijke aardbevingen (alleen van toepassing op mensen die meer dan één aardbeving hebben meegemaakt)

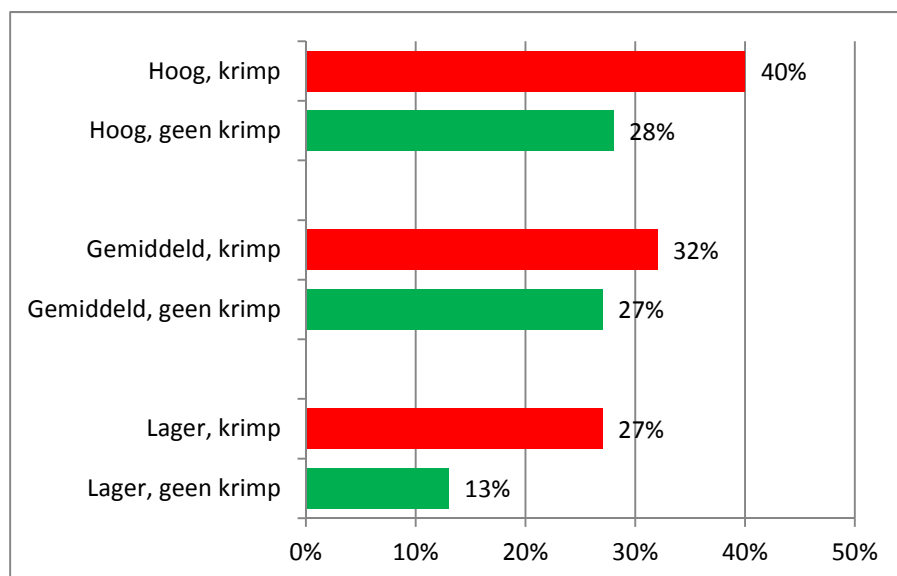
8.5.3 De psychosociale effecten van de aardbevingen

De psychosociale effecten van aardbevingen kunnen betrekking hebben op verschillende aspecten. De figuren 8.12 en 8.13 hebben betrekking op de aspecten psychische problemen en onveiligheid. Ook uit deze figuren blijkt dat de psychosociale effecten van aardbevingen groter zijn in de krimpgebieden dan in de niet-krimpgebieden, ook al bevinden deze zich in hetzelfde aardbevingsintensiteitsgebied. Dit geldt overigens niet alleen voor de aspecten psychische problemen en onveiligheid maar ook voor alle andere in de vragenlijst benoemde psychosociale effecten van de aardbevingen: bezorgdheid over de veiligheid van het gezin, angst, minder geluksgevoelens, onzekerheid, gelatenheid en het gevoel niet serieus genomen te worden (zie de figuren 6.8 t/m 6.14 in bijlage 2 van het bijlagenboek). Een mogelijke verklaring hiervoor is te vinden in de paragraaf 8.5.2 geformuleerde hypothese: bewoners van krimpgebieden zullen (de gevolgen van) de aardbevingsproblematiek gemiddeld genomen heftiger ervaren dan bewoners van niet-krimpgebieden, omdat de aardbevingen de reeds bestaande problemen als gevolg van de krimpproblematiek versterken.

Figuur 8.12 Aandeel bewoners dat psychische problemen ondervindt als gevolg van de aardbevingen (is het zeer eens of eens met de stelling 'Ik heb psychische problemen als gevolg van de aardbevingen') in de zes onderscheiden gebieden

Figuur 8.13 Aandeel bewoners dat zich onveilig voelt als gevolg van de aardbevingen (is het zeer eens of eens met de stelling 'Ik voel me onveilig als gevolg van de aardbevingen') in de zes onderscheiden gebieden

9 Multivariate analyse: determinanten van verhuigeneidheid en psychosociale problemen

9.1 Inleiding

In de verschillende hoofdstukken van dit rapport is duidelijk geworden dat de aardbevingen een impact hebben op het wonen en het woongenot in de negen aardbevingsgemeenten. Hierbij geldt over het algemeen dat deze impact toeneemt naarmate de aardbevingsintensiteit groter wordt. Als er ook nog sprake is van bevolkingskrimp vindt er bovendien een cumulatie van problemen plaats.

Tegelijkertijd is in hoofdstuk twee echter aangetoond dat de drie aardbevingsintensiteitsgebieden van elkaar verschillen voor wat betreft de kenmerken van de bewoners en de woningvoorraad. Mogelijk verklaren deze verschillen een deel van de onderzoeksuitkomsten. Om hier meer inzicht in te krijgen worden in dit hoofdstuk twee multivariate analyses uitgevoerd. Getoetst wordt of de factoren aardbevingsintensiteit en bevolkingskrimp nog steeds van belang zijn als er gecorrigeerd wordt voor andere relevante determinanten. Als afhankelijke variabele hierbij fungeert allereerst de verhuigeneidheid, gedefinieerd als het aandeel huishoudens dat zeker of misschien binnen twee jaar wenst te verhuizen. In de hoofdstukken vijf en acht is duidelijk geworden dat zowel de aardbevingsintensiteit als ook de bevolkingskrimp een relatie hebben met de verhuigeneidheid. In paragraaf 9.2 gaan we na of dit nog steeds zo is wanneer er gecorrigeerd wordt voor andere verklarende factoren.

In paragraaf 9.3 worden vervolgens de psychosociale effecten van de aardbevingen nader onder de loep genomen. In hoeverre worden deze effecten beïnvloed door andere factoren dan de aardbevingen alleen, zoals bijvoorbeeld bevolkingskrimp of de kenmerken van het huishouden?

9.2 Verhuigeneidheid als afhankelijke variabele

De verhuigeneidheid is in de navolgende multivariate analyse gecodeerd als een dichotome variabele (1= wil wel/misschien verhuizen, 0 = wil niet verhuizen). Dit betekent dat er een logistische regressieanalyse kan worden verricht. Deze logistische regressieanalyse is stapsgewijs uitgevoerd:

In de eerste stap van de analyse is bepaald welke inhoudelijk relevante achtergrondvariabelen (buiten aardbevingsintensiteit en bevolkingskrimp) een statistisch significante invloed hebben op de verhuigeneidheid. Het bleek hierbij te gaan om de volgende variabelen: opleidingsniveau, huishoudenssamenstelling, leeftijd, binding aan de streek en woonduur. Er is een logistisch regressiemodel opgesteld waarin al deze variabelen zijn opgenomen.

Vervolgens zijn de variabelen aardbevingsintensiteit (de driedeling in aardbevingsintensiteitsgebieden) en bevolkingskrimp (behoort wel of niet tot een krimpgemeente?) aan dit model toegevoegd. Beide variabelen bleken dan statistisch significant te zijn. Tabel 9.1 geeft een overzicht van het aldus ontstane model.

De analyse is uitgevoerd op het gewogen maar niet opgehoogde bestand. De in de tabel gepresenteerde odds-ratio's worden als statistisch significant aangeduid als de overschrijdingskans kleiner is dan 5 procent ($p < 0.05$, oftewel statistische significantie met tenminste 95% betrouwbaarheid).

Tabel 9.1 Logistische regressieanalyse op de variabele verhuiscapaciteit (statistisch significante odds-ratio's zijn vetgedrukt)

Variabele	Odds-ratio	P-waarde
Leeftijd		
< 45 jaar	1,67	0.000
45 tot 65 jaar	0,92	0.069
> 65 jaar	0,65	0.000
Huishoudenssamenstelling		
Alleen	1,33	0.000
Paar zonder kinderen	1,0	0.99
Paar met kinderen	0,62	0.000
Eenoudergezin	1,20	0.063
Opleidingsniveau		
Laag	0,87	0.065
Middel	1,12	0.142
Hoog	1,33	0.000
Weet niet/wil niet zeggen	0,78	0.131
Woontijd		
< 6 jaar	0,85	0.006
6 -10 jaar	1,05	0.396
> 10 jaar	1,11	0.041
Binding met de streek		
Sterk	0,53	0.000
Redelijk/gering	0,96	0.462
Niet	1,96	0.000
Aardbevingsintensiteit		
Lager	0,83	0.001
Gemiddeld	1,11	0.039
Hoog	1,08	0.238
Krimp?		
Krimp-gemeente	1,15	0.001
Geen krimp-gemeente	0,87	0.001
Constante	0,79	0.003
Nagelkerke R-square	0,104	
N	4.146	

Interpretatie van de analyse

De odds-ratio's in tabel 9.1 geven aan hoe vaak een bepaalde categorie huishoudens wel of misschien wil verhuizen ten opzichte van het gemiddelde voor alle bewoners (de odds-ratio die bij dit gemiddelde hoort is 1), gecorrigeerd voor alle andere in het model opgenomen variabelen. Wat dit betreft laat het model het volgende zien.

Relevante achtergrondkenmerken:

- Huishoudens onder de 45 jaar willen significant vaker verhuizen (1,67 keer zo vaak) dan de gemiddelde bewoner, voor huishoudens boven de 65 jaar is dit precies omgekeerd (deze huishoudens willen 0,65 keer zo vaak verhuizen als de gemiddelde bewoner);
- Alleenstaanden willen vaker verhuizen dan gemiddeld, gezinnen met kinderen willen juist minder vaak dan gemiddeld verhuizen;
- Huishoudens met een hoog opleidingsniveau willen significant vaker verhuizen dan de gemiddelde bewoner;
- Huishoudens met een woontijd van minder dan 6 jaar willen minder vaak verhuizen dan de gemiddelde bewoner, terwijl huishoudens met een woontijd van meer dan tien jaar juist vaker dan gemiddeld willen verhuizen;
- Huishoudens met een sterke binding aan de streek willen minder vaak dan gemiddeld verhuizen. Voor huishoudens met geen binding aan de streek geldt juist precies het omgekeerde.

De bovenstaande resultaten komen grotendeels overeen met de resultaten van de bivariate analyses (zie tabel B5.1 in bijlage 1 van het bijlagenboek). Alleen bij de variabele woontijd zorgt het multiva-

riate karakter van de analyse, waarbij er bij de berekening van de odds-ratio voor een bepaalde variabele steeds gecorrigeerd wordt voor de invloed van de andere in het regressiemodel opgenomen variabelen, voor een ander beeld. Uit tabel B5.1 komt naar voren dat huishoudens met een relatief korte woontijd (< 6 jaar) relatief vaak willen verhuizen, terwijl tabel 9.1 laat zien dat deze huishoudens juist relatief weinig willen verhuizen. Waarschijnlijk komt deze discrepantie omdat huishoudens met een korte woontijd relatief vaak jong (< 45 jaar) en alleenstaand zijn (zie tabel B3.9), en juist jonge en/of alleenstaande huishoudens relatief vaak verhuisgeneigd zijn. Een correctie hiervoor, zoals gebeurt in tabel 9.1, zorgt er voor dat het positieve verband tussen woontijd en verhuisgeneigdheid omslaat in een negatief verband.

Aardbevingsintensiteit

Huishoudens die wonen in het gebied met een lage aardbevingsintensiteit willen minder vaak verhuizen dan de gemiddelde bewoner (odds-ratio 0,83). Huishoudens die wonen in het gebied met een gemiddelde aardbevingsintensiteit willen juist vaker verhuizen dan de gemiddelde bewoner (odds-ratio 1,11). Dit geldt ook voor het gebied met hoge aardbevingsintensiteit (odds-ratio 1,08), hoewel de positieve afwijking ten opzichte van het gemiddelde hier net niet statistisch significant is. Uit tabel 5.1 blijkt dat de verhuisgeneigdheid het hoogst is in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit. Op basis van tabel 9.1 en hoofdstuk 3 en 8 kan worden vastgesteld dat dit niet alleen samenhangt met de aardbevingsintensiteit, maar ook met de bevolkingssamenstelling in dit gebied (relatief veel jongere huishoudens, relatief veel hoog opgeleiden, relatief weinig streekbinding) en het al dan niet voorkomen van bevolkingskrimp (tabel 8.2 laat zien dat huishoudens die wonen in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit relatief vaker in een krimpgebied wonen dan huishoudens die wonen in het gebied met een gemiddelde aardbevingsintensiteit). Wanneer voor al deze factoren wordt gecorrigeerd (zoals gebeurt in tabel 9.1) wijkt de verhuisgeneigdheid in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit (net) niet statistisch significant af van de gemiddelde verhuisgeneigdheid onder alle bewoners.

Krimp

Ook na correctie voor relevante andere variabelen blijkt de verhuisgeneigdheid in de krimpgebieden (odds-ratio 1,15) groter te zijn dan in de niet-krimpgebieden (odds-ratio 0,87).

Verklaringskracht van het model

De Nagelkerke R-square geeft een indicatie van de verklaringskracht van het logistische regressiemodel. Met een waarde van 0,104 voor de Nagelkerke R-square blijkt deze verklaringskracht betrekkelijk beperkt te zijn (ongeveer 10% van de variantie wordt door het logistische regressiemodel verklaard). Dit is niet zo vreemd. In paragraaf 5.2 is namelijk gebleken dat de wens om te verhuizen vaak samenhangt met persoonlijke omstandigheden (verandering van werk, veranderingen in de huishoudenssamenstelling, gezondheidsproblemen), evenals met ontevredenheid over de huidige woning en buurt. Gezien de structuur van de vragenlijst was het echter niet mogelijk om deze factoren in het regressiemodel op te nemen.

Verder moet bedacht worden dat het regressiemodel weergeeft in hoeverre verschillen in aardbevingsintensiteit binnen het aardbevingsgebied (uitgaande van de drie aardbevingsintensiteitsgebieden) van invloed zijn op verschillen in verhuisgeneigdheid (tussen de drie aardbevingsintensiteitsgebieden) binnen datzelfde aardbevingsgebied. Het model zegt weinig over de absolute invloed van de aardbevingen op de verhuisgeneigdheid voor het onderzoeksgebied als geheel (dit thema komt aan de orde in hoofdstuk 7). In dit verband laat figuur 5.1 zien dat de mate waarin aardbevingen als verhuisredenen worden genoemd betrekkelijk weinig verschilt tussen de drie aardbevingsintensiteitsgebieden (conform tabel 9.1). Tegelijkertijd toont deze figuur echter aan dat ook in het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit maar liefst 41% van de respondenten (mede) vanwege de aardbevingen wenst te verhuizen. Meer nog dan met de ondervonden schades lijkt de

verhuigeneid dus samen te hangen met het risico op aardbevingen en schades (en dit risico is in alle drie de aardbevingsintensiteitsgebieden aanwezig), oftewel met het gegeven of de woonlocatie wel of niet tot het aardbevingsgebied behoort. Van een heel sterk verband tussen aardbevingsintensiteit en de aardbevingen als verhuisreden is dan ook geen sprake; in de gebieden met een lagere aardbevingsintensiteit willen mensen vaker vanwege de aardbevingen verhuizen dan op basis van het aantal schades verwacht kan worden, terwijl voor het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit juist het omgekeerde geldt²⁰. Kortom, overal in het aardbevingsgebied hebben de aardbevingen een substantiële impact op de verhuigeneid (maar dit effect is niet echt opgenomen in het regressiemodel²¹), waarbij de aardbevingsintensiteit vervolgens samen met een aantal andere determinanten zorgt voor een nadere differentiatie van deze impact (dit probeert het regressiemodel te verklaren).

9.3 Psychosociale impact van de aardbevingen als afhankelijke variabele

In de vragenlijst (zie bijlage 4 van het bijlagenboek) wordt gevraagd naar de psychosociale effecten van de aardbevingsproblematiek. Hierbij komen de volgende acht aspecten aan de orde:

1. Psychische problemen als gevolg van de aardbevingen;
2. Bezorgdheid over de veiligheid van het gezin;
3. Angstgevoelens als gevolg van de aardbevingen;
4. Onveiligheidsgevoelens als gevolg van de aardbevingen;
5. Minder geluksgevoelens als gevolg van de aardbevingen;
6. Onzekerheid als gevolg van de dreiging van nieuwe aardbevingen;
7. Het gevoel hebben zich neer te moeten leggen bij deze situatie;
8. Het gevoel hebben met de zorgen over de aardbevingen niet serieus genomen te worden.

Op al deze acht aspecten konden de respondenten kiezen uit zes antwoordmogelijkheden²²

1. 'helemaal mee eens',
2. 'mee eens',
3. 'neutraal',
4. 'mee oneens',
5. 'helemaal mee oneens'
6. 'weet niet/niet van toepassing'.

Met uitzondering van aspect zeven²² bleken de antwoorden die op de vragen over de psychosociale effecten van de aardbevingen zijn gegeven sterk met elkaar te correleren. Daarom is besloten om de verschillende aspecten, met uitzondering van aspect zeven, onder te brengen in een nieuw te creëren schaal getiteld 'psychosociale impact van de aardbevingen'. Deze schaal alleen is berekend voor respondenten die tenminste vier van de zeven items beantwoord hebben met de antwoordmogelijkheden 1 t/m 5. Het resultaat van de berekening is een numerieke schaal die loopt van 1 (maximale psychosociale impact van de aardbevingsproblematiek) tot 5 (geen psychosociale impact van de aardbevingsproblematiek). De Cronbach's Alpha van de nieuw berekende schaal is 0.93. Dit betekent dat de schaal in sterke mate intern consistent is.

Omdat de nieuw berekende schaal numeriek van aard is kan die worden gebruikt als afhankelijke variabele in een multiple regressieanalyse. Deze analyse is in twee stappen uitgevoerd. In de eerste

²⁰ Deze conclusie is getrokken op basis van een vergelijking tussen tabel 8.4 (aandeel schades per gebied) en de tabellen 5.1 (verhuigeneid) en 9.1.

²¹ Als we dit effect goed hadden willen meten met behulp van een regressie-model hadden we ook gebieden zonder aardbevingen in het onderzoek op moeten nemen.

²² Bij dit aspect is het niet duidelijk of het positief of negatief is wanneer de respondent de stelling onderschrijft.

stap van de analyse is bepaald welke inhoudelijk relevante variabelen (buiten aardbevingsintensiteit en bevolkingskrimp) een statistisch significante invloed hebben op de psychosociale impact van de aardbevingen. Het bleek hierbij te gaan om de volgende variabelen: leeftijd, opleidingsniveau, inkomen, huishoudensgrootte, streekbinding, eigendomsverhouding en woningtype. Op basis van deze variabelen is een multiple regressiemodel opgesteld met de psychosociale impact van de aardbevingen als afhankelijke variabele.

Vervolgens zijn de variabelen aardbevingsintensiteit (de driedeling in aardbevingsintensiteitsgebieden) en bevolkingskrimp (behoort wel of niet tot een krimp-gemeente?) aan dit model toegevoegd. Beide variabelen bleken dan statistisch significant te zijn. Tabel 9.2 geeft een overzicht van het aldus ontstane model.

Tabel 9.2 Multiple regressieanalyse op de variabele 'psychosociale impact van de aardbevingen' (statistisch significante Beta-parameters worden cursief gedrukt weergegeven)

Variable	Beta (gestandaardiseerde coëfficiënt)	t	P-waarde
Leeftijd			
< 45 jaar	-0,035	-1,925	0,054
45 tot 65 jaar (referentie)	---	---	---
> 65 jaar	0,056	2,997	0,003
Opleidingsniveau			
Laag	0,011	0,588	0,557
Middel (referentie)	---	---	---
Hoog	-0,045	-2,371	0,018
Weet niet / wil niet zeggen	-0,026	-1,542	0,123
Inkomen			
Laag inkomen	-0,067	-2,896	0,004
Midden inkomen (referentie)	---	---	---
Hoog inkomen	0,050	2,356	0,019
Inkomen onbekend	-0,059	-2,749	0,006
Huishoudensgrootte			
Aantal personen in huishouden	-0,047	-2,482	0,013
Binding met de streek			
Sterk	-0,043	-2,379	0,017
Redelijk/gering (referentie)	---	---	---
Niet	0,001	0,062	0,95
Eigendomsverhouding			
Koopwoning	-0,118	-6,245	0,000
Huurwoning (referentie)	---	---	---
Woningtype			
Eengezinswoning	0,053	3,011	0,003
Meergezinswoning (referentie)	---	---	---
Aardbevingsintensiteit			
Lager	0,082	4,259	0,000
Gemiddeld (referentie)	---	---	---
Hoog	-0,031	-1,848	0,065
Krimp?			
Krimp-gemeente	-0,126	-6,924	0,000
Geen krimp-gemeente (referentie)	---	---	---
Constante	3,590	36,310	0,000
Adjusted R-square	0,04		
n	4,209		

Interpretatie van de analyse

De beta-coëfficiënten (gestandaardiseerde regressie-coëfficiënten) geven een indruk van de richting en de sterkte van het effect van een bepaalde variabele. Hierbij geldt dat negatieve beta-coëfficiënten een grotere psychosociale impact impliceren en positieve beta-coëfficiënten een kleinere impact (voor de afhankelijke variabele geldt immers: hoe groter de waarde, hoe kleiner de psychosociale impact van de aardbevingen). Verder geldt: hoe verder de beta-coëfficiënt van de nul verwijderd is, hoe kleiner de overschrijdingskans (voor het berekenen van de overschrijdingskans wordt gebruikt gemaakt van de eveneens in de tabel opgenomen t-waarde), en hoe groter dus de kans op

statistische significantie (er is sprake van statistische significantie als de overschrijdingskans kleiner is dan 0,05). Bij de nominale en ordinale variabelen is er steeds een referentiecategorie gedefinieerd ten opzichte waarvan de beta-coëfficiënten geïnterpreteerd moeten worden.

Voor wat betreft de impact van de diverse variabelen, gecorrigeerd voor de andere variabelen uit het regressiemodel, laat tabel 9.2 het volgende zien (alleen statistisch significante parameters worden geïnterpreteerd):

- Oudere huishoudens ervaren statistisch significant minder vaak psychosociale problemen als gevolg van de aardbevingen dan tussen de 45 en 65 jaar (referentiecategorie);
- Mensen met een hogere opleiding ervaren vaker psychosociale problemen door de aardbevingen dan mensen met een gemiddeld opleidingsniveau (referentiecategorie);
- Mensen met een laag inkomen of mensen waarvan het inkomen onbekend is ervaren vaker psychosociale problemen als gevolg van de aardbevingen dan mensen met een middeninkomen (referentiecategorie). Mensen met een hoog inkomen ervaren juist minder vaak psychosociale problemen door de aardbevingen dan huishoudens met een midden inkomen;
- Grotere huishoudens ervaren vaker psychosociale problemen als gevolg van de aardbevingsproblematiek dan minder grote huishoudens;
- Huishoudens met veel streekbinding hebben vaker psychosociale problemen door de aardbevingen dan huishoudens met een redelijke of geringe streekbinding (referentiecategorie);
- Woningeigenaren kampen vaker met psychosociale problemen door de aardbevingen dan huurders (referentiecategorie);
- Huishoudens die wonen in een eengezinswoning hebben minder vaak psychosociale problemen door de aardbevingen dan huishoudens die wonen in een meergezinswoning (referentiecategorie)

De bovenstaande resultaten komen voor een belangrijk deel overeen met de resultaten van de bivariate analyses (zie de tabellen B6.21 t/m B6.28 in bijlage 1 van het bijlagenboek). Op onderdelen zijn er echter ook verschillen zichtbaar. Zo laten de tabellen B6.21 t/m B6.28 zien dat bewoners van eengezinswoningen vaker psychosociale problemen als gevolg de aardbevingen ondervinden dan bewoners van meergezinswoningen. Een correctie voor de factor eigendomsverhouding (eengezinswoningen bevinden zich voor het overgrote deel in de koopsector en woningeigenaren hebben vaker psychosociale problemen door de aardbevingen dan huurders) zorgt er echter voor dat dit verband omklapt (zie tabel 9.2). Gecorrigeerd voor de eigendomsverhouding hebben bewoners van meergezinswoningen vaker psychosociale problemen als gevolg van de aardbevingen dan bewoners van eengezinswoningen.

Aardbevingsintensiteit

Bewoners die wonen in een gebied met een lagere aardbevingsintensiteit hebben minder te kampen met de psychosociale effecten van de aardbevingsproblematiek dan bewoners die wonen in het gebied met een gemiddelde aardbevingsintensiteit. Bewoners van het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit hebben, gecorrigeerd voor de andere variabelen uit het model, (net) niet significant meer te maken met psychosociale problemen door de aardbevingen dan bewoners van het gebied met een gemiddelde aardbevingsintensiteit.

Krimp

Bewoners van krimpgebieden ervaren meer psychosociale effecten van de aardbevingen dan bewoners van niet-krimpgebieden, ook als gecorrigeerd wordt voor aardbevingsintensiteit en relevante achtergrondkenmerken. De t-waarde die bij de variabele 'krimp' hoort is het hoogst van alle t-waarden in het model (met uitzondering van de t-waarde voor de constante), hetgeen betekent dat de variabele 'bevolkingskrimp?' relatief veel verklaringskracht heeft.

Verklaringskracht van het model

Uit de Adjusted R-square onderaan tabel 9.2 blijkt dat de verklaringskracht van het regressiemodel als geheel beperkt is. Minder dan 5% van de totale variantie wordt verklaard door de variabelen uit het model. Dit is niet zo verrassend omdat ook de bivariate relaties maar betrekkelijk weinig variatie naar aardbevingsintensiteitsgebieden (zie paragraaf 6.5) en achtergrondkenmerken (zie de tabellen B6.21 t/m B6.28)²³ laten zien. Hoe de bewoners van het aardbevingsgebied de aardbevingen ervaren lijkt primair af te hangen van hun persoonlijkheid, en pas in tweede instantie van objectief meetbare persoonskenmerken, aardbevingsintensiteit of bevolkingskrimp.

Ook dient bedacht te worden dat het regressiemodel weergeeft in hoeverre verschillen in aardbevingsintensiteit binnen het aardbevingsgebied (uitgaande van de drie aardbevingsintensiteitsgebieden) van invloed zijn op verschillen in psychosociale impact van de aardbevingen (tussen de drie aardbevingsintensiteitsgebieden) binnen datzelfde aardbevingsgebied. Het model zegt weinig over de absolute psychosociale impact van de aardbevingen voor het onderzoeksgebied als geheel (als we hier iets over hadden willen zeggen hadden we ook gebieden zonder aardbevingsschade in het onderzoek moeten opnemen). Zo laten de figuren 6.7 t/m 6.14 zien dat psychosociale effecten van de aardbevingen betrekkelijk weinig verschillen tussen de drie aardbevingsintensiteitsgebieden (conform tabel 9.2). Tegelijkertijd laten deze figuren zien dat de aardbevingen ook in het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit een substantiële psychosociale impact hebben. Meer nog dan met de onderzochte schades lijkt de psychosociale impact van de aardbevingen dus samen te hangen met het risico op aardbevingen en schades (en dit risico is in alle drie de aardbevingsintensiteitsgebieden aanwezig), oftewel met het gegeven of de woonlocatie wel of niet tot het aardbevingsgebied behoort. Van een heel sterk verband tussen aardbevingsintensiteit en de psychosociale impact van de aardbevingen is dan ook geen sprake; in de gebieden met een lagere aardbevingsintensiteit is de psychosociale impact van de aardbevingen groter dan op basis van het aantal schades verwacht kan worden, terwijl voor het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit juist het omgekeerde geldt²⁴. Kortom, overall in het aardbevingsgebied hebben de aardbevingen een substantiële psychosociale impact (maar dit effect is niet echt opgenomen in het regressiemodel), waarbij de aardbevingsintensiteit vervolgens samen met een aantal andere determinanten zorgt voor een nadere differentiatie van deze impact (dit probeert het regressiemodel te verklaren).

9.4 Conclusie

De in dit hoofdstuk verrichte multivariate analyses bevestigen voor een belangrijk deel de resultaten van de eerdere hoofdstukken. Op onderdelen bleek er echter aanleiding voor nadere nuancering. Zo verschilt de verhuisgeneigdheid in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit (net) niet van de gemiddelde verhuisgeneigdheid wanneer er gecorrigeerd wordt voor bevolkingskrimp en een aantal andere relevante determinanten. Ook de gemiddelde psychosociale impact van de aardbevingen verschilt in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit niet significant van de gemiddelde psychosociale impact van deze aardbevingen in het gebied met een gemiddelde aardbevingsintensiteit. Wel zijn zowel de verhuisgeneigdheid als ook de psychosociale impact van de aardbevingen in het gebied met een lagere aardbevingsintensiteit statistisch significant kleiner dan in de andere twee gebieden. Verder bevestigden de multivariate analyses nog eens dat de psychosociale effecten van de aardbevingen harder aankomen in gebieden met bevolkingskrimp dan in gebieden zonder bevolkingskrimp. Het verdient dan ook aanbeveling om in toekomstig onderzoek en beleid rekening te houden met zowel de aardbevingsproblematiek als ook de bevolkingskrimp, liefst op een zo laag mogelijk schaalniveau en met aandacht voor hun onderlinge wisselwerking.

²³ De enige uitzondering hierop vormt de variabele 'verhuisgeneigdheid'. Deze variabele is niet in het model opgenomen omdat zij geen verklaring vormt voor de psychosociale problematiek. De psychosociale problemen zullen resulteren in een hogere verhuisgeneigdheid en niet andersom.

²⁴ Deze conclusie is getrokken op basis van een vergelijking tussen tabel 8.4 (aandeel schades), de figuren 6.7 t/m 6.14 (psychosociale impact van de aardbevingen) en tabel 9.2.

10 Samenvatting en conclusies

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste bevindingen van dit onderzoek nog eens op een rijtje gezet

Algemeen

In alle negen gemeenten van het aardbevingsgebied hebben de aardbevingen een duidelijke invloed op het wonen en het woongenot. In het hele gebied ervaren de bewoners duidelijk de negatieve gevolgen van de aardbevingsproblematiek. Hierbij gaat het niet alleen om de concrete fysieke effecten van de aardbevingen (schade aan de woning), maar ook om onzekerheid over de impact van toekomstige aardbevingen en het negatieve beeld dat de regio als gevolg van de aardbevingsproblematiek heeft gekregen. Binnen de regio zorgt de aardbevingsintensiteit voor een nadere ruimtelijke differentiatie van de problematiek. Over het algemeen geldt, hoe groter de aardbevingsintensiteit (in dit onderzoek wordt op basis van de gemelde woningschades onderscheid gemaakt naar drie aardbevingsintensiteitsgebieden, zie verder hoofdstuk 2), hoe groter de impact van de aardbevingen op het wonen. Van een heel sterk verband is hierbij echter geen sprake; in de gebieden met een lagere aardbevingsintensiteit is de impact van de aardbevingen vaak groter dan op basis van het aantal schades verwacht kan worden, terwijl voor het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit juist het omgekeerde geldt. Overall in het aardbevingsgebied heeft de aardbevingsproblematiek een substantiële impact op het wonen en het woongenot, waarbij de aardbevingsintensiteit (samen met een aantal andere determinanten waaronder bevolkingskrimp) vervolgens zorgt voor een nadere ruimtelijke differentiatie van deze impact. Kortom, de aardbevingen kunnen worden gezien als een probleem waarvan alle bewoners in meer of mindere mate de dreiging en onzekerheid ervaren.

In de rest van deze paragraaf worden de belangrijkste resultaten van het onderzoek per hoofdstuk op een rijtje gezet. Hierbij moet opgemerkt worden dat eventuele verschillen tussen groepen die in de tekst worden benoemd niet per definitie statistisch significant zijn. De nauwkeurigheid van de gedane uitspraken hangt af van het ongewogen aantal bewoners waarop deze uitspraken betrekking hebben (zie hoofdstuk twee voor meer informatie over dit thema).

Kenmerken van het onderzoeksgebied (hoofdstuk 3)

De drie verschillende aardbevingsintensiteitsgebieden die in dit onderzoek worden onderscheiden hebben deels verschillende kenmerken. Naast de verschillen in aardbevingsintensiteit kunnen ook deze verschillen in kenmerken een invloed hebben op de onderzoeksuitkomsten. Zo zijn de gebieden met naar verhouding veel schades ook het meest landelijk. In deze gebieden staan betrekkelijk veel vrijstaande woningen (76%), terwijl er nagenoeg geen appartementen te vinden zijn. In de minst getroffen gebieden is de bebouwing relatief wat meer stedelijk en bestaat een groter deel van de woningvoorraad uit bijvoorbeeld rijtjeswoningen en meergezinswoningen. Dit heeft ook zijn weerslag op de eigendomsverhouding, de huishoudenssamenstelling en de inkomensverdeling. In het minst getroffen gebied zijn er meer huurwoningen, meer alleenstaanden en meer lagere inkomensgroepen dan in de meer getroffen gebieden (zie tabel 10.1). Overall in het onderzoeksgebied voelt een meerderheid van de bewoners zich in sterke mate verbonden met de streek, hoewel de streekbinding in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit net iets minder groot is dan in de andere twee gebieden.

Tabel 10.1 Verschillen tussen de drie aardbevingsintensiteitsgebieden

	Lager	Gemiddeld	Hoog
Aandeel koopwoningen	58%	66%	79%
Aandeel vrijstaande woningen	76%	42%	28%
Aandeel rijtjeswoningen/ twee-onder-een-kap	35%	29%	11%
Aandeel meergezinswoningen	14%	5%	1%
Aandeel alleenstaanden	35%	32%	26%
Aandeel paren met kinderen	23%	29%	33%
Aandeel huishoudens in hoogste inkomensklasse	24%	22%	13%
Aandeel huishoudens in laagste inkomensklasse	36%	34%	28%
Aandeel huishoudens dat in (zeer) sterke mate gebonden is aan de streek	65%	70%	61%

Aardbevingen en leefbaarheid (hoofdstuk 4)

Sinds de sterke aardbevingen in Huizinge in augustus 2012 is de leefbaarheid in het Groninger aardbevingsgebied aanzienlijk verslechterd. Begin 2012 was de tevredenheid met de woonomgeving in het aardbevingsgebied (85% zeer tevreden of tevreden) nog vergelijkbaar met de rest van Nederland (86%) en de provincie Groningen als geheel (84%). In 2015 is de tevredenheid met de woonomgeving in het aardbevingsgebied echter gedaald (77%) en behoort het aardbevingsgebied tot de slechtst scorende gebieden van Nederland, vergelijkbaar met de grootstedelijke regio's als Den Haag en Rijnmond waar 78% van de bewoners (zeer) tevreden is.

De waardering voor de leefbaarheid (gemiddeld rapportcijfer 7,4) is ongeveer gelijk aan het Nederlandse gemiddelde. Er is geen duidelijk verband tussen de waardering voor de leefbaarheid en de aardbevingsintensiteit op de woonlocatie. Dit komt waarschijnlijk omdat leefbaarheid niet alleen samenhangt met aardbevingsintensiteit, maar ook met zaken zoals sociale cohesie. Opvallend in dit verband is dat juist het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit qua sociale cohesie het hoogst scoort. Het voorzieningenniveau is in dit gebied daarentegen het laagst. Voor het gehele aardbevingsgebied geldt dat bewoners meer contact hebben met hun directe burens dan het gemiddelde voor de provincie Groningen. Ongeveer één op de drie bewoners meent dat het voorzieningenniveau in de afgelopen vijf jaar achteruit is gegaan.

Aardbevingen, verhuisgedrag en woningmarktconsequenties (hoofdstuk 5)

- Het aandeel huishoudens dat zeker binnen twee jaar wil verhuizen ligt in het aardbevingsgebied als geheel op 10%. Het aandeel huishoudens dat misschien wil verhuizen bedraagt 28%. Deze percentages liggen aanzienlijk hoger dan in 2012 (7 en 16%). Ze liggen ook hoger dan in het landelijk deel van de provincie Groningen, waar aardbevingen geen rol spelen: 6 en 16% (cijfers voor 2012).. Het ligt voor de hand dat de aardbevingsproblematiek, die pas na 2012 (beving Huizinge) in zijn volle omvang duidelijk is geworden, hierbij een belangrijke rol speelt. Met name het aandeel huishoudens dat misschien wil verhuizen (28%) is in het aardbevingsgebied opvallend groot. Waarschijnlijk komt dit omdat de aardbevingen leiden tot onzekerheid over de toekomstige huisvestingssituatie en het toekomstige woongenot. Bewoners twijfelen hierdoor of ze al dan niet moeten verhuizen;
- Voor 45% van de huishoudens die zeker binnen twee jaar willen verhuizen spelen de aardbevingen een rol in de verhuisbeslissing. Huishoudens die zeker willen verhuizen ervaren duidelijk vaker negatieve psychosociale problemen als gevolg van de aardbevingen dan huishoudens die niet verhuigeneigd zijn;
- De huishoudens die misschien verhuigeneigd zijn geven aan dat het al dan niet realiseren van hun verhuishwens in sterke mate afhangt van het overheidsbeleid en de situatie op de woningmarkt. Eventuele interventies van de overheid (uitkoopregeling, compensatie voor waar-

deverlies, aardbevingsbestendig maken van woningen etc.) zullen voor een belangrijk deel bepalen welk deel van deze groep uiteindelijk zal verhuizen;

- Voor de eigenaar-bewoners die misschien willen verhuizen spelen twee factoren een belangrijke rol: onzekerheid over de verkoopbaarheid van de woning en onzekerheid over de waarde van de woning. Bijna de helft van de eigenaar-bewoners die zeggen misschien te willen verhuizen twijfelt of men de woning wel binnen twee jaar kan verkopen. Dit geeft aan dat de koopwoningenmarkt in de negen gemeenten een sterke stagnatie vertoont. Van een duidelijke samenhang met de aardbevingsintensiteit op de woonlocatie is er hierbij geen sprake. Deze samenhang is wel zichtbaar als we kijken naar de verwachte opbrengsten van een woningverkoop. In totaal 39 procent van de eigenaar-bewoners vraagt zich af of de verkoop van de huidige woning wel voldoende opbrengt om een verhuizing te kunnen financieren. Dit argument wordt het meest genoemd (50%) in het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit.
- Gemiddeld genomen wil 27% van de verhuisgeneigde bewoners²⁵ binnen de eigen gemeente verhuizen. Dit percentage varieert echter tussen de 44% (Bedum) en de 15% (Loppersum). Ter vergelijking: uit het WoON 2012 blijkt dat gemiddeld bijna 63% van de verhuisgeneigde bewoners van de provincie Groningen binnen de eigen gemeente wil verhuizen. Het Nederlandse gemiddelde ligt zelfs op 67%. De conclusie is dan ook dat de verhuisgeneigde bewoners van het aardbevingsgebied veel vaker hun woongemeente willen verlaten dan in een 'normale' woningmarkt gebruikelijk is. De aardbevingsproblematiek speelt hierbij ongetwijfeld een belangrijke rol;
- Van de verhuisgeneigde huishoudens wil 42% het aardbevingsgebied verlaten, terwijl 23% nog niet weet wat de toekomstige woonlocatie zal zijn. Met name in het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit willen relatief veel bewoners de negen gemeenten van het aardbevingsgebied verlaten. Verhuisgeneigde eigenaar-bewoners en huishoudens die een woning willen kopen kiezen vaker voor een woning buiten de negen gemeenten dan huurders en huishoudens die een woning willen huren. De aardbevingsproblematiek heeft dus een grotere impact op de koopwoningenmarkt dan op de huurwoningenmarkt. Als de verhuiswensen van de verhuisgeneigde huishoudens gerealiseerd worden dreigt er in het aardbevingsgebied een groot overschot aan koopwoningen en eengezinswoningen te ontstaan. Het feit dat met name de jongere en hoger opgeleide huishoudens relatief vaak willen verhuizen zet bovendien de leefbaarheid in het gebied onder druk.
- Uitgaande van de verhuiswensen van verhuisgeneigde huishoudens is de woningmarkt het zwakst (grootste potentiële overschotten) in de gemeenten Delfzijl, Eemsum, Loppersum, Slochteren en Ten Boer.

Effecten van de aardbevingen op de woning en het woongenot (hoofdstuk 6)

- In totaal 71% van de respondenten heeft als gevolg van de aardbevingen schade aan de woning ondervonden. Dit aandeel neemt toe naarmate de aardbevingsintensiteit in het woongebied toeneemt. Eigenaar-bewoners hebben duidelijk vaker te maken met schade aan de woning dan huurders. Een ruime meerderheid van de respondenten verwacht in de toekomst verdere schade aan de woning te ondervinden. Bijna de helft van de eigenaar-bewoners geeft aan veel tijd en energie kwijt te zijn aan de afwikkeling van de aardbevingsschade;
- Bijna 70% van de respondenten heeft vaker dan één keer een aardbeving gevoeld. In het gebied met de hoogste aardbevingsintensiteit is dit zelfs 85%. Hoewel dit per persoon verschilt, ervaren veel respondenten een sterker psychosociaal effect van de aardbevingen naarmate deze vaker plaatsvinden;
- Maar liefst 84% van de eigenaar-bewoners onderschrijft de stelling 'Als gevolg van de aardbevingen is de waarde van mijn huis gedaald';

²⁵ Hierbij worden huishoudens die zeker of misschien binnen twee jaar willen verhuizen als verhuisgeneigd beschouwd.

- De psychosociale effecten van de aardbevingen hangen samen met aardbevingsintensiteit, hoewel het verband tussen beide factoren niet al te sterk is (zie ook hoofdstuk 9). Huishoudens die sterke psychosociale effecten van de aardbevingen ondervinden zijn veel vaker verhuiscapabel dan huishoudens waarvoor dit niet het geval is. Vermoedelijk vormen de psychosociale effecten van de aardbevingen dan ook een belangrijke verhuisreden voor tenminste een deel van de verhuiscapabele huishoudens;
- Een aanzienlijk deel van de respondenten erkent dat de aardbevingen ook positieve effecten kunnen hebben, bijvoorbeeld voor wat betreft werkgelegenheid, sociale cohesie en energiebesparing.

De aardbevingen als verhuisredenen (hoofdstuk 7)

In de verdiepende analyse van hoofdstuk 7 is onderscheid gemaakt tussen verhuiscapabele huishoudens die hebben aangegeven als gevolg van de aardbevingen te willen verhuizen, en verhuiscapabele huishoudens waarvoor dit niet het geval is. Deze twee groepen zijn vergeleken op achtergrondkenmerken, verhuiscapabiliteit, psychosociale impact van de aardbevingen, en hun mening over de stellingen m.b.t. de aardbevingsproblematiek. Hieruit kwam het volgende naar voren.

- Van alle bewoners die binnen twee jaar willen verhuizen heeft in totaal 45% de aardbevingen als één van de drie belangrijkste verhuisredenen genoemd. Bewoners van het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit en eigenaar-bewoners geven relatief vaak aan dat de aardbevingen een belangrijke reden vormen om te verhuizen. Dit hangt waarschijnlijk samen met het feit dat de financiële gevolgen van de aardbevingen voor eigenaar-bewoners (waardeverlies van de woning) veel groter zijn dan voor huurders. Ook zijn eigenaar-bewoners zelf verantwoordelijk voor het vaak tijdrovende proces van schadeafhandeling, terwijl dit bij de huurders in principe door de verhuurder wordt gedaan.

Verder kwamen de volgende verschillen uit de analyse naar voren:

- Bewoners die vanwege de aardbevingen willen verhuizen wensen veel vaker de negen aardbevingsgemeenten te verlaten dan bewoners die niet vanwege de aardbevingen willen verhuizen;
- Bewoners die vanwege de aardbevingen willen verhuizen hebben beduidend meer psychosociale problemen als gevolg van deze aardbevingen dan bewoners die niet vanwege de aardbevingen willen verhuizen;
- Tussen de 10 en de 20% van de verhuiscapabele bewoners ziet van de voorgenomen verhuizing af als de gasboringen drastisch verminderd worden, als de aardbevings schade aan de woning snel hersteld wordt of als de huidige woning aardbevingsbestendig wordt gemaakt. Opvallend genoeg zijn deze percentages vaak nog iets hoger bij de verhuiscapabele bewoners waarvoor de aardbevingen geen belangrijke verhuisredenen zijn dan bij de bewoners die wel vanwege de aardbevingen willen verhuizen. Hiervoor zijn twee mogelijke verklaringen. In de eerste plaats lijken de aardbevingen latent toch ook een rol te spelen bij de verhuiscapabele bewoners die hebben aangegeven om niet aardbevingsgerelateerde redenen te willen verhuizen. Mogelijk horen de aardbevingen voor een deel van deze groep weliswaar niet tot de drie belangrijkste verhuisredenen, maar spelen ze op de achtergrond wel degelijk een rol. Anderzijds zijn de mensen die wel primair vanwege de aardbevingen willen verhuizen niet zo snel van hun beslissing af te brengen. Een deel van deze groep lijkt het vertrouwen in oplossingen van overheidswege te hebben verloren en wil sowieso verhuizen;
- Eigenaar-bewoners die willen verhuizen vanwege de aardbevingen zijn zeer uitgesproken over de stelling "Als de overheid een redelijke prijs betaalt voor mijn woning laat ik me graag 'uitkopen'". Maar liefst 97% van deze eigenaar-bewoners is het (zeer) eens met de genoemde stelling. Van de eigenaar-bewoners die niet vanwege de aardbevingen willen verhuizen is 79% geïnteresseerd in een mogelijke uitkoopregeling. Dit is niet zo vreemd omdat een uit-

koopregeling het ook voor deze mensen makkelijker kan maken om hun woning te verkopen en te verhuizen;

- Bewoners die vanwege de aardbevingen willen verhuizen zien de schademelding, de schadeafhandeling en het onderhoud aan de woning vaker als een belasting dan bewoners die om een andere reden dan de aardbevingen willen verhuizen.

Per saldo heeft hoofdstuk 7 een nadere inkleuring gegeven aan de motieven van de bewoners die als gevolg van de aardbevingen willen verhuizen. Duidelijk geworden is dat de psychosociale impact van de aardbevingen, het waardeverlies in de woning en de belasting van het proces van schadeafhandeling in dit verband een belangrijke rol spelen. Om van deze factoren 'af te zijn' willen de bewoners die vanwege de aardbevingen willen verhuizen het aardbevingsgebied in veel gevallen verlaten. Een overheidsbeleid dat zich richt op het verminderen van (de effecten van) de aardbevingsproblematiek zou een deel van deze verhuisgeneigde bewoners van hun verhuisbeslissing kunnen afhouden. Dit geldt overigens nog sterker voor de bewoners die niet primair vanwege de aardbevingen willen verhuizen, dan voor de bewoners voor wie de aardbevingen wel één van de drie belangrijkste verhuisredenen vormen.

Aardbevingen en bevolkingskrimp (hoofdstuk 8)

In de verdiepende analyse van hoofdstuk 8 wordt er binnen de drie aardbevingsintensiteitsgebieden onderscheid gemaakt naar gebieden met bevolkingskrimp (de gemeenten Appingedam, Delfzijl, Eemsmond, Loppersum en de Marne), en gebieden zonder bevolkingskrimp (de gemeenten Winsum, Ten Boer, Slochteren en Bedum). Op die manier proberen we in kaart te brengen in hoeverre er een relatie bestaat tussen aardbevingsintensiteit (en de effecten hiervan) en bevolkingskrimp (en de effecten hiervan). Vanwege methodologische beperkingen (beperkt aantal respondenten in sommige van de onderscheiden deelgebieden, verschillen in absolute aardbevingsintensiteit tussen krimp- en niet-krimpgebieden die tot hetzelfde aardbevingsintensiteitsgebied behoren) zijn de navolgende bevindingen uit hoofdstuk acht sterk indicatief van karakter:

- In de krimpgebieden zijn er relatief meer 65-plussers, minder hoogopgeleide bewoners en minder bewoners met een hoog inkomen dan in de niet-krimp gebieden;
- De bevolkingskrimp lijkt een grotere invloed op de tevredenheid over de leefbaarheid te hebben dan de aardbevingsproblematiek. In gebieden met bevolkingskrimp zijn bewoners duidelijk minder tevreden over de leefbaarheid dan in gebieden zonder bevolkingskrimp;
- De tevredenheid van de bewoners met de woonomgeving is sinds de zware aardbeving in Huizinge in het gebied met bevolkingskrimp fors afgenomen. Was hier in 2012 nog 88% van de bewoners (zeer) tevreden met de woonomgeving, in 2015 bedroeg dit percentage nog slechts 73%. Dat is beduidend lager dan de 78% in de grootstedelijke regio's met de laagste tevredenheid in Nederland in 2012: Den Haag en Rijnmond. In het gebied zonder bevolkingskrimp is sprake van een bescheiden daling van circa 86% in 2012 naar 84% in 2015. Het effect van de aardbevingen is hier dus minder groot.
- Eigenaar-bewoners in krimpgebieden zijn vaker zeer ontevreden over de waardeontwikkeling van de woning dan eigenaar-bewoners in niet-krimpgebieden, ongeacht de aardbevingsintensiteit;
- Het voorzieningenniveau in de krimpgebieden is over het algemeen niet lager dan het voorzieningenniveau in de niet-krimpgebieden. Wel zijn de bewoners van de krimpgebieden vaker van mening dat het voorzieningenniveau in de afgelopen vijf jaar achteruit is gegaan;
- De verhuisgeneigdheid is in de krimpgebieden over het algemeen iets hoger dan in de niet-krimpgebieden. Van een duidelijke relatie tussen het verschijnsel bevolkingskrimp en de gewenste woonlocatie is geen sprake;
- Aan de huishoudens die misschien binnen twee jaar willen verhuizen is gevraagd waarom ze hier over twijfelen. Hierbij valt op dat de eigenaar-bewoners in de krimp-gebieden meer dan

de eigenaar-bewoners in niet-krimpgebieden twijfelen over de mogelijkheden die de woningmarkt biedt; ze denken vaker geen geschikte woning te kunnen vinden, hun huidige woning niet te kunnen verkopen of onvoldoende opbrengsten uit de woningverkoop te kunnen genereren om een verhuizing te kunnen financieren.

- Verhuisgeneigde bewoners in krimpgebieden willen iets minder vaak een woning kopen dan verhuisgeneigde bewoners in niet-krimpgebieden. Mogelijk hangt dit samen met de meer negatief ingeschatte woningwaardeontwikkeling in de krimpgebieden. Daarnaast kunnen ook verschillen in bewonerskenmerken hierbij een rol spelen. In de krimpgebieden is een groter aandeel huishoudens met een laag inkomen woonachtig dan in de niet-krimpgebieden.
- Bewoners van krimpgebieden ondervinden sterkere negatieve psychosociale effecten van de aardbevingen dan bewoners van niet-krimpgebieden, ongeacht de aardbevingsintensiteit. Onze hypothese is dat bewoners van krimpgebieden (de gevolgen van) de aardbevingsproblematiek gemiddeld genomen heftiger ervaren dan bewoners van niet-krimpgebieden, omdat de aardbevingen de reeds bestaande problemen (sociaaleconomisch, maatschappelijk, psychosociaal) als gevolg van de bevolkingskrimp versterken. Nader onderzoek is nodig om deze hypothese verder te toetsen.

Per saldo is de factor 'bevolkingskrimp' net als de factor 'aardbevingen' van invloed op de leefbaarheid en de woningmarkt in de negen aardbevingsgemeenten. Op veel gebieden lijkt de factor 'aardbevingen' de reeds bestaande problemen als gevolg van de bevolkingskrimp nog verder te versterken. Het is daarom raadzaam om in vervolgonderzoek niet alleen de aardbevingsintensiteit maar ook de bevolkingskrimp (en indien mogelijk ook de achterliggende oorzaken van krimp) op een laag schaalniveau (niveau van kernen of viercijferige postcodegebieden) in kaart te brengen. Op die manier kunnen meer precieze analyses worden gemaakt.

Multivariate analyses (hoofdstuk 9)

In de verschillende hoofdstukken van dit rapport is duidelijk geworden dat de aardbevingen een impact hebben op het wonen en het woongenot in de negen aardbevingsgemeenten. Hierbij geldt over het algemeen dat deze impact toeneemt naarmate de aardbevingsintensiteit groter wordt. Als er ook nog sprake is van bevolkingskrimp vindt er bovendien een cumulatie van problemen plaats. Tegelijkertijd is in hoofdstuk drie aangetoond dat de verschillende aardbevingsintensiteitsgebieden van elkaar verschillen voor wat betreft de kenmerken van de bewoners en de woningvoorraad. Mogelijk verklaren deze verschillen een deel van de onderzoeksuitkomsten. Om hier meer inzicht in te krijgen zijn er in hoofdstuk 9 twee multivariate analyses uitgevoerd. Getoetst is of de factoren aardbevingsintensiteit en bevolkingskrimp nog steeds van belang zijn als er gecorrigeerd wordt voor andere relevante determinanten. Als afhankelijke variabelen hierbij fungeerden de verhuisgeneigdheid, gedefinieerd als het aandeel huishoudens dat zeker of misschien binnen twee jaar wenst te verhuizen, en een nieuw samengestelde variabele die de psychosociale impact van de aardbevingen meet.

De resultaten van de multivariate analyses bevestigen voor een belangrijk deel de resultaten van de eerdere hoofdstukken, hoewel er op onderdelen aanleiding bleek te zijn voor een nadere nuancering. Verder bevestigden de multivariate analyses nog eens dat de psychosociale effecten van de aardbevingen harder aankomen in gebieden met bevolkingskrimp dan in gebieden zonder bevolkingskrimp. Tot slot werd in hoofdstuk negen aangetoond dat het verband tussen aardbevingsintensiteit en de impact van de aardbevingen op het wonen en het woongenot in veel gevallen matig van sterkte is; in de gebieden met een lagere aardbevingsintensiteit is de impact van de aardbevingen vaak groter dan op basis van het aantal schades verwacht kan worden, terwijl voor het gebied met een hoge aardbevingsintensiteit juist het omgekeerde geldt. Anders gezegd: overal in het aardbevingsgebied heeft de aardbevingsproblematiek een substantiële impact op het wonen en het woongenot, waarbij de aardbevingsintensiteit (samen met een aantal andere determinanten waaronder bevolkingskrimp) vervolgens zorgt voor een nadere ruimtelijke differentiatie van deze impact.

OTB – Onderzoek voor de gebouwde omgeving

Faculteit Bouwkunde, TU Delft
Julianalaan 134, 2628 BL Delft
Postbus 5043, 2600 GA Delft

Telefoon: +31 (0)15 278 30 05

E-mail: OTB-bk@tudelft.nl

www.otb.bk.tudelft.nl